

**T.C.
KIRIKKALE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**KURUMSAL YÖNETİM UYGULAMALARININ
BAĞIMSIZ DENETİM KALİTESİ ÜZERİNDEKİ ETKİSİ:
BİST’TE BİR ARAŞTIRMA**

**Mustafa Şükrü DİLSİZ
MUHASEBE VE FİNANSMAN ANABİLİM DALI**

DOKTORA TEZİ

**DANIŞMAN
Prof. Dr. Suphi ASLANOĞLU**

KIRIKKALE – 2022

**T.C.
KIRIKKALE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**KURUMSAL YÖNETİM UYGULAMALARININ
BAĞIMSIZ DENETİM KALİTESİ ÜZERİNDEKİ ETKİSİ:
BİST'TE BİR ARAŞTIRMA**

**Mustafa Şükrü DİLSİZ
MUHASEBE VE FİNANSMAN ANABİLİM DALI**

DOKTORA TEZİ

**DANIŞMAN
Prof. Dr. Suphi ASLANOĞLU**

KIRIKKALE – 2022

Mustafa Şükrü DİLSİZ tarafından hazırlanan “**KURUMSAL YÖNETİM UYGULAMALARININ BAĞIMSIZ DENETİM KALİTESİ ÜZERİNDEKİ ETKİSİ: BİST’TE BİR ARAŞTIRMA**” adlı tez çalışması, aşağıdaki jüri tarafından OY BİRLİĞİ / OY ÇOKLUĞU ile Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Muhasebe Ve Finansman Anabilim Dalında **DOKTORA TEZİ** olarak kabul edilmiştir.

Danışman: Prof. Dr. Suphi ASLANOĞLU

Kırıkkale Üniversitesi Muhasebe ve Finansman Anabilim Dalı

Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Doktora Tezi olduğunu onaylıyorum

Başkan : Prof. Dr. Seyfi YILDIZ

Kırıkkale Üniversitesi Maliye Anabilim Dalı

Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Doktora Tezi olduğunu onaylıyorum

Üye : Dr. Öğr. Üyesi Yusuf DİNÇ

Kırıkkale Üniversitesi Muhasebe ve Finansman Anabilim Dalı

Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Doktora Tezi olduğunu onaylıyorum

Üye : Doç. Dr. Selim CENGİZ

Çankırı Karatekin Üniversitesi Uluslararası Sermaye Piyasaları Anabilim Dalı

Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Doktora Tezi olduğunu onaylıyorum

Üye : Dr. Öğr. Üyesi Sezer ÖKSÜZ

Çankırı Karatekin Üniversitesi Çankırı MYO Finans, Bankacılık ve Sigortacılık Bölümü

Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Doktora Tezi olduğunu onaylıyorum

Tez Savunma Tarihi: **04 / 07 / 2022**

Jüri tarafından kabul edilen bu tezin Doktora Tezi olması için gerekli şartları yerine getirdiğini onaylıyorum.

Doç. Dr. Abdussamed YEŞİLDAĞ

Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

İMZA

ETİK BEYANI

Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada;

- Tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Tez çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
- Kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı,
- Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu,

bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

(İmza)

Mustafa Şükrü DİLSİZ

04 / 07 / 2022

ÖZET

KURUMSAL YÖNETİM UYGULAMALARININ BAĞIMSIZ DENETİM KALİTESİ ÜZERİNDEKİ ETKİSİ : BİST’TE BİR ARAŞTIRMA

Kırıkkale Üniversitesi

Sosyal Bilimleri Enstitüsü

Muhasebe ve Finansman Anabilim Dalı, Doktora Tezi

Danışman: Prof. Dr. Suphi ASLANOĞLU

Temmuz 2022, 101 sayfa

Rekabet koşullarının arttığı ve küreselleşmenin yoğun hissedildiği 21. yy’de kurumsal yönetim kavramının öneminin de arttığı görülmektedir. Teknolojinin gelişmesi ve küreselleşmenin etkisiyle sermaye piyasası dünyada daha da fazla öneme sahip olmuştur. Sermaye piyasasının gelişmesi yatırımcıların ve sermayelerinin korunması hususu; kurumsal yönetimi, denetimi ve denetim kalitesini daha da önemli hale getirmektedir. Türkiye’de sermaye piyasasının merkezi olan Borsa İstanbul (BİST) içinde kurumsal yönetim anlayışının denetim kalitesine etkisi gün geçtikçe önemli hale gelen ve merak uyandıran bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu nedenle, yapılan çalışmada kurumsal yönetim uygulamalarının denetim kalitesine etkisi incelenmiş, BİST 30 şirketlerinin 2018-2021 verileri ele alınarak analiz yapılmıştır. Yapılan literatür taraması sonucunda, yazında genel olarak kullanıldığı belirlenen onbeş değişken ele alınmıştır. Veriler, Kamu Aydınlatma Platformu (KAP) internet sitesinden alınarak analiz yapılmıştır. KAP internet sitesinde yer alan veriler finansal tablolardan, faaliyet raporlarından ve diğer bilgilendirmelerden oluşmaktadır. Değişkenler arasındaki ilişkiler lojistik regresyon analizi tekniğiyle incelenmiştir. Kurumsal yönetim ve denetim kalitesi arasında, literatür bilgileriyle uyumlu şekilde pozitif ilişki olduğu görülmüştür. BİST 30’da yer alan şirketlerin büyüklüğü ve şirketin köklü bir geçmişe sahip olmasının denetim kalitesiyle olan ilişkisini güçlendirdiği söylenebilir.

Anahtar Kelimeler: Kurumsal Yönetim, Denetim Kalitesi, BİST

ABSTRACT

THE EFFECTS OF CORPORATE GOVERNANCE PRACTICES ON INDEPENDENT AUDIT QUALITY : A RESEARCH IN BIST

Kırıkkale University

Graduate School of Social Sciences

Department of Accounting and Finance, PhD Thesis

Supervisor: Prof. Dr. Suphi ASLANOĞLU

July 2022, 101 pages

It is noticed that the importance of the concept of corporate governance has increased in the 21st century, where the conditions of competition have increased and the globalization has been felt intensely. With the development of the technology and the effect of globalization, the capital market has an important share in the world. The development of the capital market makes corporate management, audit and audit quality even more important in terms of protecting investors and their capital. The effect of corporate governance approach on audit quality in Borsa Istanbul (BIST), which is the center of the capital market in Turkey, emerges as an issue that is becoming more and more important and arousing curiosity. For this reason, in this study, the effect of corporate governance practices on audit quality was investigated by analyzing the 2018-2021 data of the companies', which were listed in BIST 30. As a result of the literature review, fifteen variables, that are generally used in the literature, were considered. The analyzed data was taken from the Public Disclosure Platform (KAP) website. The data obtained on KAP's website consists of financial statements, annual reports and other information. The relationships between the variables were examined by using logistic regression analysis. It has been observed that there is a positive relationship between corporate governance and audit quality as in the previous literature reports. For the BIST30 companies, it can be concluded that their sizes and deep-rooted histories strengthen their relationships with audit quality.

Keywords: Corporate Governance, Audit Quality, BIST

TEŞEKKÜR

Tez çalışmam süresince, desteklerini esirgemeyen, daima bilgeliği ve değerli görüşleri ile yol gösteren tez danışmanım, hocam, ağabeyim, Sayın Prof. Dr. Suphi ASLANOĞLU'na, tez izleme sürecinde ve her konuda daima destek olan hocalarım Prof. Dr. Seyfi YILDIZ'a ve Dr. Öğr. Üyesi Yusuf Dinç'e teşekkürlerimi sunarım.

Ayrıca tez yazım süresince desteklerinden ve analiz kısmında sağladığı katkılardan dolayı değerli hocalarım, Dr. Öğr. Üyesi Fatih SAYDAM'a ve Dr. Öğr. Üyesi Baybarshan Ali KAZANCI'ya; doktora çalışmam boyunca manevi desteklerinden dolayı çok kıymetli eşim Sümeyra DİLSİZ ile kızlarım Meryem Rana ve Hanne Betül'e sonsuz şükranlarımı sunarım.

Mustafa Şükrü DİLSİZ

04/07/2022

İÇİNDEKİLER DİZİNİ

ÖZET.....	IV
ABSTRACT.....	V
TEŞEKKÜR.....	VI
İÇİNDEKİLER DİZİNİ	VII
TABLolar DİZİNİ	IX
ŞEKİLLER DİZİNİ.....	X
SİMGELER VE KISALTMALAR.....	XI
GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM	4
KURUMSAL YÖNETİM UYGULAMALARI: KAVRAMSAL ÇERÇEVE.....	4
1.1. Kurumsal Yönetim Kavramı	4
1.2. Kurumsal Yönetimin Önemi	6
1.3. Kurumsal Yönetimin Gelişim Süreci	8
1.4. Kurumsal Yönetimin İlkeleri.....	9
1.4.1. Adillik İlkesi	9
1.4.2. Şeffaflık İlkesi.....	10
1.4.3. Hesap Verilebilirlik.....	10
1.4.4. Sorumluluk.....	11
1.5. Kurumsal Yönetimin Aktörleri	11
1.5.1. Çalışanlar.....	11
1.5.2. Hissedarlar.....	12
1.5.3. Üst Düzey Yönetim.....	13
1.6. Kurumsal Yönetimin Faydaları	14
1.7. Dünyada Kurumsal Yönetim Uygulamaları	15
1.7.1. ABD'de Kurumsal Yönetim	15
1.7.2. Birleşik Krallık'ta Kurumsal Yönetim.....	18
1.7.3. Çin'de Kurumsal Yönetim.....	21
1.7.4. Japonya'da Kurumsal Yönetim.....	23
1.7.5. OECD Ülkelerinde Kurumsal Yönetim	25
1.8. Türkiye'de Kurumsal Yönetim Uygulamaları	27
İKİNCİ BÖLÜM.....	29
BAĞIMSIZ DENETİM ve BAĞIMSIZ DENETİM KALİTESİ	29
2.1. Bağımsız Denetim.....	29
2.2. Bağımsız Denetim Kalitesi	31
2.3. Bağımsız Denetim Kalitesinin Gerekliliği	33

2.4. Bağımsız Denetim Kalitesinin Belirleyicileri	35
2.4.1. Bağımsız Denetim Firmasının Büyüklüğü.....	36
2.4.2. Denetim Ücreti	39
2.4.3. Denetim Firmasının Müşteri ile Çalışma Süresi	40
2.4.4. Denetim Komitesi	43
2.4.5. Kurumsal Yönetim.....	44
2.4.6. Denetim Dışı Hizmetler	45
2.4.7. Denetim Firmasının veya Denetçinin Yeterli Teknik Bilgiye, Deneyime ve Bağımsızlığa Sahip Olması	46
2.4.8. Denetim Planlaması	47
2.4.9. Denetim Kanıtları.....	48
2.4.10. Denetim Firması Aleyhine Açılan Dava Sayısı	49
2.5. Kurumsal Yönetim ve Bağımsız Denetim Kalitesi Arasındaki İlişki	49
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	51
KURUMSAL YÖNETİM UYGULAMALARININ BAĞIMSIZ DENETİM KALİTESİ ÜZERİNDEKİ ETKİSİ: BİST’TE BİR ARAŞTIRMA	51
3.1. Literatürde Yer Alan Çalışmalar.....	51
3.2. Araştırmanın Amacı	54
3.3. Araştırmanın Kapsamı ve Sınırlılıkları	54
3.4. Araştırmada Kullanılan Değişkenlerin Özellikleri.....	56
3.5. Araştırma Yöntemi ve Analizi	58
3.5.1. Araştırmanın Hipotezleri.....	58
3.6. Araştırmanın Bulguları.....	59
SONUÇ	71
KAYNAKLAR	76
ÖZGEÇMİŞ	89

TABLolar DİZİNİ

Sayfa :

Tablo 1.1. ABD’de Kurumsal Yönetimin tarihsel gelişimi	18
Tablo 1.2. OECD üye ülkelerin üyelik tarihleri	26
Tablo 2.1. Bağımsız denetimin tarihsel gelişimi	30
Tablo 2.2. FEA tarafından belirlenen denetim kalite göstergeleri	34
Tablo 2.3. Türkiye’de faaliyet gösteren bağımsız denetim şirketlerine ait gelirler	38
Tablo 3.1. Değişkenlerin kısaltmaları ve (varsa) tanımları	55
Tablo 3.2. Değişkenlerin türleri	57
Tablo 3.3. Bist 30 Şirketlerinin çalıştığı bağımsız denetim şirketleri	61
Tablo 3.4. Şirketlerin sektöre göre dağılımı ve denetim şirketleri	63
Tablo 3.5. Denetim şirketlerinin cirosunun toplam denetim ciro ortalamalarına göre durumu	64
Tablo 3.6. Değişkenlere ait tanımlayıcı istatistikler	65
Tablo 3.7. Denetim kalitesi referans kategorisi	66
Tablo 3.8. Lojistik regresyon analizi	68
Tablo 3.9. Denetim kalitesi modelinin tahmin başarısı	70

ŞEKİLLER DİZİNİ

Sayfa :

Şekil 1.1. Kurumsal yönetim farklılıkları	15
Şekil 1.2. Financial Times’da “Kurumsal Yönetim” teriminin kullanımı	19
Şekil 2.1. Dört büyük denetim firmasının global gelirleri (2018)	37
Şekil 2.2. Denetim komitesi gözüyle bağımsız denetim kalitesinin ölçümü	43

SİMGELER VE KISALTMALAR

β: Beta

n: Örnek sayısı

P: Olasılık/ Anlamlılık

A.Ş.: Anonim Şirketi

AB: Avrupa Birliği

ABD: Amerika Birleşik Devletleri

BİST: Borsa İstanbul

BDDK: Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu

CEO: Chief Executive Officer / Genel Müdür

CSRC: Menkul Kıymetler Düzenleme Komisyonu

DYY: Doğrudan Yabancı Yatırımlar

FEA: Avrupa Muhasebeciler Federasyonu

G20: En Gelişmiş 20 Dünya Ülkesi

IFAC: Uluslararası Muhasebeciler Federasyonu

IRS: Endüstriyel İlişkiler Sistemi

İKY: İnsan Kaynakları Yönetimi

KAP: Kamu Aydınlatma Platformu

KGK : Kamu Gözetimi, Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumu

md: Madde

OECD: Ekonomik İş Birliği ve Kalkınma Örgütü

PLC: Kamu Limited Şirketi

s: Sayfa

SE: Standart Hata

SEC: Menkul Kıymetler Borsası Komisyonu

SOX: Sarbanes-Oxley Yasası

SPK: Sermaye Piyasası Kurulu

SPSS: Statistical Package for the Social Sciences

TTK: Türk Ticaret Kanunu

TÜSİAD: Türk Sanayicileri ve İş İnsanları Derneği

UFRS: Uluslararası Finansal Raporlama Standartları

ÜY: Üst Yönetimi

vd: ve diğerleri

WTO: Dünya Ticaret Örgütü

YK: Yönetim Kurulu

yy: yüzyıl

GİRİŞ

Kurumsal yönetim kavramı güncel bir araştırma konusu olarak karşımıza çıkmaktadır. Özellikle 21 yy başından itibaren yaşanan kurumsal skandallar, kurumsal yönetim uygulamalarının geliştirilmesi ihtiyacını ortaya koymaktadır. Yaşanan kurumsal skandallar nedeniyle ABD senatosu tarafından 2002 yılında 'Sarbanes-Oxley Yasası' (SOX) kabul edilmiştir. ABD'de yasalaşan SOX'un amacı halka açık şirketlerin finansal verilerinin şeffaflığı ve denetim kalitesinin artması amaçlanmıştır. Bu yasa ile akademisyenlerin ve araştırmacıların kurumsal yönetim ve denetim kalitesi kavramları üzerine çalışmalarını arttırdığı görülmektedir. Yapılan çalışmaların arka planında vekâlet teorisi (Coase, 1937; Jensen ve Meckling, 1976; Fama ve Jensen, 1983) ve yönetim teorisi (Davis, Schoorman ve Donaldson, 1997; Clarke, 2004) gibi kavramlar ele alındığı ve kurumsal yönetimin firmaların finansal performansı üzerindeki etkisi üzerine araştırmalar yapıldığı görülmektedir. Yapılan literatür incelemesinde, yazında iyi kurumsal yönetim uygulamalarının belirleyicilerine odaklanıldığı (Aguilera ve Jackson, 2003; Linck, Netter ve Yang, 2008), önemli sayıda araştırmada da kurumsal yönetim uygulamalarının olumlu finansal sonuçlarına işaret edildiği görülmüştür. Kurumsal yönetim uygulamalarının finansal sonuçları farklı bakış açılarıyla incelenmektedir. Bazı çalışmalar kurumsal yönetim uygulamalarına genel bir bakış açısını benimsemektedir (Gompers, Ishii ve Metrick, 2003; Aggarwal, Erel, Stulz ve Williamson, 2009; Bebchuk, Cohen ve Ferrell, 2009; Amman, Oesch ve Schmid, 2011).

Önceki literatür bilgilerine göre, bir kısım kurumsal yönetim çalışmalarının finansal performans üzerindeki etkisine odaklanmayı tercih ettiği görülmektedir. Kurumsal yönetimde finansal performansı etkileyen unsurlar arasında mülkiyet yapısı (Shleifer ve Vishny, 1997; La Porta, Lopez-De-Silanes ve Shleifer, 1999; Mitton, 2002), hissedar hakları gibi finansal performansı etkileyen firmaların iç dinamikleri bulunmaktadır (Simon, Boone, Breach ve Friedman, 2000; La Porta, Lopez-De-Silanes, Shleifer ve Vishny, 2002).

Kurumsal yönetim kavramıyla ilgili yapılan çalışmalarda bir çok "kurumsal yönetim" tanımı da ortaya konmaktadır. Bu tanımlardan bir tanesi, Organisation for Economic Co-operation and Development/ Ekonomik İş Birliği ve Kalkınma Örgütü (OECD)'in yaptığı tanımdır: "*Kurumsal Yönetim, bir organizasyonun yönlendirildiği*

ve kontrol edildiği prosedürler ve süreçler sistemidir. Kurumsal yönetim yapısı, yönetim kurulu, yöneticiler, hissedarlar ve diğer paydaşlar gibi organizasyondaki farklı katılımcılar arasında hak ve sorumlulukların dağılımını belirler ve karar alma için kural ve prosedürleri belirler” (OECD, 2005).

Türkiye’de Kurumsal Yönetim Derneği’nin dokümanlarında esas aldığı tanım ise; “Kurumsal Yönetim; bir şirketin, hak sahipleri ve kamuoyunun menfaatlerine zarar vermeyecek şekilde, mali kaynakları ve insan kaynaklarını kendine çekmesini, verimli çalışmasını ve bu sayede de hissedarları için uzun dönemde ekonomik kazanç yaratarak istikrar sağlamasını mümkün kılan kanun, yönetmelik ve gönüllü özel sektör uygulamaları bileşimidir” şeklindedir (www.tkyd.org).

Gompers, Ishii, ve Metrick (2003), kurumsal yönetim kavramını farklı açıdan ele alarak, şirketleri cumhuriyetler olarak düşünerek, hissedarları şirket seçmenleri, yönetim kurulu üyelerini milletvekilleri, şirket idarecilerini ise bürokratlar olarak nitelendirmiştir. Bu bakış açısıyla kurumsal yönetimi seçmenlerin haklarını koruyan mevzuat olarak ele almıştır. Ayrıca OECD (2015) tarafından kurumsal yönetim ilkeleri ortaya konmuştur. Bu kurumsal yönetim ilkeleri altı başlık altında toplanmış olup şu şekildedir:

- I) Etkin kurumsal yönetim çerçevesinin temeliniin sağlanması,
- II) Pay sahiplerinin hakları ve adil muamele görmeleri ile temel ortaklık işlevleri,
- III) Kurumsal yatırımcılar, pay senedi piyasaları ve diğer araçlar,
- IV) Menfaat sahiplerinin rolü,
- V) Kamuyu aydınlatma ve şeffaflık,
- VI) Yönetim kurulunun sorumlulukları.

Bu çalışmada, birinci bölümde; kurumsal yönetim ile ilgili kavramsal çerçeveye yer verildikten sonra kavramın önemi, gelişim süreci ve ilkeleri ele alınmaktadır. Adillik, şeffaflık, hesap verilebilirlik ve sorumluluk ilkeleri ayrıntılarıyla ifade edilmektedir. İlkelerin ardından kurumsal yönetimin aktörleri olan çalışanlara, hissedarlara ve üst düzey yönetime yer verilmekte olup kurumsal yönetimin faydaları ile dünyadaki kurumsal yönetim anlayışı ve gelişimi ele alınmakta ve ayrıntılarıyla ifade edilmektedir. Bu konuda özellikle ABD, Birleşik

Krallık, Çin, Japonya ve OECD ülkelerindeki kurumsal yönetim uygulamalarına ve gelişmelere yer verilmekte, Türkiye'deki gelişim ve uygulamalar ile birinci bölüm sonlandırılmaktadır.

Çalışmanın ikinci bölümünde ise, bağımsız denetim kavramı ile bağımsız denetim kalitesi kavramına değinilmesinin ardından, bağımsız denetim kalitesinin gerekliliği ve belirleyicileri konusu aydınlatılmaya çalışılmaktadır. Bağımsız denetim kalitesinin belirleyicilerinin; bağımsız denetim firmasının büyüklüğü, denetim ücreti, denetim firmasının müşteri ile çalışma süresi, denetim komitesi, kurumsal yönetim, denetim dışı hizmetler, denetim firmasının veya denetçinin yeterli teknik bilgiye deneyime ve bağımsızlığa sahip olması, denetim planlaması, denetim kanıtları, denetim firması aleyhine açılan dava sayısı başlıkları altında ayrıntılarına yer verilmektedir. Ardından, tezin konusunu oluşturan, kurumsal yönetim ve bağımsız denetim kalitesi arasındaki ilişki ele alınmakta olup, bu konu araştırmanın konusu olarak belirlendiği için üçüncü bölüme de geçiş niteliği oluşturmaktadır.

Çalışmanın üçüncü ve nihai bölümünde, kurumsal yönetim uygulamalarının bağımsız denetim kalitesi üzerindeki etkisi Borsa İstanbul (BİST) 30'da incelenmiştir. Bu bölümde; literatürde yer alan çalışmalar, araştırmanın kapsamı, araştırmada kullanılan değişkenlerin özellikleri, araştırmanın yöntem ve analizi, araştırmanın hipotezleri, araştırmanın bulguları'na yer verilerek analiz sonuçları sunulmakta ve yorumlanmaktadır.

Sonuç ve öneriler kısmında ise, çalışmada yapılan analizlerle ulaşılan sonuçlar ayrıntılarıyla ifade edilmekte olup, kısıtlar ve öneriler ile çalışma son bulmaktadır.

BİRİNCİ BÖLÜM

KURUMSAL YÖNETİM UYGULAMALARI: KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Tezin bu bölümünde kurumsal yönetim kavramının içeriği ve kavramsal çerçevesi detaylı olarak incelenmiştir.

1.1. Kurumsal Yönetim Kavramı

Rekabet koşullarının sertleştiği, küreselleşmenin yoğun hissedildiği 21. yy'da kurumsal yönetim kavramının öneminin de arttığı görülmektedir. Kurumsal yönetim kavramını daha iyi anlamak için kurumsal yönetimin tarihî sürecine bakmak gerekmektedir. Kurumsal yönetimin tarihî sürecini, 1700'lü yıllarda hissedarlar ve yönetici kavramlarının ortaya çıkmasıyla başlatmak mümkündür. Doğu Hindistan şirketi buna örnek olarak gösterilebilmektedir (Cheffins, 2012). Sanayileşmenin artması şirketlerin kurulması hissedarlar ve yatırımcıların önem kazanması kurumsal yönetim kavramının gelişiminde önemli bir yer elde etmiştir. İlk olarak akademik literatürde, kurumsal yönetim kavramı Richard Eels tarafından 1960'ta "kurum politikasının yapısı ve işleyişini" ifade etmek için kullanılmıştır (Braendle, Aprea ve Kostyuk, 2007).

21. yy'da internetin ve teknolojik gelişmelerin hızla yayılması bilgiye ulaşımın hızlı ve kolay hale gelmesi kurumsal yönetim kavramının hızla gelişmesine ve modern kurumsal yönetim kavramının ortaya çıkmasına neden olmuştur (Aysan, 2005). Kurumsal yönetim kavramı İngilizcede "Corporate Governance" olarak karşılık bulmaktadır. Kurumsal yönetim kavramı kurumsal yönetişim kavramı olarak da kullanılmaktadır. Türkiye'de genel olarak kurumsal yönetim kavramı olarak kullanılmaktadır. Yapılan akademik çalışmalarda ve Türkiye Sermaye Piyasası Kurulu gibi kurumlarda kurumsal yönetim kavramı tercih edilmektedir. Kurumsal yönetim kavramının Türkiye'de ve yurt dışında birçok farklı tanımının olduğu görülmektedir (Dinç ve Abdioğlu, 2009). Kurumsal yönetim kavramı 1992 yılında

Cadbury komitesinin “kurumsal yönetimin mali yönleri” hakkındaki raporunda ele alınmıştır (Cadbury ve Cadbury Report Committee, 1992). Rapor, kurumsal yönetimi şirketlerin yönlendirildiği ve kontrol edildiği sistem olarak ifade etmektedir.

Kurumsal yönetim kavramının dünyada önem kazanmasının diğer bir nedeni ise ekonomilerin büyüdüğü bir dünyada şirketlerin finansal skandallara sebep olabilmesidir. Bu nedenle düzenleyici kurumlar, şirketlerin denetlenmesi için işletmeleri yönlendirmeye mecbur kalmıştır. Ekonomik İş Birliği ve Kalkınma Örgütü (OECD) de 1999 yılında işletmelerin daha güçlü bir kurumsal yönetim mekanizmasını sürdürmelerine yardımcı olmak için birtakım düzenlemeler oluşturmaya karar vermiştir. OECD yaptığı çalışmalar ve düzenlemeler sonucunda 2002, 2004, 2005 yıllarında kurumsal yönetim tanımlarını ortaya koymuştur.

OECD'nin ortaya koyduğu tanımlar şu şekildedir;

Bir organizasyonun yönlendirildiği ve kontrol edildiği prosedürler ve süreçlerdir. Kurumsal yönetim yapısı, yönetim kurulu, yöneticiler, hissedarlar ve diğer paydaşlar gibi organizasyondaki farklı katılımcılar arasında hak ve sorumlulukların dağılımını belirler ve karar alma için kural ve prosedürleri belirler.

Kurumsal yönetim, bir şirketin yönetimi, yönetim kurulu, hissedarları ve diğer paydaşları arasındaki bir dizi ilişkiyi içerir. Kurumsal yönetim aynı zamanda şirketin hedeflerinin belirlendiği, bu hedeflere ulaşma yollarının ve performansın izlenmesinin belirlendiği yapıyı da sağlar. İyi kurumsal yönetim, yönetim kuruluna ve yönetime, şirketin ve hissedarlarının çıkarına olan hedeflere ulaşmaları için uygun teşvikler sağlamalı ve etkin izlemeyi kolaylaştırmalıdır.

Kurumsal yönetim çerçevesi, şeffaf ve verimli piyasaları desteklemeli, hukukun üstünlüğü ile tutarlı olmalı ve sorumlulukların farklı denetleyici, düzenleyici ve icra makamları arasındaki dağılımını açıkça belirtmelidir (OECD, 2005).

Kurumsal yönetim kavramı, yönetim ve şirketlerin toplumdaki gücü ve etkisi ile ilgilidir. Genel olarak, mülkiyet ve kontrolün ayrılması ile ilgilidir. Kurumsal yönetimle ilgili bir tanım da şu şekildedir;

Geniş anlamda kurumsal yönetim, bir şirketin yönetilme, idare edilme ve kontrol edilme şeklini ifade eder. Kurumsal yönetim ayrıca, bir şirketin hedeflerine ulaşmasına yardımcı olmak için tasarlanmış yönetim süreçleri kadar, şirkete ait çeşitli iç ve dış paydaşlar arasındaki ilişkilerle de ilgilidir. Asıl önemli olan, asil ve vekil sorununu azaltmak veya ortadan kaldırmak için tasarlanmış mekanizmalar ve kontrollerdir. Kurumsal Yönetim, özellikle yöneticiler ve hissedarlar ve genel olarak

tüm firma hissedarları arasındaki ilişkiyi düzenlemeye çalışan süreç ve prosedürler dizisini kapsayan geniş bir sistemdir (Baker ve Ronald, 2010).

Yapılan kurumsal yönetim tanımlamalarında, Türk Sanayicileri ve İş İnsanları Derneği (TÜSİAD) de “modern yaşamda insanların bir amaca ulaşmak için oluşturduğu herhangi bir kurumun, yönetiminin düzenlenmesidir” tanımlamasını ortaya koymuştur.

Kurumsal yönetimin genel kabul görmüş tanımı olmadığı görülmektedir. Yapılan tanımlara J.J. Du Plessis’in kurumsal yönetimi oluşturan bileşenleri şu şekilde maddelendirmiştir (Du Plessis, McConvill ve Bagaric, 2011):

- Kontrol yönetim sürecidir.
- İç ve dış paydaşların çıkarları dikkate alınır.
- Kurumların sorumlu davranışlar içerisinde davranmasını amaçlar.
- Bir kurum için maksimum verimlilik ve kârlılık seviyesine ulaşmasını amaç edinmiştir.

Kurumsal yönetim kavramı birçok alanı ilgilendiren bir kavramdır. Bu nedenle kurumsal yönetim kavramı, multidisipliner bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Genel olarak kurumsal yönetim kavramının incelendiği alanlar, finans ve muhasebe alanları olan mali disiplinlerdir.

Yukarıda alıntılanan tanımlardan sonra genel bir kurumsal yönetim tanımının olmadığı söylenebilir. Yapılan kurumsal yönetim tanımlarında, konunun farklı etki ve sonuçlara göre ele alındığı görülmektedir. Örneğin, yatırımcılar kurumsal yönetimi, işin iyi yönetilmesi ve kârlılığın sürekliliği olarak ele alırlar. Devletler, sürdürülebilir ekonomi için finansal piyasanın güvenini dikkate almaktadır. Sonuç olarak, kurumsal yönetim sadece başarı ve kâr elde etmek değil, aynı zamanda genel ekonominin başarısı için de gereklidir. Son olarak, iyi kurumsal yönetim, ilgili paydaşların çıkarlarını korurken, yönetim kurulu, üst yönetim ve hissedarlar arasında hesap verilebilirliği sağlamak üzere mekanizmalar oluşturmak için de önemlidir.

1.2. Kurumsal Yönetimin Önemi

Kurumsal yönetimin farklı bakış açılarıyla tanımlanması ve teorik alt yapısı, kurumsal yönetimin önemini ortaya çıkarmaktadır. Bu bölümde, BİST, kurumsal yönetim ve Türkiye bankacılık sektöründeki kurumsal yönetim örnekleri ele alınarak

kurumsal yönetimin önemine vurgu yapılmaktadır. Türkiye’de BİST ve bankacılık sektörüne yön veren kurumlar SPK ve Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu ve mevzuat ise Türk Ticaret Kanunudur (Terzi, 2016). Dünyada kurumsal yönetimin önemini ele aldığımızda, kurumsal yönetim, küresel ve ulusal ekonomilerin içine düştüğü yıkıcı krizlerin etkilerini azaltmada yardımcı olmaktadır (Anderson, R. and associates, OECD, 2005). Bununla birlikte, büyük veya halka açık şirketler, yatırımları dış paydaşlardan korumak ve bir politikalar çerçevesi oluşturmak için kurumsal yönetimi dikkate aldığından, kurumsal yönetim finansal piyasalar açısından da önemlidir. Başka bir deyişle, bireylerin sorumluluklarını ve şirketin iş yapma şeklini ortaya koymaktadır. Michael C. Jensen'e göre Kurumsal Yönetim, hisse senedi sahipleriyle ilgilenen bir konudur. Çünkü hissedarların zenginliği, büyük ölçüde şirketin stratejisini belirleyen kişilerin hedeflerine bağlıdır. Kurumsal yönetim kavramının diğer bir önemi de ekonomik kalkınma için gerekli faktörlerden biri olarak görülmesidir. Kurumsal yönetimin etkin olarak işlemesi için, şirketlerin devlet kurumlarıyla ve bankalarla ilişkilerinin şeffaf olması gerekmektedir. Ayrıca şirketlerin kurumsal ilkeleri uyguladıkları takdirde verimliliğin ve büyümenin artacağı görülmektedir. Kurumsal yönetim uygulamalarını daha fazla uygulayan ülkelerin daha az uygulayan ülkelere göre finansal krizlerden daha az zarar gördüğü görülmektedir (Kaymaz, Alp, ve Aktaş, 2008).

Kurumsal yönetim uygulamaları işletmelerin performanslarını ve dışa erişimlerini artırarak sürdürülebilir bir ekonomiye katkı sağlamaktadır. Bu katkının makroekonomi üzerinde dengeleyici ve büyümeyi artırıcı etkisi de bulunmaktadır. Daha açık bir ifade ile bu etki; iş kalitesinin artması için kurumsal yönetim ile işletmenin daha şeffaf olmasına, iç kontrolün ve risk yönetiminin daha etkin kullanılmasıyla oluşacak kaliteli ekonomik ortama, yolsuzluğun minimum olduğu ve daha hesap verilebilir adil piyasaların oluşmasına sebep olmaktadır (Sowa, 2005).

Kurumsal yönetimin genel olarak ülkeler üzerine etkisine bakıldığında, ülke imajını pozitif yönde etkilediği, ülkeye dış kaynak çektiği, ülke içindeki sermayenin dışarı gitmesini engellediği, ekonomik krizlerin daha az zararlı atlatılmasını sağladığı, etkin ve adaletli bir gelir dağılımı sağlayarak sermaye piyasalarının rekabet gücünü artırdığı ifade edilebilmektedir (Yörük, 2006).

1.3. Kurumsal Yönetimin Gelişim Süreci

Kurumsal yönetim kavramı 21. yy'da önemi artarak bir çok araştırmacı tarafından çalışılmaya başlanmıştır. Kavram 1900'lerin başında Amerika'da ortaya çıkmış olup, sonrasında tüm dünyaya yayılarak sermaye piyasalarının gelişiminde önemli bir rol oynamış ve halen de oynamaktadır. Kurumsal yönetim kavramının, yeni ticaret yollarının gelişmesiyle dünyanın açık bir pazar haline gelmesinden sonra, işletmelerin daha fazla sermayeye ve sermayedarlara ihtiyaç duymasından doğan bir sistem olduğu da söylenebilir. İşletmelerin, sermayedarlarının haklarını korumak ve finansal krizlerin önüne geçebilmek için ortaya çıkmış bir kavramdır. Dünyada ortaya çıkan, İngiliz yasalarının boşluklardan faydalanmak suretiyle yatırımcıları önemli zararlara uğratan "South Sea Bubble" olayı ilk kurumsal kayıp olarak kabul edilmektedir (Cengiz ve Gör, 2016). Dünyada sermaye piyasaları büyüdükçe büyük kayıplar ve krizlerle karşılaşmıştır. Bu büyük krizlere 1929'da ABD'de yaşanan büyük hisse değer kayıpları, 1970'lerde dünyada ve ABD bankalarında yaşanan krizler, 1980'lerde şirket satın almaları ve 1997'de Asya piyasalarının tetiklediği finansal krizler gibi farklı ülkelerde yaşanan finansal krizler de eklendiğinde, "Kurumsal Yönetim" in gelişiminde krizlerin ne kadar büyük rol oynadığı görülmektedir. Finansal krizlerin önlenmesi ve yaşanan krizlerden görülen zararın en aza indirilmesi amacıyla kurumsal yönetimin gelişimi için bir çok adım atılmıştır. Bu adımlara örnek olarak şunlar verilebilir (Keküllüoğlu, 2008):

- Cadbury Raporu olarak bilinen, Cadbury komitesinin "Kurumsal Yönetimin Finansal Yönleri" raporunda tavsiye içeren yayındır. Bu yayın kurumsal yönetim kalitesini arttırmak amacıyla 1992 yılında yayınlanmıştır.
- Greenbury Raporu olarak bilinen "Yöneticilere Yapılan Ödemeler Çalışma Grubu" tarafından "Yöneticilere Yapılan Ödemeler" adıyla yayınladıkları bu raporda yönetici gelirleri ve yönetici bağımsızlığı konularına yer verilmiştir.
- Hampel Raporu olarak bilinen, İngiltere'de kurumsal yönetim komitesinin 1998 yılında yayınladığı kurumsal yönetim raporudur.
- Birleşik kod olarak bilinen ve İngiltere'de 1998 yılında yayınlanan şirketler ve hissedarlar olarak iki bölümde yayınlanan kurumsal yönetim raporudur.
- Millstein Raporu 1998 yılında yayınlanmıştır.
- OECD'nin kurumsal yönetim ilkelerinin yayımlandığı, kurumsal yönetim raporu 1999 yılında yayınlanmıştır.

- ABD parlamentosu tarafından 2002 yılında kabul edilen Sarbanes-Oxley yasası (SOX) çıkarılmıştır.

Yukarıda ifade edilen kurumsal yönetimin gelişim süreci, önemi gün geçtikçe artarak günümüzde de devam etmektedir. OECD kurumsal yönetim ilkeleri güncellenmekte ve ülkelerin kurumsal yönetimin etkililiğinin artması için çıkardıkları kanunlara her geçen gün yenileri eklenmektedir. Kurumsal yönetim kavramı finansal hayatın vazgeçilmezleri arasında yer almaktadır.

1.4. Kurumsal Yönetimin İlkeleri

Kurumsal yönetim ilkeleri, literatür taramasında bir çok kaynakta olduğu gibi, şu dört başlık altında toplanmıştır (Tuna, 2013) ;

- Adillik İlkesi,
- Şeffaflık İlkesi,
- Hesap Verilebilirlik İlkesi,
- Sorumluluk İlkesi.

OECD'nin 2015 yılında yayınladığı, "OECD'nin G20 Bakanlar ve Merkez Bankası Başkanlarına Raporu"nda, kurumsal yönetim ilkeleri doğrultusunda genişletilerek kurumsal yönetim ilkeleri tavsiyeleri yer almaktadır. Bu rapor altı başlık altında toplanmaktadır (<https://www.oecd.org/>):

- Etkin kurumsal yönetim çerçevesinin temelini sağlanması,
- Pay sahiplerinin hakları, adil muamele görmeleri ile temel ortaklık işlevleri,
- Kurumsal yatırımcılar, pay senedi piyasaları ve diğer araçlar,
- Kurumsal yönetimde menfaat sahiplerinin rolü,
- Kamuyu aydınlatma ve şeffaflık,
- Yönetim kurulunun sorumlulukları.

1.4.1. Adillik İlkesi

Adillik ilkesi, şirket yöneticilerinin faaliyetlerinin, hissedarların ve tüm çıkar gruplarının menfaatini sağlarken adil davranılmasını ifade etmektedir. Adillik ilkesi, hissedarların hisse sahiplik oranlarına bakılmaksızın, tüm hissedarlara eşit ve

hakkaniyetli davranılmasını önermektedir. Ayrıca adillik ilkesi hissedarların yabancı veya yerli olmasına bakmaksızın ortaklık kapsamında tüm hakların korunmasını hedeflemektedir (Üründü, 2018). Adillik ilkesi şirketlerin hissedarlarına karşı tutum ve davranışlarının eşit olmasının yanında, hissedarlık haklarının kullanımında daha kolay bir yapı kurulmasını ifade etmektedir (Tuna, 2013).

1.4.2. Şeffaflık İlkesi

Şeffaflık, şirket yönetimlerinin performanslarının ölçülebilmesi için önemli ve olması gereken bir unsurdur. Hissedarların ve yatırımcı olmak isteyenlerin karar verme süreçlerinde zamanında, doğru ve kolay erişilebilen bilgilere ulaşmaları gerekmektedir. Söz konusu bilgiler, ortaklık yapısı, mali durumu, vizyonu, denetim yapısı gibi yatırımcılar açısından önemli olan bilgilerdir (Tuna, 2013).

Şeffaflık, şirket ile ilgili finansal ve finansal olmayan bilgilerin kamuya duyurulması yaklaşımıdır. Hissedarlar, yatırım kararlarını doğru şekilde alabilmeleri için şirket ile ilgili bilgilere doğru zamanda ve tam olarak ulaşabilmelidir. Bilgiler herkes tarafından kolaylıkla anlaşılabilir ve yorumlanabilir açıklıkta olmalıdır. Hissedarların söz konusu bilgilere istedikleri anda ulaşabilmeleri gerekmektedir. Şirketler için ticari sır niteliğinde olan ve henüz kamuya açıklanmamış bilgiler bu kapsam dışında değerlendirilmektedir (Pamukçu, 2011).

1.4.3. Hesap Verilebilirlik

Kurumsal Yönetimin diğer bir temel ilkesi “Hesap Verilebilirlik”tir. OECD tarafından da ifade edildiği gibi, hesap verilebilirliğin anlamı, iç ve dış raporlara uygun, zamanında, ilgili, verimli ve etkili bilgiler sağlayarak, hissedarlar için adaleti, güveni ve tanıtımı sağlamak için yetkililerin sorumluluğunu sağlamaktır. Üst düzey yönetimin, şirket yönetiminin tüm faaliyetlerinin izlenmesinden ve sonuçlarından sorumlu olduğu kabul edilmektedir. Yatırımcılara ve hissedarlara hesap verme yükümlülüğü bulunan yönetim kurullarının şirketi izlemesi ve faaliyet sonuçlarını bildirmesi gerekmektedir (Tuna, 2013). Hesap verebilirlik/verilebilirlik ilkesinden dolayı sorumlu olan üst yönetim içerisinde bulunan aktörler şunlardır: Yönetim Kurulu, Genel Müdür (CEO) ve yönetim, bağımlı ve bağımsız denetçiler ve mali konseydir. Üst yönetim faaliyetlerinin kurumsal yönetim ilkelerine uygun, ilgili ve güvenilir olmasını sağlamak için sorumluluklarını tanımlamaları ve beyan etmeleri hesap verilebilirlik için büyük önem taşımaktadır.

1.4.4. Sorumluluk

Şirketlerin yatırımcılarına değer yaratması, aynı zamanda diğer paydaşların beklentilerini karşılayacak yaklaşımların da benimsenmesi beklenmektedir. Bu nedenle şirketler doğrudan veya dolaylı olarak şirketle etkileşimde olan gurupların temsilcilerine, hissedarlara, çalışanlara ve kamuya karşı sorumluluklarını yerine getirmesi büyük önem taşımaktadır. Kurumsal yönetim ilkelerinden olan sorumluluk ilkesinde, çalışanların yönetime karşı sorumluluklarını yerine getirmesinin yanında yöneticilerin de yatırımcılara, iç ve dış paydaşlara karşı sorumluluklarını yerine getirmesi şirketin değeri açısından da önemlidir (Tuna, 2013).

1.5. Kurumsal Yönetimin Aktörleri

Modernleşen dünyada, finansal sistemlerde, geleceğin değerlendirilmesinde farklı aktörler karmaşık roller üstlenmektedir. “Kurumsal Yönetim” konusu, kendi içinde farklı aktörler arasında çeşitli ilişkiler barındırmaktadır. Bu nedenle çalışmanın konusunun derinliğini vurgulamak için kurumsal yönetimin ana aktörlerine bakmakta fayda bulunmaktadır. Etkin kurumsal yönetim politikalarında rol oynayan aktörler; Hükümetler, Şirketler, Yönetim Kurulları, Mükellefler, Temsilciler, Denetçiler, Yatırımcılar ve Düzenleyici ve Tüzel Kurumlar ile kurumların faaliyetlerinde ihmal edilemeyecek doğrudan veya dolaylı rol oynayan diğer tüm taraflardır. Kurumsal yönetimin tüm aktörleri arasında yer alan kilit aktörler ise; “beş kilit yönetim aktörüne odaklanarak kavramsallaştırılan: Çalışanlar, Hissedarlar, Yönetim Kurulu, Üst yönetim ekipleri ve Hükümetler...” şeklinde ifade edilmektedir (Augilera ve Yip, 2004).

1.5.1. Çalışanlar

Bir şirketin çalışanları, kurumsal yönetim üzerinde doğrudan bir ilişki ve etki içermektedir. Çalışanların, kurumların yönetimi üzerindeki etkisinin payı, kültüre, sektöre, kurumların işleyiş yapısına ve kullandıkları yönetim yöntemlerine göre değişmektedir. Çalışanlar, kurumların hizmet ve mallarının kalitesinin belirlenmesinde kilit rol oynayan kişilerdir. Dolayısıyla, şirket çalışanları, şirketlerin yönetimleri üzerinde önemli bir etkiye sahiptir. Bir işletmenin faaliyet gösterdiği farklı rejimlere göre kurumsal yönetim yöntemlerinin belirlenmesinde, çalışanların etki potansiyeli mevcuttur. Böylece çalışanlar, söz konusu etki yetkisini elinde

bulundurarak, çalışma ortamı ve haklarına ilişkin iş mevzuatına, sanayi birliklerine ve temsilcilerine ve nihayetinde pay sahibi olarak kurumsal yönetime etki edebilirler.

Küresel şirketlerin kurumsal yönetişimi üzerinde de aynı şekilde çalışanların etkisi kaçınılmazdır. Küreselleşen şirketlerin etkin kurumsal yönetişimini oluşturmak için, bir taraftan çalışan haklarının korunmasını sağlarken, diğer taraftan çalışanların rollerini iyi tanımlamaları da esastır. Çalışanların küreselleşmiş şirketlerin kurumsal yönetimi üzerindeki etkisine ilişkin bir açıklama şu şekilde verilebilir: “Çalışanlar, küreselleşme kararlarını etkileyen çeşitli yasal, sözleşmeye dayalı veya müzakere edilmiş haklara (istihdam koşulları gibi) sahiptir” (Augilera ve Yip, 2004). Kurumlar, çalışanların taleplerini karşılamak ve tatmin etmek için insan ilişkileri konusunda farklı stratejiler uygulamışlardır. Küresel şirketler üzerindeki insan ilişkileri sistemleri Fleming ve Thörnqvist tarafından şu şekilde açıklanmaktadır: “Böylece yönetişimin kuralları veya kalıpları endüstriyel ilişkiler sisteminde (IRS) harici olarak belirlenebilir veya insan kaynakları yönetiminde (İKY) şirket yönetimi tarafından dâhili olarak belirlenebilir” (Fleming ve Thörnqvist, 2003).

Kurumlar tarafından uygulanmakta olan tartışılan yöntemler, çalışanları şirket bağlılığına motive etmektedir. Çalışanların dürüstlüğü ve motivasyonu ile kurumlar üzerinde etkin kurumsal yönetim mekanizmalarının sürdürülmesi mümkündür. Kurumsal yönetim mekanizmalarının tanımlanması ve uygulanmasında kurum çalışanları kilit rol oynamaktadır. Olumlu etkilerinin yanı sıra, çalışanların kurumsal yönetime güçlü katılımı, küreselleşen işletmelerin performansı üzerinde olumsuz etkiler yaratabilir. Böylece çalışanların kurumsal yönetim üzerindeki gücü ve gelecekteki iş faaliyetlerine etkileri dikkate alınacak, çalışanların kurumsal yönetimin belirlenmesine katılımı yönetilirken etkin bir uyum sağlanacaktır.

1.5.2. Hissedarlar

Hissedarların rolü farklı uluslar arasında farklılık göstermektedir. ABD ve Birleşik Krallık'ta büyük kurumsal hissedarlar arasında çoğunlukla tarafsız hissedarlar bulunmaktadır. Rollerini çoğunlukla pasiftir ve hissedarların servetini maksimize etmeye odaklanırlar ve bu uluslar işteki diğer bazı faktörleri dikkate almazlar. Ancak Japonya'da, büyük kurumsal hissedarlar çoğunlukla aktiftir ve şirketin ağ içindeki rolünü destekleyen bir ağın ('keiretsu') parçası olarak hareket ederler ve dolayısıyla da yönetimde görevlidirler. Almanya'da, başta bankalar ve

kurumsal hissedarlar olmak üzere farklı paydaşların kurumun kurumsal yönetimini etkilediği birçok farklı şirket bulunmaktadır.

Aguilera ve Yip (2004)'e göre üç farklı ana tip hissedar vardır; tarafsız hissedarlar, kısmi çıkar hissedarları ve çalışan hissedarlar. Tarafsız hissedarların ana arzusu ve hırsı, maksimum hissedar değerini ve servetini elde etmektir. Çalışan hissedarlar, hissedar değerini maksimize etmek ile istihdam koşulları, seviyesi ve ücreti arasında kısmî çıkar önyargısına sahiptir. Bankalar ve büyük kurumsal yatırımcılar, kısmî faizli hissedarlar olarak bilinir. Hissedar değeri maksimizasyonuna ek olarak birçok ek çıkarları vardır. Japonya'da kurumsal hissedarlar, genel keiretsu'nun bakımını ana hedef olarak tutar. Almanya'da kurumsal hissedarlar tipik olarak yönetime yakın ilişkilere ve sadakate sahiptir. Tüm ülkelerde, devlet hissedarlarının ulusal güvenliği, istihdamı, rekabet gücünü ve prestijini korumak gibi başka makroekonomik amaçları vardır. Aile hissedarları, ailenin mirası, çalışanlara ve geleneklere bağlılığı ile ilgilenir ve ayrıca riskten kaçınabilir (Aguilera ve Yip, 2004).

1.5.3. Üst Düzey Yönetim

Bir şirketin Yönetim Kurulu (YK) ve Üst Yönetimi (ÜY) kurumsal yönetimi sağlamak için, şirket ana sözleşmelerini düzenleme, izleme ve kontrol konularında karar verici olarak hareket ederek ve zorunlu hükümet yasa, sözleşme ve düzenlemelere uyumu sağlayarak çalışma yürütmektedirler. Öte yandan, YK ve ÜY'nin rolü, azınlık hissedar haklarını çoğunluk hissedarlara karşı korumak ve aynı zamanda vekâlet anlaşmazlıklarını en aza indirmektir. Etkin bir yönetimin olası etkisini ifade etmek için, “Karar alma yetkisinin yönetim kurulundan ve dolayısıyla genel kurulda çoğunluk pay sahiplerinden uzaklaştırılması, azınlık pay sahiplerini çoğunluk pay sahiplerine karşı koruma potansiyelini artırmaya yöneliktir.” denilmiştir (Davies, 2000). Çatışmaları en aza indirmek ve asil ve vekil ilişkilerini istikrara kavuşturmak için, bir şirketin hissedarları içinde bütünlüğü korumak esastır. Bütünlük sağlandıktan sonra, yöneticilerin çıkarlarının hissedarlar doğrultusunda yönlendirilmesi esastır.

Asil ve vekil sorunlarının azaltılmasında (yani vekâlet çatışmaları) başarılı olmak için bir “kurumsal yönetişim” kodunun uygulanması esastır. Bu kodlar, yönetim kuruluna ve üst düzey yöneticilere verilmesi gereken rol ve eylemleri açıkça tanımlamalıdır. Kurumsal yönetim kurallarının şirketler için tanımının önemi şu

şekilde ifade edilmiştir: “Geleneksel şirketler hukukunun bir parçası olmadığı gerekçesiyle kurumsal yönetim kurallarının önemini küçümsemek gerekir. İşlevsel bir bakış açısıyla bakıldığında, borsada işlem gören şirketlerin uyması gereken yönetim kurulu kuralları evreninin kurumsal yönetim kurallarıyla önemli ölçüde genişletildiği açıktır.” (Davies, 2000). Kurumsal yönetim kodları, bir şirketin yolunu açarken YK ve ÜY için bir rehber görevi görecektir. Kurumsal yönetim açısından istikrarı sağlamak için Yönetim Kurulu ve Üst Yönetimi önemli aktörlerdir. Gerçekten de Yönetim Kurulu ve Üst Yönetimin kurumsal yönetim uygulamasını belirleyen kilit aktörlerden biri olduğu bir gerçektir. Bu nedenle, kurumsal hedefler ve misyon göz önünde bulundurulurken, vekil çatışmalarını azaltmak ve hissedarların çıkarlarını optimize etmek için kurumsal yönetim stratejileri uygulamak esastır.

1.6. Kurumsal Yönetimin Faydaları

Etkin kurumsal yönetim yöntemlerinin uygulanması aşağıdaki faydaları sağlayacaktır (Akyüz, 2018):

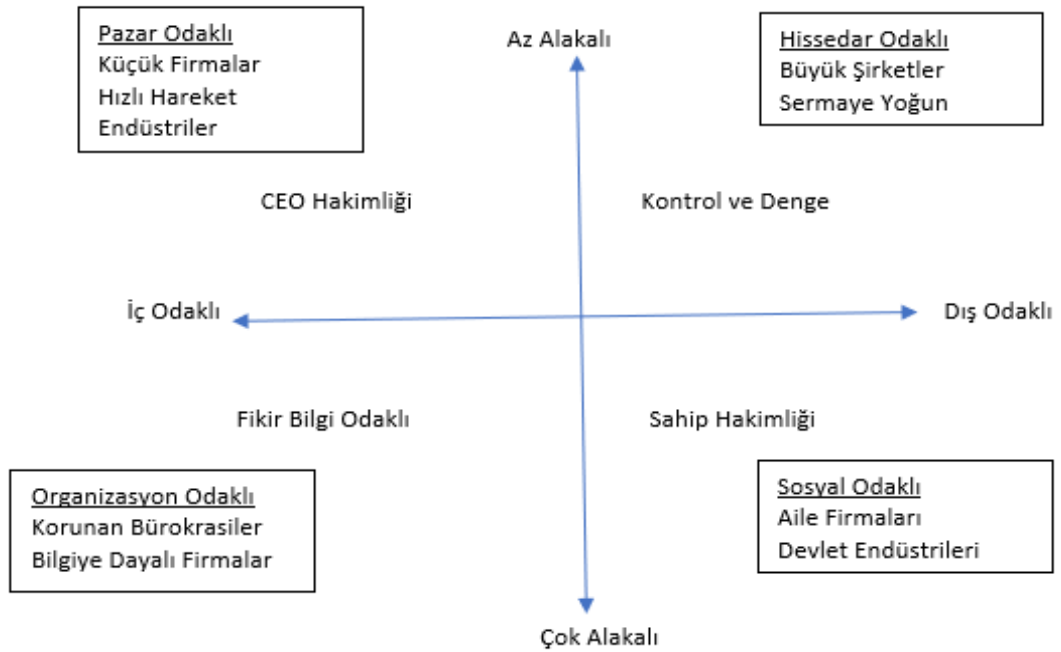
- Kurumsal başarıyı güvence altına alır ve güvenilir bir ekonomik büyümenin sürdürülmesini sağlar,
- Şirketlerin etkin bir şekilde sermaye artırımına yardımcı olan yatırımları konusunda yatırımcılara güven sağlar,
- Hisse değerini optimize eden düşük sermaye maliyeti ve yatırım riski ortamı sağlar,
- Şirketin misyon ve hedeflerini yatırımcıların ve organizasyon yapısının çıkarları doğrultusunda sürdürür,
- Yolsuzluk, kötü yönetim ve çıkar çatışmalarını azaltır,
- Ekonomide güven, güvenilirlik ve bütünlük sağlar.

Kurumsal yönetimin yukarıda bahsedilen faydalarının çoğu, köklerini şeffaflıkta bulmaktadır. Bir firma ne kadar şeffaf olursa, yatırımcılar o kadar kendine güveneceklerdir. Sonuç olarak, firmadaki yatırımlarını artıracak ve bu da sermaye maliyetinin düşmesini sağlayacaktır. Şeffaflık, kilit yöneticilerin dolandırıcılıktan kaçınmasına ve bu tür suiistimallere karşı proaktif önlemler almasına da yardımcı olacaktır. Şeffaflığın tüm bu faydaları, firmanın kapasitesini geliştirmesini ve

yalnızca hissedarların zenginliğini maksimize etmekle kalmayıp, aynı zamanda tüm paydaşların ekonomik faydasını da maksimize etmesini sağlamaktadır.

1.7. Dünyada Kurumsal Yönetim Uygulamaları

Tezin daha önceki bölümlerinde tartışıldığı gibi, kurumsal yönetim uygulamaları kültürel, politik, yönetsel ve diğer birçok bireysel farklılıklara bağlı olarak uluslar arasında da farklılıklara neden olmaktadır. Bu durum göz önüne alındığında, temel ilkeler esas olmakla birlikte, farklı ulusların farklı kurumsal yönetim yöntemlerini uygulamaları beklenmektedir. Tez kapsamında öncelikle Anglo-Sakson, Avrupa ve Asya kurumsal yönetim uygulamaları ele alınmaktadır. Kurumsal yönetim farklılıkları konusuna ilişkin örnek, Steger ve Amann (2008) tarafından Şekil 1.1’de gösterilmektedir.

Şekil 1.1. Kurumsal yönetim farklılıkları (Steger ve Amann, 2008)

1.7.1. ABD'de Kurumsal Yönetim

ABD'nin mali tarih zaman çizelgesinde, ulusun geleceğini şekillendiren kayda değer sayıda mali çöküş yaşanmıştır. ABD'de başlayan 1929 krizi (Büyük Buhran) önemli bir mali çöküntüydü. Uzun süren bunalım, borsa çöküşü ve likidite krizleri, Amerikan kamuoyunun ekonomik istikrara güven duymamasına neden olmuştur. 1929 krizi, kurumsal yönetim uygulamalarının gerekliliği ve önemi ile düzenleyici

kurumların etkin kullanımını gündeme getirmiştir. 1929'daki Büyük Buhran'dan sonra önemi daha anlaşılabilir bu konu hakkında, mevzuata aktarma düşüncesinden hareket edilerek kritik kongreler gerçekleştirilmiş ve ABD yetkilileri sırasıyla 1933 Menkul Kıymetler Yasası ile 1934 Menkul Kıymetler Borsası Yasası'nı hayata geçirmişlerdir. 1933 Menkul Kıymetler Yasası, ABD tarafından menkul kıymetler piyasasını düzenlemek için yapılan ilk federal mevzuattır. Mevzuat, finansal açıklamalarda şeffaflığı artırmayı, menkul kıymetlerin hileli satışının önüne geçmeyi, ilgili bilgilerin çarpıtılma olasılığını (yanlış beyanlar) ve hile ile sonuçlanabilecek faaliyetleri önlemeyi amaçlamıştır.

Kanun, getirdiği düzenlemelerle birincil piyasaların düzenlenmesini ve yolsuzlukların önlenmesini amaçlamaktaydı. Menkul Kıymetler Yasası'ndan hemen sonra, ikincil piyasayı düzenlemek için, 1934 tarihli Menkul Kıymetler Borsası Yasası ABD makamları tarafından kabul edilmiştir. Menkul Kıymetler Borsası Kanunu, ikincil piyasaların ekonomi üzerindeki önemine dikkat çekmiş ve yatırımcıların menfaatlerinin finansal araçlardan korunmasını sağlayan mevzuatı getirmiştir. Kanun, finansal araçlar, menkul kıymet borsaları, komisyoncular, bayiler ve menkul kıymet ticareti ile ilgili diğer tarafları içermektedir. Kanun'da, Menkul Kıymetler Borsası Komisyonu'nun (SEC) oluşturulması, menkul kıymetler piyasalarının ve tüccarların düzenlenmesi ve izlenmesi ile dolandırıcılığın önlenmesi gibi alınması gerekli önlemlere yer verilmiştir. Bir süre sonra ABD makamları tarafından, 1938'de Maloney Yasası olarak adlandırılan başka bir yasa çıkarılmasına karar verilmiştir. Bu yasa, menkul kıymet ticaret firmaları, yatırım bankaları ve banka dışı araçlardan (brokerler/bayiler) oluşan Tezgâh Üstü piyasalar üzerinde SEC'in düzenleyici otoritesini teşvik etmiştir.

Bir diğer önemli kanun ise, 1940 tarihli Yatırım Danışmanları Kanunu'dur. Yatırım Danışmanları Kanunu'u, 1935 yılında bir Kongre için oluşturulan yatırım ortaklıkları ve yatırım şirketleri hakkında bir raporun dikkate alınmasıyla ortaya çıkmıştır. 1933 ve 1940 yılları arasındaki düzenleyici eylemler, düzenleme ve deregülasyon döngüsü çağının önünü açmıştır.

Savaş sonrası dönemde 1960'lar ve 1970'ler, ABD'nin ekonomik olarak gelişim gösterdiği yıllar olarak kayıtlanmıştır. Bu süre zarfında piyasa, güçlü yöneticiler ve zayıf sahipler tarafından karakterize edilmiştir. "Yönetimsel kapitalizm" olarak da adlandırılan bu durum vekâlet çatışmaları ile sonuçlanmıştır. Bu dönemlerde iç kontrol ve izleme mekanizmaları da zayıftır. Birkaç şirket

başarısızlığından sonra, başka bir yasa olarak 1970 yılında Menkul Kıymet Yatırımcılarını Koruma Yasası yürürlüğe girmiştir. Mevzuat ile “Menkul Kıymet Yatırımcılarını Koruma Kurumu” olarak adlandırılan bir düzenleyici kurum da teşekkül ettirilmiştir. Kuruluş, yatırımcıların dolandırıcılık veya zimmete para geçirme nedeniyle finansal aracının başarısızlığından korunmalarını ve sigortalanmalarını sağlamak amacıyla oluşturulmuştur.

1977’de Yabancı Yolsuzluk Faaliyetleri Yasası olarak adlandırılan bir yasa daha çıkarılmıştır. Yasa, ABD şirketlerinin yabancı taraflara alakasız ödemeler yapmasını yasaklayarak rüşveti azaltmayı amaçlamaktaydı. 1977’deki bir diğer önemli mevzuat ise, SEC’in New York Menkul Kıymetler Borsası’nda işlem gören şirketler için kayıt tutma, denetim komiteleri ve bağımsız yönetici atanması zorunluluğuna ilişkin yeni kuralları ihtiva eden yönetmeliğidir.

1980’lerde makroekonomik gelişmeler tavan yapmış ve ABD piyasaları dış rekabetle yüzleşmeye başlamıştır. Yöneticilerin gücü, yöneticilerden yatırımcılara kaymaya başlamıştır ki buna “yatırımcı kapitalizmi” de denilmektedir. Kurumsal yatırımcılar, fon yaratma potansiyelleri ve yatırımların çeşitlendirilmesi nedeniyle şirketler için önemli sermaye sağlayıcıları haline gelmiştir. Kaldıraçlı Satın Alma ve Yönetim Satın Alma kavramları, devralma sıklığını artırmıştır.

1990’lı yıllara gelindiğinde, yöneticilerin artan talepleri nedeniyle yatırımcı kapitalizmi yeniden düzenlenmiş, “Hissedar Değeri” kavramı sisteme kazandırılmıştır. Bu kavram, şirketlerin birincil amacının, hissedarlarına operasyonlardan elde edilen fonlarla ödeme yaparak varlıklarını artırmak olduğunu dayatmıştır. ABD pazarında “Hissedar Değer Maksimizasyonu” anlayışının taleplerini karşılamak için çeşitli ödeme yöntemleri oluşturulmuştur (Akyüz, 2018).

Enron ve WorldCom gibi büyük skandallardan sonra, hissedar çıkarları ile yönetici çıkarlarını uzun vadeli kurumsal hedefler doğrultusunda ilişkilendirmek için kurumsal yönetim mekanizmalarında bir reforma ihtiyaç duyulmuştur. Muhasebe, denetim ve dolandırıcılık skandallarına karşı duyarlı bir eylem olarak, 2002 yılında Sarbanes Oxley Yasası (SOX) ve kurumsal yönetim anlayışları üzerinde kritik reformlar yapmıştır. Bu kanunun amacı, kurumsal ölçülebilirliği, şeffaflığı, hesap verebilirliği/verilebilirliği ve güvenilirliği artırmaktır. SOX yasası, bilgilerin risk değerlendirmesini şirketler için bir zorunluluk haline getirmiştir. SOX yasası ayrıca, herhangi bir tarafın yasaları ihlal etmesi durumunda cezaları artırmıştır.

Kurumsal yönetimin tarihsel gelişimi ve 1960'lardan sonra ABD'deki etkileri hakkında kısa bir özet Gregory Jackson (2010) tarafından Tablo 1.1'deki gibi ortaya konmuştur:

Tablo 1.1. ABD'de Kurumsal Yönetimin tarihsel gelişimi (Jackson, 2010)

	<u>1960-1980 Yılları</u>	<u>1980-1990 Yılları</u>	<u>1990-2000 Yılları</u>	<u>2000 Yılı ve Sonrası</u>
	Yönetimsel Kapitalizm	Yatırımcı Kapitalizmi	Hissedar Değeri	'Hissedar Değeri' Paradigması Krizi
Mülkiyet	Bireysel Yatırımcı	Kurumsal Yatırımcı	Kurumsal Yatırımcı	Kurumsal Yatırımcı
Kurumsal Kontrol Pazarı	Zayıf	Güçlü	Orta	Orta
Kurul	İç Danışma Kurulu	İç Danışma Kurulu	Dış İzleme Kurulu	Dış İzleme Kurulu
Yönetici Maaşı	Sabit	Mevcut Seçenekler	Mevcut Seçenekler	Mevcut Seçenekler

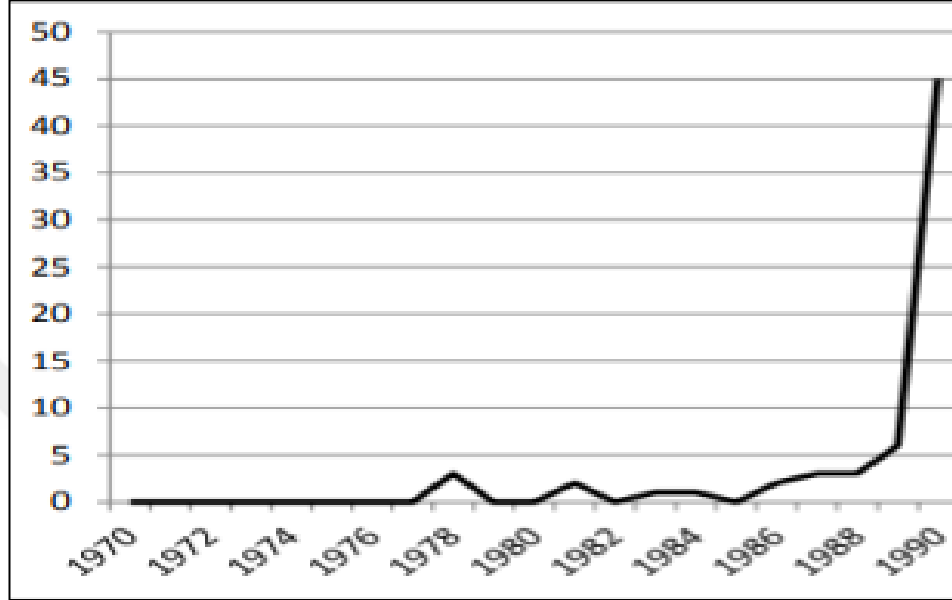
Özetle, ABD tarihi, çok sayıda kanun, mevzuat ve düzenleyici kurumun devreye sokulduğu karmaşık bir kurumsal yönetim gelişimi zaman çizelgesine sahiptir. Ancak kurumsal yönetişim, sürekli olarak iyileştirilmesi ve dünya genelindeki işletmelerin değişen ortamına uyarlanması gereken bir konudur. Artık, düzenleme ve deregülasyon sentezinin ABD'nin tarihi ve geleceği üzerinde kurumsal yönetimin sürekli ve kaçınılmaz bir ilerlemesi olduğu ve bu şekliyle de devam edeceği açıkça görülmektedir.

1.7.2. Birleşik Krallık'ta Kurumsal Yönetim

Kurumsal yönetimin tarihi boyunca, kurumsal skandalların yükselişinden bir süre sonra, 1980'lerde düzenleyici mevzuattaki iyileştirmeler ve gelişmeler Birleşik Krallık'ta da hızlanmıştır. Birleşik Krallık'taki ana kurumsal yönetim eylemlerinden biri, 1992 yılında yayınlanan Cadbury Raporu olarak kabul edilmektedir. Yerleşik kurumsal yönetim anlayışı, Birleşik Krallık'ta ABD'dekinden çok daha uzun bir süre sonra öne çıkmaya başlamıştır. Böylece ABD, 1970'lerde kavramın ilk tanımıyla kurumsal yönetimin ilk uygulamalarının atası olarak kabul edilmektedir.

Birleşik Krallık davası için, 1980 Ağustos'ta Yeminli Sekreterler ve Yöneticiler Enstitüsü Sekreteri ve İcra Kurulu Başkanı Barry Baker tarafından kurumsal yönetişim üzerine bir kavram önerildi; "Yönetim, Amerikalıların bize anlamlı bir ifadeyle geri getirdiği Orta İngilizce bir kelimedir "kurumsal yönetim" büyük ve küçük şirketlerimizi nasıl yapılandırdığımız ve kontrol ettiğimiz amaçları

ve yöntemi.” (Hardiman, 1982). Daha önce birkaç kez kullanılmış olmasına rağmen, Birleşik Krallık'ta kurumsal yönetim kavramı 1980'lerden sonra popüler hale gelmiş ve tartışmalar 1990'ların başında zirveye ulaşmıştır. 1970'lerden sonra Financial Times'da “Kurumsal Yönetim” ibaresinin kullanım sıklığını gösteren bir grafik Cheffins (2015) tarafından verilmiştir (Şekil 1.2):

Şekil 1.2. Financial Times'da “Kurumsal Yönetim” teriminin kullanımı (Cheffins B. R., 2015)

Birleşik Krallık'ın kurumsal yönetimi ABD'den daha geç bir dönemde tartışması ve uygulaması farklı unsurlara dayanmaktadır. Kilit unsurlar, sözde hisse sahipliği modelleri, finansal piyasa işlemleri ve politikaları, siyasi düzen gibi farklılıklardır. 1990'ların başında, Londra Menkul Kıymetler Borsası'nda işlem gören bir şirket olan Polly Peck International PLC'de meydana gelen kritik bir dolandırıcılık faaliyetinin ardından, kurumsal yönetim uygulamalarına yönelik acil ihtiyaç konusunda yetkililer ve şirket yöneticileri tarafından dikkati çeken bir ilgi oluşmuştur. Bu ihtiyacın hissedilmesinden sonra Cadbury Komitesi, 1991 Mayıs ayında Londra Menkul Kıymetler Borsası yetkilileri tarafından faaliyete geçirilmiştir. Komite, Yeminli Mali Müşavirler ve hükümet tarafından desteklenen bağımsız bir düzenleyici olan Mali Raporlama Konseyi de dâhil olmak üzere, Birleşik Krallık için kilit bir kurumsal yönetim kodunun oluşturulmasına değer katabilecek olan toplumun kilit üyelerini ağırlamış ve Cadbury Raporu 1 Aralık 1992'de kamuoyuna duyurulmuştur.

Komitenin amacı, üyeler tarafından Cadbury Raporu'nda açık bir şekilde tanımlanmıştır: “Komitenin amacı, ilgili tarafların neleri sorumlulukları olarak gördüklerini ve onlardan ne beklendiğini açıkça ortaya koyarak; kurumsal yönetim standartlarını geliştirmeye, finansal raporlama ve denetime olan güven düzeyini yükseltmeye yardımcı olmaktır.” (Cadbury ve Cadbury Rapor Komitesi, 1992).

Komite, finansal piyasalarda bütünlüğü sağlamak ve piyasayı her türlü hileli faaliyetten korumak için, kurumsal yönetim kodlarını tanımlamayı ve iyileştirmeyi amaçlamıştır. Kodun tanımlanmasından sonra yönetim kurulu yapısı, hissedar, yöneticiler, iç ve dış denetim komiteleri, finansal raporlama ve sunum rolleri açıkça tanımlanmıştır. Dolayısıyla 1992 tarihli Cadbury Raporu'nun Birleşik Krallık'taki kurumsal yönetim uygulamaları için bir kilometre taşı olduğu söylenebilir. Öte yandan, Cadbury Raporu'nun analizi, dünyadaki diğer birçok kurumsal yönetim uygulamasının gelişiminin yolunu açmıştır.

Günümüzde Birleşik Krallık yetkilileri, kurumsal yönetim ilkelerinin uygulanması için bir “Birleşik Kod” kullanmaktadır. Kod, Cadbury Raporunda (1992) tanımlanan temel kurumsal yönetim kurallarının genişletilmiş bir versiyonudur. Birleşik Kurallar, Liderlik, Etkinlik, Hesap Verebilirlik, Ücretlendirme, Hissedarlarla İlişkiler ve İlgili Mali Açıklamanın önemini tanımlayarak kurumsal yönetimin temel unsurlarını bütünleştirmiştir. Birleşik çalışmaların ve gelişen kodların yardımıyla, Birleşik Krallık'ın kurumsal yönetim uygulamalarının benzersiz tanımlarını belirleyebildiği söylenebilir.

Sonuç olarak Birleşik Krallık, Cadbury Raporu'nun (1992) önerdiği sert uygulamalardan sonra, etkin kurumsal yönetim kodlarını finansal sistemlerine entegre edebilmiştir. Öte yandan, dünya çapında değişen çevre ile istikrarı korumak için, tanımlanmış kurumsal yönetim kuralları, yetkililer ve ilgili profesyoneller tarafından sürekli ve adil bir şekilde geliştirilmeye teşvik edilmiştir. Mallin, Mullineux ve Wihlborg, Birleşik Krallık'ın kurumsal yönetim kodlarının uluslararası kabulü üzerindeki etkinliğini şu şekilde ifade etmişlerdir: “Uluslararası genel kabul görmüş muhasebe ve denetim standartlarının benimsenmesi, Birleşik Krallık'ın kurumsal yönetimde yüksek düzeyde şeffaflığına ve mali bilgiler açısından da açık ve anlaşılır olmasını sağlamaya yardımcı olmuştur.” (Mallin, Mullineux ve Wihlborg, 2005). Birleşik Krallık'ta sürekli gelişen ve güçlü kurumsal yönetim kurallarının dikkate alınması, hükümetin, finans sektörünün, işletmelerin,

yatırımcıların, yöneticilerin, vergi mükelleflerinin ve nihayetinde ekonominin refahını desteklemeye yardımcı olmaktadır.

1.7.3. Çin'de Kurumsal Yönetim

Sanayileşme, verimlilik ve teknolojiadaki hızlı gelişme, önde gelen Asya ekonomilerinin yükselen pazarlar olarak gelişmesini tetiklemiştir. Asya'nın önde gelen ekonomileri arasında yer alan Çin, insan kaynağı (emek), teknoloji ve teknik bilgi, coğrafi alan ve sermayenin baskın potansiyeli ile yükselen önemli bir pazardır. Ekonomideki hızlı büyüme ve finansal piyasaların genişlemesi, Çin'i modern kurumsal yönetim kodlarını tanımayı düşünmeye zorlamıştır. Ekonomide büyüme ihtiyacı, Çin'in planlı ekonomi anlayışını piyasa ekonomisine kaydırmıştır.

Çin'in yeni ideolojisi olan piyasa ekonomisi, ulusu karmaşık sermaye piyasaları kurmaya ve devlete ait işletmeleri modern işletmelere dönüştürmeye yöneltmiştir. Bu makroekonomik değişimlerin bir araya gelmesi, modernize edilmiş bir kurumsal yönetim anlayışı için uygulama gerekliliğini tetiklemiştir.

Çin Menkul Kıymetler Düzenleme Komisyonu Başkanı Shang Fulin, bir OECD raporunda Çin'de kurumsal yönetimin tarihsel gelişimini şu şekilde ifade etmiştir: “Çin'de kurumsal yönetim, devlete ait işletmelerin reformu ve özel işletmelerin büyümesi sürecinde araştırıldı ve kuruldu. Çin özelliklerine sahip kurumsal yönetim deneyimi ve modeli, Çin'deki fiili durum ışığında ortaya çıkmıştır. Hükümet ve piyasa katılımcılarının ortak çabası altında gelişmiştir ve bunlardan birincisi kurumsal yönetim yasal çerçevesinin inşasında ve geliştirilmesinde öncü bir rol oynamaktadır. Çin, kurumsal yönetim için bir hukuk sistemi oluşturmaya oldukça geç başlamış olsa da, sistem oldukça hızlı ve giderek tam teşekküllü bir şekilde gelişti.” (Fulin, Editör Komitesi, Taslak Ekibi ve OECD Uzmanlar Ekibi ve Danışma Komitesi, 2011).

Doğu Asya ülkelerindeki yüksek oranda yoğunlaşmış piramit mülkiyet yapısı nedeniyle, yapısal reform süreci zorlu geçmiştir. Gelişmekte olan bir pazar olarak Çin, finansal sistemlerinde geç reformlar gerçekleştirmiştir. Öte yandan, bu geç reformlarla, yetkililer modern, istikrarlı ve işleyen kurumsal yönetim mekanizmalarını uygulamaya koyabilmişlerdir. Bu ortamı göz önünde bulunduran Çinli yetkililer, modernize edilmiş kurumsal yönetim mekanizmalarını sisteme dâhil etmeyi planladılar.

Çin’de kurumsal yönetim ilkelerinin en kritik şekilde tanınması, 2001 yılında Menkul Kıymetler Düzenleme Komisyonu (CSRC) tarafından gerçekleştirilen rapor ve analiz sonucunda gerçekleştirilmiştir. Çin’deki kurumsal yönetim gelişmelerini anlamak için detaylı tarihsel süreci anlamakta fayda vardır. Çin’deki işletmelerin mülkiyeti ve yönetimi 1978 yılına kadar devlete aittir. Çin Komünist Partisi’nin 1978 yılında yapılan Ulusal Kongresi sonrasında ekonomik reformlar Çin’de de ilerleme kaydetmiştir.

Bu büyük siyasi değişimden sonra, devlete ait işletmelerin yerelleşmesi başlamıştır. 1979’un başından 1984’e kadar, Çin hükümeti, devlete ait işletmelerin yönetimini teşvik etmek ve onlara daha özerk kararlar verme şansı vererek, yasaları ve düzenlemeleri ademimerkeziyetleştirerek programlar ve reformlar uygulamaya başlamıştır. Çinli yetkililer tarafından 1984 ve 1992 yılları arasında sistemde kritik reformlar yapılmıştır. Devlete ait işletmeler için mülkiyet ve yönetimin ayrılması fikri ilk olarak 1984’te Çinli yetkililer tarafından önerilmiştir. Daha sonra 1986’da Çin Komünist Partisi Merkez Komitesi ve Devlet Konseyi, yöneticinin rol ve sorumluluklarını tanımlamaya yönelik çalışmalar yayınlamıştır.

1992’de Çin Devlet Konseyi, ülkenin planlı ekonomiden piyasa ekonomisine dönüşüm sürecini hızlandırmak için, devlete ait işletmelerin yönetimini bağımsız CEO’lara devretmeye karar vermiştir. 1993 yılında mülkiyet ve yönetim yapısı, hak ve yükümlülükler ve işletmelerin devletten ayrılması tanımlanarak devlete ait işletmelerin amacı ilan edilmiştir. Modernize edilmiş sistemin inşasında bir yapıtaşı görevi gören Şirketler Kanunu çıkarılmıştır (Akyüz, 2018).

2001 yılı, Çin için Dünya Ticaret Örgütü’ne (WTO) katılımları ve OECD Kurumsal Yönetim İlkelerinin sisteme entegrasyonu nedeniyle önemli bir tarih olmuştur. 2002’de CSRC ve Ulusal Ekonomik ve Çin Ticaret Komisyonu tarafından, borsada işlem gören şirketler için ortak bir kurumsal yönetim kodu çıkarılmaya karar verilmiştir. Mevcut kurumsal yönetim kodu; 2004 Reformunun Teşvik Edilmesine, Sermaye Piyasalarının Açılmasına ve İstikrarlı Büyümesine İlişkin Görüşler, 2006 Şirketler Hukuku, Menkul Kıymetler Kanunu ve Ceza Kanunu, 2007 Halka Açık Şirketlerin Bilgilerinin Açıklanmasına İlişkin Yönetmelik ve 2008 Reformlarından sonra uygulanmaktadır.

Borsaya Kote Şirketlerin Büyük Varlıkların Yeniden Düzenlenmesi ve İşletme Kontrolü için Temel Standart, 2009 tarihli İşletmelerin Devlete Ait Varlıkları Hakkında Kanun ve Çin mali sisteminde kurumsal yönetim ilkelerine değer katan

diğer birçok kanun ile kurumsal yönetim gelişim süreci devam etmiştir (Akyüz, 2018).

Sonuç olarak, Çin'in kurumsal yönetim konusundaki geç de olsa gerçekleştirdiği reformlar, eski moda yaklaşımların, etkin kurumsal yönetim ilkeleri ile yönetilen modern bir sisteme dönüştürülmesinde başarılı olmuştur. Günümüzde Çin, değişen dünyanın taleplerini karşılamak için sürekli gelişen kurumsal yönetim ilkelerini kullanmaktadır.

1.7.4. Japonya'da Kurumsal Yönetim

Japonya, Asya'nın önde gelen ekonomilerinden biri olarak kurumsal yönetim açısından tartışılması gereken bir diğer önemli ülkedir. Japon kurumsal yönetim anlayışı, ilişkilere yatırım, liderlik (keiretsu) ve yönetimde uyum, temel kurumsal yönetim ilkeleriyle verimlilik gibi çeşitli farklı yönlerin bir kombinasyonunu dikkate almaktadır. Japon sistemi kendi içinde benzersiz özellikler barındırmaktadır. Mitsuaki Okabe, makalesinde benzersiz özellikleri tanımlamak için şu ifadeleri kullanmıştır: “Tipik bir Japon şirketinin diğer ülkelerdeki şirketlere göre özellikleri nelerdir? Bu özellikler 1990'ların sonundan beri kesinlikle değişmektedir. Ancak, İkinci Dünya Savaşı'ndan 1980'lere kadar çok sayıda araştırmacı, Japon firmalarının örneğin Amerikan şirketlerine kıyasla üç farklı özelliği olduğunu belgelemiştir...” (Okabe, 2010). Japon işletmelerinin özelliklerine ilişkin bu üç bileşen, Okabe tarafından şu şekilde tartışılmaktadır: “Japon firmasının büyüme yönelimi”, “Şirket sahipliğinin fiili dağılımı”, ve “Geleneksel Japon firmalarının, ağırlıklı olarak güvendikleri, çok sayıda, yerli, yan ve ilgili firma olması”dır (Okabe, 2010).

Japonların ilk özelliği, ticari büyümeyi kâr maksimizasyonundan ziyade büyüklük açısından ele alıyor olmasıdır. Dolayısıyla, Japon anlayışı açısından bakıldığında, işin genişlemesinin bir başarı işareti olduğu söylenebilir. İkinci özellik, Japonların mülkiyet yapısına verdiği önemle ilgilidir. Geleneksel olarak Japonlar, işte rol oynayan tüm paydaşları sahip olarak kabul etmektedir. Üçüncü ve son özellik, daha küçük yan kuruluşları olan büyük Japon firmalarının “bağlanma davranışı” ile ilgilidir. Bu bağ, Japon ekonomisinde farklı firmalar arasında bir sonraki seviyeye bilgi transferini hızlandıran bir sinerji yaratmaktadır. Tüm bu gerçekler göz önüne alındığında, Japon kurumsal yönetim anlayışının ifadesi, sistemi modellemenin benzersiz bir yolunu barındırdığıdır.

Kurumsal yönetim açısından, Japon sistemindeki gelişmeler için II. Dünya Savaşı büyük önem taşımaktadır. Savaştan sonra Japonlar altyapılarını ve ekonomilerini yeniden inşa etmişlerdir. Yeniden inşa aşamasında Japonlar tarafından benzersiz kurumsal yönetim ilkeleri modellenmiştir. 1980'lerde ekonomideki hızlı büyümeleriyle birlikte Japon kurumsal yönetim modeli geniş çapta popüler hale gelmiştir. Bununla birlikte, model, dünyadaki şiddetli makroekonomik gelişmeler tarafından zorlanmıştır. Bu büyük olaydan sonra kurumsal yönetim ilkelerinin uyarlanması konusunda Japon yetkililerce bazı reformlar yapılmıştır.

1998'de Japonya Kurumsal Yönetim Komitesi, Japon sistemi için ortak bir kurumsal yönetim kodu oluşturmuştur. Belirtilen kodlar, Japon iş dünyasına bütünsel bakış açısı ile modernize edilmiş kurumsal yönetim politikaları arasında bir uyum sağlamıştır. Japonlar da diğer birçok millet gibi değişen küresel koşulları dikkate alarak kurumsal yönetim politikalarında sürekli iyileştirme anlayışını içselleştirmiştir. Japon kurumsal yönetiminin mevcut dikkate değer özellikleri Yao tarafından şu şekilde tanımlanmaktadır: “Mülkiyet yapısı ile ilgili olarak; ilk olarak, ana-vekil probleminde kaçınmak için hissedarlar genellikle bir ana banka veya bir keiretsu ortağı tarafından temsil edilir. İkincisi, Japonya'daki ilişki bankaları, şirketler içindeki yönetimde daha belirgin bir rol oynayabilir. Özellikle finansal sıkıntı dönemlerinde firmaların yönetimine müdahale edebilir, yönetim kuruluna temsilci gönderebilir ve yeniden yapılandırma faaliyetlerini başlatabilirler. Üçüncüsü, istihdam sistemi iki ana unsur üzerine kuruludur: birincisi, işçilerin tüm kariyerlerini aynı firmada geçirmeleri ve yavaş yavaş kariyerlerinde yükseldikleri ömür boyu istihdam; ikincisi, ücretleri yetenekten ziyade görev süresine bağlayan kıdeme dayalı ücret (yaşa dayalı ücret)tir.” (Yuzuo, 2009).

Japon kurumsal yönetim modeli, mal sahiplerinin, yöneticilerin, borçluların ve çalışanların çıkarlarını aynı çizgide birleştirmeyi amaçlamakta ve bu da sonuçta firmanın pazardaki büyüklük açısından genişlemesiyle sonuçlanmaktadır.

Sonuç olarak, Japonya'nın tüm tarihsel, yasal, siyasi, finansal ve kültürel gelişmeleri, kurumsal yönetim mekanizmaları için benzersiz uygulama biçimlerine yol açmıştır. Diğer gelişmiş kurumsal yönetim mekanizmalarına benzer şekilde, Japon yöntemi, dünya genelinde değişen makroekonomik faktörleri göz önünde bulundurarak ulusal kısıtlamaları ve finansal sistemi geliştirmeyi ve optimize etmeyi amaçlamaktadır.

1.7.5. OECD Ülkelerinde Kurumsal Yönetim

Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı (OECD), 14 Aralık 1960 tarihli OECD sözleşmesinin ardından kurulmuştur. Teşkilat, 18 Avrupa ülkesi, Amerika Birleşik Devletleri ve Kanada'nın katılımıyla 30 Eylül 1961'de faaliyetlerine başlamıştır. OECD'nin amacı, işbirliğine dayalı dünya ticaretini teşvik eden politikalar uygulayarak toplumun ekonomik ve sosyal refahını geliştirmektir. OECD, kurucu üyelerini ve 3 temel ilkeyi aşağıdaki ifadelerle belirtmektedir (OECD İstatistik Kanada, 2000):

- “1) Üye ülkelerde finansal istikrarı sürdürürken, sürdürülebilir en yüksek ekonomik büyüme ve istihdam ile yükselen bir yaşam standardına ulaşmak ve böylece dünya ekonomisinin gelişimine katkıda bulunmak;
- 2) Ekonomik kalkınma sürecinde üye ve üye olmayan ülkelerde sağlam ekonomik genişlemeye katkıda bulunmak;
- 3) Uluslararası yükümlülükler uygun olarak çok taraflı, ayırım gözetmeyen bir temelde dünya ticaretinin genişlemesine katkıda bulunmak.

OECD'nin asıl üye ülkeleri: Avusturya, Belçika, Kanada, Danimarka, Fransa, Almanya, Yunanistan, İzlanda, İrlanda, İtalya, Lüksemburg, Hollanda, Norveç, Portekiz, İspanya, İsveç, İsviçre, Türkiye, Birleşik Krallık ve Amerika Birleşik Devletleri”.

Bu bakış açısıyla OECD, hem üye hem de üye olmayan ülkeler için uluslararası bir düzenleyici kurum olarak hareket eder. Kuruluş, faydalı kurumsal yönetim politikaları uygulayarak sürdürülebilir kalkınma, kapasite geliştirme, çevreci ve temiz büyüme, insani politikalar, çok taraflı etkinlik ve özel sektör büyümesi süreçleri hakkında düzenli olarak raporlar oluşturmaktadır. OECD üyelerinin üyelik tarihçesini anlamak için, her üyenin adını ve giriş tarihini dikkate almakta fayda vardır. OECD üye ülkelerinin giriş tarihlerine ilişkin bilgiler OECD resmi web sitesinde Tablo 1.2'de olduğu gibi verilmektedir (OECD, 2018).

Tablo 1.2. OECD üye ülkelerin üyelik tarihleri

Ülkeler	Yıl	Üyelik Tarihi	Ülkeler	Yıl	Üyelik tarihi
Birleşik Krallık	1961	2 Mayıs 1961	Lüksemburg	1961	7 Aralık 1961
Danimarka	1961	30 Mayıs 1961	İtalya	1962	29 Mart 1962
Kanada	1961	10 Nisan 1961	Japonya	1964	28 Nisan 1964
ABD	1961	12 Nisan 1961	Finlandiya	1969	28 Ocak 1969
Hollanda	1961	13 Kasım 1961	Avustralya	1971	7 Haziran 1971
Belçika	1961	13 Kasım 1961	Yeni Zelanda	1973	29 Mayıs 1973
İrlanda	1961	17 Ağustos 1961	Meksika	1994	18 Mayıs 1994
Türkiye	1961	2 Ağustos 1961	Çekya	1995	21 Aralık 1995
Almanya	1961	27 Eylül 1961	Macaristan	1996	7 Mayıs 1996
Yunanistan	1961	27 Eylül 1961	Kore	1996	12 Aralık 1996
İsveç	1961	28 Eylül 1961	Polonya	1996	22 Kasım 1996
İsviçre	1961	28 Eylül 1961	Slovakya	2000	14 Aralık 2000
Avusturya	1961	29 Eylül 1961	Şili	2010	7 Mayıs 2010
İspanya	1961	3 Ağustos 1961	Slovenya	2010	21 Temmuz 2010
Portekiz	1961	4 Ağustos 1961	İsrail	2010	7 Eylül 2010
Norveç	1961	4 Temmuz 1961	Estonya	2010	9 Aralık 2010
İzlanda	1961	5 Haziran 1961	Letonya	2016	1 Temmuz 2016
Fransa	1961	7 Ağustos 1961			

Şu anda dünya genelinde OECD üyesi 35 ülke bulunmaktadır. OECD farklı ulusların çeşitli kombinasyonlarıyla etkili politikalar önererek ve geliştirerek dünyanın refahı için çalışan çok uluslu bir düzenleyici kurum olmaktadır. Kurumsal yönetim ilkeleri açısından OECD, birleşik kodlar sağlayarak önemli bir etki oluşturmaktadır. OECD tarafından oluşturulan Kurumsal Yönetim İlkeleri, yasal, kurumsal ve düzenleyici altyapının iyileştirilmesini ve ayrıca OECD Konsey Toplantısı tarafından ilk kez kurumsal yönetimin temel ilkelerinin sunulduğu finansal piyasalara, yatırımcılara, işletmelere ve herhangi bir tarafa tavsiyelerde bulunmayı amaçlamıştır. 27-28 Nisan 1998’de önerilen ilkelerin yürürlük tarihi 1999’dur. OECD’nin ilk raporuna göre, kurumsal yönetimin 12 temel ilkesinin etkin kullanımı önemlidir. 2002’de OECD Konsey Toplantısı, kurumsal yönetim ilkelerinin etkin kullanımını değerlendirmek için OECD ülkelerindeki gelişmeleri araştırmak üzere Yönlendirme Grubu temsilcilerinin atanmasına karar vermiştir. Nisan 2004’te OECD tarafından kurumsal yönetim ilkelerinde bir revizyon gerçekleştirilmiştir. Revize edilmiş versiyon, bir sistem içerisinde iyi kurumsal yönetim uygulamalarının ekonomik faydalarına değinerek, OECD’nin vizyonunu dünyanın her ulusunu dikkate almak suretiyle küresel bir alana genişletmiştir. OECD 2004 yasası, OECD üyesi olmayan ülkeler için sürdürülebilir bir ekonomiyi sağlamak üzere, ekonomik geçiş aşamaları boyunca onlara danışma sağlaması açısından çok önemlidir.

OECD, kuruluşundan itibaren etkili politikalar araştırmayı ve geliştirmeyi amaçlamaktadır. OECD organizasyonu, kurumsal yönetimin sürekli olarak modernize edilmesi ve kamu bilincinin artırılması açısından başarılıdır. Özetle,

OECD, kanun, yönetmelik ve politikalara ilişkin önerileriyle, ülkeler arasında ekonomik bütünlüğü korumak ve kendi içinde sürdürülebilir bir ekonomiyi canlandırmak için gerekli kurumsal yönetim politikalarını sağlamak amacıyla politika araştırma ve geliştirme faaliyetlerini sürdüren yarı bağlayıcı bir düzenleyici kurumdur.

1.8. Türkiye’de Kurumsal Yönetim Uygulamaları

Uluslararası ve ulusal gelişmeler nedeniyle Türkiye’de son yıllarda kurumsal yönetim uygulamaları ve tartışmaları artmıştır. Devlete ait işletmelerin, aile işletmelerinin ve daha küçük şirketlerin yoğunluğu ve hukuk sistemi nedeniyle, iyi kurumsal yönetim uygulamaları gelişmiş ülkelerin gerisinde kalmıştır. Kurumsal Yönetim sistemleri, finansal bilgilerin açıklanmasına ve şeffaflığa dayalıdır, ancak ticaretin temel biçimi, bankalar ve Türkiye Sermaye Piyasası Kanunu daha çok hissedarların ihtiyaçları ile ilgilidir. Buna karşılık Türkiye’de paydaşlar çoğalmış, tüm topluma yayılmış ve yaygınlaşmıştır. Ayrıca son yıllarda dünya pazarlarına açılan büyük işletme sayısı da artmıştır.

Uluslararası finans piyasaları, şirketleri kurumsal yönetim uygulamalarını uygulamaya zorlamaktadır. AB-Türkiye ilişkileri geliştirilmiş ve Türkiye-AB ilişkilerinin uyum sürecinde yeni bir denetim ve mali standartlar Türkiye tarafından benimsenmiştir. Dünyadaki ve Türkiye’deki durum, sermaye piyasasının gelecekteki başarısı için bu standartların kaçınılmaz olduğunu göstermektedir (Aysan, 2007). Ararat ve Uğur’a göre, Türkiye’de “çekme” ve “itme” etkileri olan kurumsal yönetim uygulamaları bulunmaktadır. Uluslararası düzeydeki Kurumsal Yönetim tartışmalarının “çekici” bir etkisi vardır ve performans veya gelişme ile kurumsal yönetim arasındaki bağlantı konusunda Türk şirketlerinin ve politika yapıcılarının dikkatinin çekilmesini sağlamıştır. Öte yandan, hukuk sistemleri, bankacılık sisteminin kısıtlanması, Doğrudan Yabancı Yatırımların (DYY) sınırlı olması gibi yurt içi realitelerin “itici” etkileri vardır (Ararat ve Uğur, 2003). Ararat ve Uğur tarafından 2003 yılında yayınlanan bu çalışmadan sonra kurumsal yönetimin gelişimine katkı sağlamak için farklı çalışmalar yapılmış ve birçok ülkede olduğu gibi Türkiye’de de OECD Kurumsal Yönetim İlkeleri kurumsal yönetim ilkelerinin temel taşlarını oluşturur hale gelmiştir (Kılınç, 2012). OECD Kurumsal Yönetim İlkeleri ilk kez 1999 yılında yayınlanmış olup 2004 yılında revize edilmiş, 2003

yılında SPK tarafından yayınlanmış ve OECD kurumsal yönetim ilkelerinin revize edilmesinden sonra 2005 yılında bu ilkeleri revize etmiştir. Daha önce de belirtildiği gibi kurumsal yönetim modeli, her ülkenin kendine özgü koşullarıyla uyumlu olmalıdır. Çalışmanın bundan sonraki bölümü bu ilkeleri genel çerçevesiyle incelemektedir. Ancak eşitlik, şeffaflık, hesap verebilirlik ve sorumluluk kavramları tüm uluslararası iyi kurumsal yönetim yaklaşımlarında temel kavramlar olarak görülmekte ve Türkiye'de de yaygın olarak kabul görmektedir (Türkiye Sermaye Piyasası Kurulu, 2003). Kurumsal yönetimin bu dört temel ilkesi temelde birbirine bağlıdır. Performans ölçümünde şirketler, hissedarları için değer yaratır ve toplumsal değerlere uygun çalışır. Eşitlik ilkesi, şirketin tüm yönetim faaliyetlerinde pay ve menfaat sahiplerinin eşit muamele görmesi anlamına gelir. Olası tüm çıkar çatışmalarının önlenmesi amaçlanmaktadır. Şeffaflık, şirketlerin finansal ve finansal olmayan bilgilerini zamanında kamuya açıklamaktır. Bu bilgilere kolay ulaşılabilir, düşük maliyetli ve doğru, eksiksiz, açık ve anlaşılır bir şekilde olmalıdır. Şeffaflıkla ilgili en ciddi sıkıntı, çeşitli muhasebe standartları nedeniyle ülkelerin finansal bilgilerinin karşılaştırılamamasıdır. AB, finansal bilgilerin karşılaştırılabilir olmasını sağlamak amacıyla, halka açık tüm şirketlerin konsolide tablolarını Uluslararası Muhasebe Standartları Komitesi tarafından yayınlanan Uluslararası Finansal Raporlama Standartları'na (UFRS) göre hazırlamaları için birtakım düzenlemeler yapmıştır. Hesap verebilirlik, yönetim kurulunun üst yönetimin performansını bağımsız olarak izlemesi ve üst düzey yöneticilerden hissedarlara karşı hesap verme sorumluluğu sağlaması anlamına gelir. Diğer bir ifade ile yönetim kurulunun şirkete hesap verme yükümlülüğü pay sahiplerine karşıdır. Türkiye de bu standartların önemini fark etmiş, yasal ve zorunlu raporlama ve açıklama standartları ile geliştirmeler yapma yoluna gitmiştir. Son olarak sorumluluk, şirket adına yapılan tüm işlemlerin mevzuata, esas sözleşmeye ve şirket içi düzenlemelere uygunluğunun denetimi ile birlikte yapılmasıdır (www.deloitte.com,2022)¹.

¹ <https://www2.deloitte.com/tr/tr/pages/risk/articles/corporate-governance-insights.html>
Er.Tar.:10.05.2022.

İKİNCİ BÖLÜM

BAĞIMSIZ DENETİM ve BAĞIMSIZ DENETİM KALİTESİ

Çalışmanın bu bölümünde, öncelikle Bağımsız Denetim ve Bağımsız Denetimin kalitesi konusu ayrıtılarıyla ele alınmıştır. Ardından, Kurumsal Yönetim uygulamalarının Bağımsız Denetim kalitesi arasındaki ilişki incelenmiştir.

2.1. Bağımsız Denetim

Denetim olgusu oldukça eski tarihlere dayanmaktadır. Araştırmalar neticesinde milattan önce 3000’li yıllarda Eski Yunan, Roma ve Mısır medeniyetlerinde kamusal hesaplara ilişkin kontrol edilen kanıtlara ulaşılmıştır. Yine milattan önce 1100’lü yıllarda denetim kanıtları bulunmuş ve denetim kavramı Latineden literatüre yerleşmiştir. (Bozkurt ve Karabıyık, 1999). Mezopotamya’da benzer şekilde belgelere rastlanmış ve günümüze kadar gelen süreçte denetim kavramı özel sektör-kamu sektörü denkleminde gelişim göstermiştir. Bilhassa ekonomik ve finansal alanlarda denetim kavramı hakkında farklı tanımlar yapılmıştır.

Denetim kelimesi özellikle muhasebe alanında kullanılan bir kavram olarak “kontrol ve uygunluk” şeklinde genel bir çerçeveye alınmaktadır (Kesen, 2019). Geniş tanımıyla denetim kavramı; iktisadi faaliyetler ile alakalı oluşan iddiaları önceden belirlenmiş ölçütlere göre uygun olarak tarafsız şekilde kanıta dayalı bilgi toplayan bir sistematik süreçtir (Güredin, 1994). Denetim, yönetim fonksiyonlarının beş temel işlevi (planlama, örgütleme, yürütme, koordinasyon, kontrol) arasında olmakla birlikte, firmaların sağlıklı bir şekilde faaliyette bulunması için önemi büyüktür. Dolayısıyla ilk dört fonksiyon tarafından icra edilen faaliyetlerin üzerinde bir inceleme yapılarak yeni stratejiler ve incelemeler yapılarak yönetim işlevlerinin incelenmesini tasdikleyen bir araçtır. Tanım çerçevesine bakıldığında denetimin özellikleri (Aslan, 2010);

- Denetim birbirini takip eden süreçtir.
- Firmaların iktisadi faaliyet ve durumlar ile ilgili doğruluğu araştırılır.
- Finansal tablolar ve bilgiler denetçiye sunulur.
- Denetçi, inceleme yaparken belli kıstaslar kullanır. Bu kıstaslar, mevzuatların getirmiş olduğu kurallar, işletmenin başarı ölçütleri, bütçeler ve genel olarak kabul görmüş muhasebe ilkeleridir.
- Uygunluk seviyesi, işletme yönetimi tarafından ölçütlere uyumu belirler.
- Denetimi yapan birey ön yargısız bağımsız bir kişi olarak denetimi gerçekleştirmelidir.
- Karar alıcılar, denetim süreci neticesinde devlet, bankalar, firma ortakları ve kamuoyudur.
- Sonuçların bildirilmesi denetimin son aşamasıdır.

Muhasebe sistemleri ve hazırlanan mali tablolar ile denetimin yakın ilişkisi vardır. Ancak muhasebe ilkelerine göre tüm aşamalarda anlaşılır, güvenilir ve doğru sonuca ulaşabilmek için bu tabloların araştırılması gerekmektedir (Selimoğlu vd., 2014). Böylece finansal tabloların güvenilirliğini artırmak için bağımsız denetim ön plana çıkmaktadır. Dolayısıyla bağımsız denetim kavramının geçmişten günümüze tarihsel gelişimi tablo 2.1’de gösterilmiştir.

Tablo 2.1. Bağımsız denetimin tarihsel gelişimi

Zaman Dilimi	Denetim Yaklaşımı	Denetim Amacı	İlgili Taraflar
Sanayi Devrimi Öncesi	%100’lük bir inceleme	Yanıtların Bulunması	İşletme Sahipleri
Sanayi Devrimi – 1900 Yılları Arası	%100’lük bir inceleme	Yanıtların Bulunması	Ortaklar ve İşletmeye Borç Verenler
1900 – 1930	%100’lük bir inceleme ve örneklemeye başvurma	Bilançonun ve Gelir tablosunun doğruluğunu onaylama	Ortaklar, işletmeye borç verenler ve devlet
1930’dan Günümüze	Finansal verilerin örnekleme yoluyla incelenmesi	Finansal tabloların doğruluğu ve dürüstlüğü hakkında bir görüş oluşturma	Ortaklar, işletmeye borç verenler, devlet, sendikalar, parlamento, tüketiciler ve diğer gruplar

Kaynak: (Güredin ve Uyar, 2020)

Bağımsız denetim süreçlerinde oluşan değişimler şu şekilde özetlenebilir (Sağlam ve Yolcu, 2014);

- 1900’lü yıllara kadar gelen dönemde belgelerin hepsinin irdelenmesine ilişkin “Belge ve Denetim Yaklaşımı” isimlendirilmiştir.
- 1900 – 1930 arası denetim kavramı “Finansal Tablo Denetim Yaklaşımı” şeklinde literatüre yerleşmiştir.
- 1930’lardan sonra işletmelerin iç kontrol sistemlerini baz aldığı “Sistemlere Dayalı Denetim Yaklaşımı” uygulamaya alınmıştır.
- Günümüzde teknolojik ilerlemeler sonucunda faaliyet denetimi önemli hale gelmiş ve “Yönetim Denetim Yaklaşımı” gelişmiştir.
- 2000’lerden sonra dünya çapında muhasebe alanında yaşanan skandallar risk olgusunu gözler önüne sermiş ve risk esaslı denetim yaklaşımı önem kazanmıştır.

Bağımsız denetim hakkında 1972 yılında yapılan tanıma göre, “İktisadi olay ve faaliyetler ile alakalı savların önceden belirlenmiş kıstaslara uygunluk düzeyini araştırmak ve sonuçları hakkında tarafsız olarak kanıt toplayan ve bu kanıtları derleyen sistematik süreçler bütünüdür.” (Esendemir, 2011). Türk Dil Kurumuna göre; “*Özel veya kamu kuruluşlarına ilişkin belirlenmiş ölçütlere uygunluğun saptanması ve rapor edilmesi ile bir uzman birimler tarafından kanıt toplama ve değerlendirme sürecidir.*”

Bağımsız denetim kuruluşlarına Sermaye Piyasası Kurulu yetki vermektedir. SPK ise bağımsız denetimi “İşletmelerin yıllık finansal bilgi ve tablolarının belirlenen kriterlere göre doğruluğu ve uygunluğu hususunda güvence sağlayacak uygun ve yeterli bağımsız denetim kanıtlarının elde edilmesi maksadıyla genel olarak kabul gören bağımsız denetim tanımları ile gerekli tüm bağımsız denetim tekniklerinin defter, belge ve kayıtlar üzerinden kontrol edilerek raporlanması olarak tanımlamaktadır.” (SPK, 2011).

2.2. Bağımsız Denetim Kalitesi

21. yüzyılın ilk yıllarından beri bazı ülke piyasalarında yaşanan muhasebe ve bağımsız denetim skandalları bağımsız denetim alanına güveni sarsmış ve bağımsız denetimde güven problemi yaşanmıştır. Bu durumlar objektif ve güvenilir

denetimden geçme ihtiyacını artırmıştır. Böylece bağımsız denetime yönelik ortak bir denetim mekanizması oluşturulması için adım atılmıştır. Denetimde kalite ve güvenin artırılması amacıyla Uluslararası Muhasebeciler Federasyonu (IFAC) bünyesinde uluslararası denetim standartları yayınlanarak bu denetim raporlarının ihtiyaçlar doğrultusunda tekdüze hale getirilmesi amaçlanmıştır (Gürsoy, 2021). Bir diğer amaç ise dünya çapında muhasebe mesleğini güçlendirmek ve toplum nezdinde saygınlığı artırmaktır. Bu kapsamda IFAC'ın yüksek kaliteli denetim, etik ve eğitim standartlarına güvence getirmek, uluslararası kuruluşlar ile iş birliği yapmak ve uluslararası arenada temsil etmek gibi görevleri vardır (Durak, 2013).

Muhasebe, finansal raporlama ve denetim türleri, yatırımcıları ve tedarikçileri korumak için tasarlanmıştır. Bu uygulamalar, yöneticilerin hesap verebilmelerini kolaylaştırırken, yönetici ve yatırımcıların işletme hakkındaki finansal verileri daha net görebilmelerini sağlamaktadır (Crowther ve Jatana, 2005). Denetim uygulamaları, muhasebe verileri üzerinde yapılması muhtemel sayısal oynamalar ve yöneticilerin finansal raporlar üzerindeki manipülasyonları sonucunda yanlış bir değerlendirme yapılmasını engellemektedir. Bu gibi nedenlerden dolayı denetimin önemi kadar denetim kalitesi de bir o kadar değerlidir.

Denetim kalitesini belirleyen bir diğer etken de denetimin kim tarafından yapıldığıdır. Bu sebeple bağımsız denetçiler tarafından yapılması denetimleri daha da güvenilir kılmaktadır. Bağımsız denetimci tarafından denetlenmiş finansal tablolar, yöneticilerin ve yatırımcıların alacakları kararlar noktasında da oldukça önemlidir (Dönmez, 2008: 10). Bağımsız denetimin hem iç hem de dış denetçilerin etkinliğini artırması da beklenmektedir (Simnett, Green, ve Roebuck, (1993). Bu sebeple bağımsız denetimin daha etkili olduğu görülmektedir.

Tüm meslek gruplarında olduğu gibi bağımsız denetim mesleğinde denetçilerin yürüttüğü çalışmalarda birtakım ilke ve kurallara uyulması gerekir. Denetim kuralları ile temel amaç ise denetim çalışmalarında kaliteyi yükseltmektir (Toroslu, 2015).

Finansal raporlama kalitesine dönük herkes tarafından net ve kabul gören bir tanım yer almamaktadır. Finansal raporlama kalitesi, finansal tablolarda bulunan mevcut bilgelerin gerçeğe uygunluğu ve bu tabloların bilgi kullanıcılarına vermiş olduğu bilginin hassasiyeti olarak tanımlanmaktadır (Chen ve Jiang, 2010). Kalite kavramı, sektörel faaliyetlerini ifa eden firmaların ihtiyaçlarını karşılamayı

hedefleyen, beklentilere uygun şekilde işletme sistematığının ve performanslarının iyileştirmesine, maliyetlerin minimuma indirilmesine, standartların yükselmesine etki eden yönetim aracıdır (Kapıcıgil, 2007).

Denetim kalitesi temel seviyede; denetim girdileri, süreçler ve sonuçlar olarak üç bölümden oluşmaktadır. Her bölüm denetim kalitesinin temel unsuru olarak karşımıza çıkmaktadır (Brown vd. 2016; PCAOB, 2013):

1. Denetim Girdileri: Denetim kalitesinin her birinin yetkin ve yetenekli kişilerin alt unsurunu içermektedir. Bu unsurlar uluslararası kuruluşların kalite hususunda görüşleri ile uyumludur.
2. Denetim Süreçleri: Şirket personeli ile yapılan bağımsız anket sonuçları; kalite derecelendirmesi ve tazminat, denetim çabası ve ücretleri ile müşteri riski, bağımsız ihtiyaçlara uygunluk, denetimde kaliteli altyapıya yatırım, denetim şirketlerinin inceleme sonuçları ve teknik yeterlik testleridir.
3. Denetim Sonuçları: Mevcut standartlar ile denetçilerin oluşturduğu çıktıları içerir. Denetim hataları için finansal tabloların tekrar düzenlenme sıklığı, finansal raporlamada suistimaller ve dolandırıcılık, finansal raporlama kalite ölçütleri, süreklilik gösteren vaktinde bildirim gibi eğilimlerdir.

2.3. Bağımsız Denetim Kalitesinin Gerekliği

Kalite, bağımsız denetimin en önemli hususlarından biridir. Bu manada birçok tanım yapılmış olmakla birlikte işletmecilerin, yatırımcıların ve işletmelerle ilgili ortak çıkar gruplarına bakıldığında denetim kalitesi daha iyi anlaşılabilir. İlk etapta firmaları irdelediğimizde; firmaları denetim sürecinde kalite sağlandıysa finansal tablolara bakılarak ilave yatırımlar yapılabilir ve öngörülebilir bulunma fırsatı ile önlemler de alınabilir.

Kaliteli denetim yapılmadığında ise firmalar öngörü de bulunamayarak strateji geliştiremeyecek ve iktisadi açıdan zor duruma düşebilecektir. Ortak çıkar grupları irdelendiğinde firmaların finansal denetimi kaliteli yapılmazsa denetimin doğruluğunda şüphe doğuracaktır. Yatırımcılar tarafından bakıldığında ise denetçinin kontrol ettiği finansal tablolar incelenerek karar verilmektedir. Dolayısıyla kaliteli bir denetim olmazsa yatırımcılar da zarar edebilecektir. Bu durum neticede üretilen riskleri büyütecektir (Özyurt, 2010).

Denetim uygulamaları, özünde işletmenin finansal verilerinin daha güvenilir olmasını ve finansal verilerin yanlış verilmesini engelleme amacına yöneliktir. Bağımsız denetimden geçmeyen işletmelerin hileye maruz kalma ihtimalinin daha yüksek olduğu görülmektedir (McMullen, 1996; Abbott, Park, ve Parker, 2000; Beasley ve Petroni, 2001). Bağımsız denetimin ayrıca yanıltıcı mali tablolarla sonuçlanabilecek kazanç yönetimi olaylarını azaltmada da etkili olduğu gösterilmiştir (Defond ve Jiambalvo, 1991; Dechow, Sloan ve Sweeney, 1996; Peasnell, Pope ve Young, 2000).

Önyargı olmadan ve nesnel olarak finansal raporların hazırlanması kalite faktörü ile doğrudan ilişkilidir. Dolayısıyla kaliteli bağımsız bir finansal tablo hazırlama sürecinin iyi işlemesi gerekmektedir. Bu minvalde finansal tablolar raporlanırken firmaların bütün birimlerinden etkilenilmektedir. Son dönemlerde denetimin kalitesi ve bağımsız olması için bazı tedbirler alınmıştır (Acar vd. 2011).

Denetim kalite göstergelerinin niceliksel, niteliksel veya ikisinin karışımı olup olmadığı hususunda tartışmalar yaşanmaktadır. Yaşanan farklılıklar sebebiyle Avrupa Muhasebeciler Federasyonu (FEA) denetimde kalite oluşturmak amacıyla başlangıçta kullanılacak on iki gösterge tablo 2.2’de gösterilmiştir.

Tablo 2.2. FEA tarafından belirlenen denetim kalite göstergeleri

Kullanılabilirlik	1. Personel kaldırıcı 2. Sorumlu denetçi iş yükü 3. Yönetici ve personel iş yükü 4. Teknik muhasebe ve denetim kaynakları 5. Uzmanlaşmış beceri ve bilgiye sahip kişiler
Yetkinlik	6. Denetim personelinin deneyimi 7. Denetim personelinin sektör uzmanlığı 8. Denetim personeli devir hızı 9. Hizmet merkezlerinde merkezileştirilmiş denetim çalışması miktarı 10. Denetçi başına eğitim saati
Odaklanma	11. Denetim saatleri ve risk alanları 12. Denetim saatlerinin denetim aşamalarına tahsisi

Kaynak: Pinello vd. (2019).

Bağımsız denetimin kalitesi küresel piyasalarda yatırım yapmak için en gerekli unsurdur. Bu kaliteyi oluşturmak için bazı belirleyici kriterler bulunmakta, bu kriterler bir sonraki bölümde ele alınmaktadır.

2.4. Bağımsız Denetim Kalitesinin Belirleyicileri

Bağımsız denetim sürecinin soyut bir nitelik taşıması denetim kalitesinin tespiti açısından zorlukları da beraberinde getirmektedir. Bağımsız denetim kalitesinin karmaşık, çok boyutlu ve ölçülebilmesi zor bir kavram olmasından dolayı ilgili literatür incelendiğinde bu kavramın pek çok belirleyicisinin olduğu söylenebilmektedir (Cengiz, 2015). Bu bölümde bağımsız denetim kalitesinin belirleyicileri detaylı bir şekilde ele alınmaktadır.

Bağımsız denetimin kalitesi de belli kriterlere göre değişkenlik göstermektedir. Bağımsız denetim kalitesini etkileyen belirleyiciler; (Tosunoğlu, B., 2019)

- Bağımsız denetim firmasının büyüklüğü,
- Denetim ücreti,
- Denetim firmasının müşteri ile çalışma süresi,
- Denetim komitesi,
- Kurumsal yönetim,
- Denetim dışı hizmetler,
- Denetim firmasının veya denetçinin yeterli teknik bilgiye, deneyime ve bağımsızlığa sahip olması,
- Denetim planlaması,
- Denetim kanıtları,
- Denetim firması aleyhine açılan dava sayısı.

Yukarıda belirtilen bağımsız denetim kalitesinin belirleyici unsurlarından da anlaşılacağı üzere, bağımsız denetim kalitesi soyut olduğu kadar çok sayıda belirleyicisi de olan bir kavramdır.

Denetim kalitesinin belirleyici unsurlarını ayrıntılı olarak ele almak yararlı olacaktır.

2.4.1. Bağımsız Denetim Firmasının Büyüklüğü

İlgili literatür incelendiğinde bağımsız denetim firmasının büyüklüğünün denetim kalitesinin önemli bir belirleyicisi olduğu söylenebilmektedir. DeAngelo (1981) çalışmasında denetim firmasının büyüklüğü ile denetim kalitesi arasındaki ilişkiyi incelemiş ve büyük denetim işletmelerinin büyük müşteri yapısına sahip olmalarının müşteri bulma kaygılarını yok edeceğini ve bu durum ile birlikte kaliteli denetim faaliyetlerinin gerçekleşmesini sağlayacağını ifade etmiştir. Benzer şekilde DeAngello (1981), Hussainey (2009) ve Cahan ve Sun (2015) ve Lai (2009)'nin çalışmalarında büyük bir denetim firmasının varlığının denetim kalitesini önemli bir belirleyicisi olduğunu tespit etmişlerdir. Bauwhede ve Willekens (2003) tarafından yapılan çalışmada büyük denetim firması belirleyicisi ile birlikte yaratıcı muhasebe uygulamalarını azalttığını ifade etmişlerdir.

Bağımsız denetim firmasının büyüklüğünün bağımsız denetim kalitesinin bir belirleyicisi olduğunun göstergeleri maddeler halinde ele alınmıştır. Bunlar;

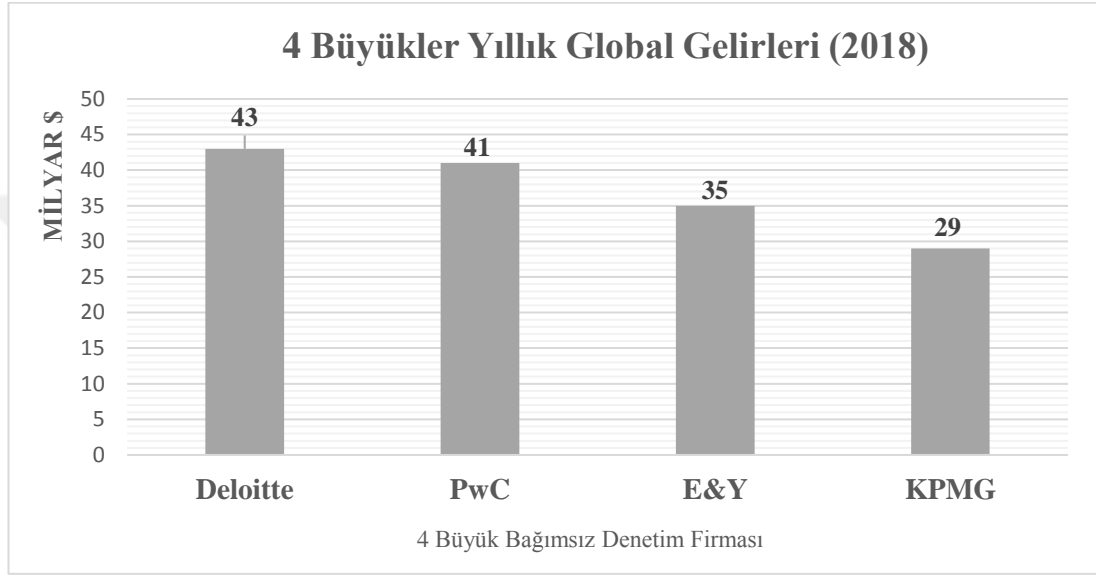
- Etkin bir iç kontrol ve denetim sistemine sahip olabilmeleri,
- Teknolojik ve iş gücü kaynağına sahip olabilmeleri,
- Daha iyi bir denetim faaliyeti gösterdiklerine ilişkin düşüncenin oluşması fikridir.

Bağımsız denetim firmasının büyük olması; daha fazla kaynağa sahip olmaları anlamına gelmekte ve bu durum, sunulan hizmetin kalitesini de olumlu yönde etkilemektedir. Büyük denetim şirketleri, çalışan personeline yönelik eğitim ve benzeri diğer kaynakların da sağlanabilmesi için yatırımlarda bulunarak yüksek standartlarda bir denetim faaliyetini gerçekleştirmek için çaba göstermektedir (Francis ve Yu, 2009). Ayrıca büyük denetim firmaları, finansal tablolardaki önemli sorunları küçük denetim firmalarına kıyasla daha kolay ve doğru bir şekilde tespit edebilmektedir. Ayrıca Watts ve Zimmerman (1981), denetim firması büyüklüğünün bağımsız denetim kalitesini olumlu yönde etkilediğini ve büyük denetim firmalarının bireysel denetçi davranışlarını küçük denetim firmalarına göre daha iyi analiz edebileceğini ifade etmektedir. DeFond ve Zhang (2013)'e göre dört büyük denetim şirketi büyük kabul edilmekte ve bu şirketlerin denetim faaliyetlerinin daha kaliteli olduğu kabul edilmektedir.

Yukarıda ifade edilen durumun aksine büyük denetim firmalarının denetim kalitesini olumsuz yönde etkilediğine ilişkin literatür de mevcuttur. Cheng vd.

(2009)'a göre büyük denetim firmalarının ün kazanması, müşteri kaybına sebebiyet verebilmektedir. Ayrıca Carlin vd. (2009) ve Boon vd. (2008)'in çalışmalarına göre bağımsız denetim firmasının büyüklüğü, bağımsız denetim kalitesinin bir belirleyicisi olmamaktadır.

Tüm dünyada 4 büyükler (Big 4) olarak anılan bağımsız denetim firmalarına ait 2018 yılı global gelirleri şekil 2.1'de sunulmuştur;

Şekil 2.1. Dört büyük denetim firmasının global gelirleri (2018) ²

Kaynak: (www.kurumsal.tv , 2019)

Tüm dünyada faaliyet gösteren bu firmaların, 4 büyükler olarak anılmasının sebebi, en yakın rakiplerinden çok daha fazla gelir elde etmeleridir. Araştırmaya göre 43 milyar \$ gelire Deloitte şirketi 2018 yılı verileriyle dünyanın en büyük Bağımsız Denetim firmasıdır. Deloitte şirketi Türkiye'de 86,4 milyon TL gelir elde ederek üçüncü sırada yer almıştır.

Türkiye'de denetim gelirlerinde birinci olan PwC, toplam 137,7 milyon TL yani 24 milyon \$ gelir elde ederken, dünyadaki toplam gelirinin (41 milyar \$) içindeki denetim hizmetleri payı olan 17 milyar \$'ın %1'inin de altında bir kısmını ülkemizden sağlamaktadır. Genel dağılım diğer Big 4 şirketlerinde de benzerlik göstermektedir.

² <http://www.kurumsal.tv/ozel-dosya/dunyada-ve-turkiyede-bagimsiz-denetim/52> - Erişim T.:16.05.2022

Yukarıda şekil 2.1’de 4 büyüklere ait global gelirleri verilen aynı araştırmaya göre, 4 büyükler ile birlikte Türkiye’de faaliyet gösteren en büyük yirmi Bağımsız Denetim firmasının (yaklaşık) yıllık gelirleri de tablo 2.3’de gösterilmektedir;

Tablo 2.3. Türkiye’de faaliyet gösteren bağımsız Denetim şirketlerine ait gelirler

	Bağımsız Denetim Şirketi	Denetim Gelirleri (Milyon TL)	
1	PwC	137,7	30%
2	KPMG	91,3	20%
3	Deloitte	86,4	19%
4	E&Y	85,4	19%
5	Baker Tilly Güreli	14,3	
6	Mazars	10,1	
7	BDO Denet	7,3	
8	Grant Thornton	6,6	
9	JPA Arkan&Ergin	4	
10	Consulta	2,3	
11	Praxity Yeditepe	2	
12	İrfan Denetim	2	
13	Aksis Denetim	1,9	
14	PKF İstanbul	1,6	
15	Abaküs Bağımsız Denetim	1,6	
16	Mercek Denetim	1,5	
17	Russel Bedford	1,4	
18	Moore Stephens	1,3	
19	Vizyon Grup	1	
20	Rehber Denetim	1	
	(Koyu yazılanlar yerli firmalardır)	460,7	100 %

Kaynak: (www.kurumsal.tv ,2019)

Kamu Gözetimi Kurumu şeffaflık raporlarından alınan bağımsız denetim gelirlerine göre; ilk 20 firma içinde yerel firma sayısı 6 tanedir. Ülkemizde, uluslararası denetim ağına sahip olan ve üyelik verebilen denetim firması bulunmamaktadır.

2.4.2. Denetim Ücreti

İşletmenin denetim faaliyetleri için gerekli olan süre ile belirlenmiş saatlik ücretin çarpımı sonucu ortaya çıkan denetim ücretinin makul düzeyde belirlenmesi bağımsız denetim kalitesini etkileyen önemli belirleyicilerden birisidir. Denetçilere ödenen ücretler denetimin kalitesini iki şekilde etkileyebilmektedir. Birincisi denetçilere ödenen yüksek ücretler denetçilerin gayretlerini artırabilmektedir. İkinci olarak ise ödenen yüksek ücretler, denetçilerin müşterilerine karşı bağımlı olmasına neden olabilmektedir. Söz konusu bu bağımlık, denetçileri müşterilerini kaybetme korkusuyla karşı karşıya getirmekte ve bu durum denetim faaliyetlerinde kalitesizliğe neden olabilmektedir (De Angelo, 1981; Simunic, 1984). Ayrıca işletmeler tarafından ödenen ücretlerin bağımsız denetim kalitesi ve denetçi bağımsızlığı arasındaki ilişkiyi de etkilediğine inanılmaktadır. Bu nedenle ilgili literatür incelendiğinde denetim ücretlerinin bağımsız denetim kalitesinin belirleyicilerinden birisi olduğunu belirten pek çok çalışmaya rastlamak mümkündür. Kinney ve Libby (2002), çalışmalarında bağımsız denetim ücretinin denetim kalitesi üzerindeki etkisini incelemişlerdir. Ho ve Kang (2013) çalışmalarında, aile şirketlerinde düşük denetim ücretlerinin denetim kalitesi üzerinde olumsuz bir etkiye neden olduğunu ifade etmişlerdir. Aile işletmelerinde denetim hizmetleri için düşük ücretlerin belirlenmesinin nedeni olarak yönetici ve işletme sahiplerinin çıkarları doğrultusunda hareket etmeleri olduğu söylenebilmektedir. He (2010) çalışmasında denetçi seçimi ve denetim ücretleri arasındaki ilişkiyi incelemiş ve aile işletmelerinin bağımsız denetçi seçiminde denetim ücretlerinin etkisinin yüksek olduğu sonucuna ulaşmıştır. Johl ve Khan (2011) çalışmalarında ödenen denetim ücretlerini incelemişlerdir. Çalışmanın sonucunda denetim için aile işletmelerinin diğer işletmelere göre daha az ücret ödediklerini belirtmişlerdir. Datar vd. (1991)'ne göre ise bazı işletmelerin riskli durumlara karşı daha yüksek kalitede denetçilerle çalışmayı tercih ettiklerini ve yüksek kalitedeki denetim firmalarının da daha yüksek ücretleri talep edebilmelerinin makul olduğunu ifade etmişlerdir. O'Keefe vd. (1994), Pratt ve Stice (1994) ve Simunic ve Stein (1996)'na göre de daha yüksek (düşük) müşteri riski, daha fazla (daha az) denetçi çabası ve daha yüksek (daha düşük) denetim ücreti arasındaki ilişki beraberinde denetim kalitesini de etkilemektedir. El-Khoury vd. (2015) ve Karsemeijer (2012) çalışmalarında yüksek denetim ücretlerinin işletmeler için çok önemli olduğunu ve dolayısıyla da bağımsız denetim kalitesini tehlikeye

sokabileceğini iddia etmişlerdir. Kaliteli bir denetimin daha fazla çaba ve uzmanlık gerektiren bir faaliyet olması işletmeler için denetim faaliyetlerinin maliyetini artırmaktadır.

2.4.3. Denetim Firmasının Müşteri ile Çalışma Süresi

Muhasebe sisteminde meydana gelen bir takım olumsuz olaylar, denetçilerin görev süresi ve bağımsız denetim kalitesiyle ilgili soruları da beraberinde getirmektedir. Piyasaların bekçileri olarak görülen bağımsız denetçiler, son yıllarda yaşanan birtakım sıkıntılardan dolayı sorgulanmaktadır. Denetçilerin denetim sözleşme sürelerinin artması, raporlama kararlarında işletme yöneticileriyle aynı fikirde olmaları ihtimalini artırabilir düşüncesinden hareketle, denetçilerin görev sürelerine zorunlu sınırlamaların getirilmesi işletmelerin denetçiler üzerindeki etkilerini azaltarak denetim kalitesini iyileştirmektedir (Ryan vd., 2001; Farmer vd., 1987). Knechel vd. (2013)'ne göre, denetçilerin görev süresi denetim kalitesini hem olumlu hem de olumsuz yönde etkilemektedir. Kusharyanti (2003)'ye göre denetim süresiyle birlikte denetim kalitesi artış gösterirken, Indah (2010)'a göre ise denetçinin müşteri işletmeyle uzun süre bağ kurması; denetçinin önyargılı olmasına ve bağımsızlığının bozulmasına neden olacağından denetim kalitesini azaltmaktadır. Denetçinin denetim faaliyetini kısa süreli gerçekleştirmesi bilgi ve tecrübesini tam anlamıyla yansıtamamasına neden olabilirken uzun süreli denetim faaliyeti de yukarıda ifade edildiği gibi denetçinin bağımsızlığını tehlikeye sokabilmektedir. Aynı müşteri işletmeyle uzun süreli çalışmak, işletme yönetimi tarafından denetim raporlarında olumlu görüş bildirme ve zaman kısıtlamaları gibi birtakım baskıları da beraberinde getirebilmektedir. Bu durum, denetçilerin tarafsızlığı ve bağımsızlığında meydana gelen aşınma, denetim kalitesinin düşmesine neden olarak da algılanabilmektedir (Kammenga, 2016). Dönmez (2008)'e göre bağımsız denetim kalitesini etkileyen önemli noktalardan birisi de bağımsız denetim rotasyonudur. Bu uygulama, bağımsız denetim faaliyetlerinde tarafsızlık ve bağımsızlığın sağlanıp korunabilmesine yardımcı olmaktadır (Gates vd., 2007). Rotasyon uygulaması, hem denetim firmaları hem de bağımsız denetçiler açısından yapılabilmektedir. ABD'de Sarbanes-Oxley Yasası ile birlikte bu uygulama denetçi açısından ele alınmış olup, bir denetçinin aynı müşteri işletmeyle çalışabilmesi için 5 yıllık bir sürenin geçmesi gerekmektedir. Ancak bu uygulama, müşteri işletme sayısı 5 ve ortak denetçi sayısı 10'u aşan denetim firmalarını kapsamaktadır. Türkiye'de ise rotasyon uygulaması

denetim firmaları açısından 2010 yılında başlamış olup süre 7 yıl olarak belirlenmiştir (Yurdakul, 2010).

Türkiye’de, Türk Ticaret Kanununca bağımsız denetimi düzenlemek için 2011 yılına gelindiğinde Kamu Gözetimi, Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumu (KGK) kurulmuştur. KGK’nın yayınlamış olduğu Bağımsız Denetim Yönetmeliği’nde hem denetim firması seviyesinde hemde denetçiler seviyesinde rotasyon hakkında hüküm bulunmaktadır. Bahsi geçen düzenlemeye binaen 3 yıl geçmediğinde; denetim şirketleri son 10 yılda 7 yıl, denetim şirketlerinde görev yapanlar yer almak üzere denetimciler son 7 yılda 5 yıl denetim çalışması yaptıkları müşteri şirketlerine denetim yapamayacaklarını bildirmiştir (KGK, 2012, 26.md.) TTK’nın 6335 Sayılı Kanun ile değişen 400. maddesine göre, 10 yıl içerisinde aynı firma için toplamda 7 yıl denetimci olarak seçilen bir denetçi, 3 yıl geçmedikçe denetçi olarak tekrar seçilememektedir. Ayrıca KGK bu zaman dilimlerini değiştirme yetkisine sahiptir (TTK, 2012, 19.md.). Ek olarak denetçi rotasyonu uygulamasına yön veren Sermaye Piyasası Kurulu (SPK) ve Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu’nun (BDDK) yaptığı düzenlemeler de mevcuttur. (Şenyiğit, ve Zeytinoğlu, 2014).

SPK, denetçi rotasyonu hakkında, 2006 yılında “Sermaye Piyasasında Bağımsız Denetim Standartları Hakkında Tebliğ” ile denetim şirketleri seviyesinde öngörülen zorunlu rotasyon 7 hesap dönemi olarak netleştirilmiştir (SPK, 2006, 3.Kısım, 6.md.). Takip eden yıllarda 2009 yılına gelindiğinde “Sermaye Piyasasında Bağımsız Denetim Standartları Hakkında Tebliğde Değişiklik Yapılmasına Dair Tebliğ” yayınlanarak bir önceki Tebliğ’de bulunan düzenleme değiştirilmiştir. Yeni yapılan düzenleme ile birlikte Tebliğ’de var olan kriterlere ve bu kriterleri sağlamakla kurumsal oluşuma sahip olduğu varsayılan denetim şirketleri için istisna getirilmiştir. Bu istisnaya göre, bu kriterleri sağlayan denetim şirketleri zorunlu olarak sorumlu ortak baş denetçi rotasyonunu kapsamış fakat denetim şirketi rotasyonunu kapsamamıştır (SPK, 2009, 10.md.). 2011 yılında “Sermaye Piyasasında Bağımsız Denetim Standartları Hakkında Tebliğde Değişiklik Yapılmasına Dair Tebliğ” yayınlanarak önceki Tebliğ’de bulunan düzenleme yeniden değişime uğramıştır. Yeni düzenleme ile zorunlu denetim firma rotasyonu yerine sorumlu ortak baş denetçi rotasyonuna bağlanacak denetim firmalarının sahip olması gereken seçenekler tekrar belirlenmiştir. Ayrıca bir sorumlu ortak baş denetçinin, müşteri bir işletme ile yapılan bağımsız denetim sözleşmesinde, her şartta en çok 5 hesap

dönemi görev alabileceği ve söz konusu sorumlu ortak baş denetçinin tekrar aynı müşterinin denetim çalışmalarında görev alabilmesi için en az 2 hesap dönemi geçmesi gerektiği hükme bağlanmıştır (SPK, 2011, 1.md.).

BDDK, 2006 yılında yayınladığı “Bankalarda Bağımsız Denetim Gerçekleştirecek Kuruluşların Yetkilendirilmesi ve Faaliyetleri Hakkında Yönetmelik” ile denetim şirketi seviyesinde öngörülen zorunlu rotasyonun süresini 8 hesap dönemi olarak belirlemiştir (BDDK, 2006, 12.md., 11.fıkra). 2011 yılında yapılan değişiklikle zorunlu sorumlu ortak baş denetçi rotasyonunun azami 5 hesap dönemi ve zorunlu denetim firması rotasyonu için birbirini izleyen asgari 3 ve azami 8 hesap dönemi içinde yapılması hükme bağlanmıştır (BDDK, 2011, 1.md.).

Ülkelerin denetçi rotasyonu hususunda yaklaşımlarında belli bir standart yoktur. Seçilen bazı ülkelerdeki uygulamalar örnek olarak aşağıda verilmiştir: (Ewelt, Gold ve Pott, 2013; Şenyiğit, vd., 2014).

- Birtakım ülkelerde (Örneğin, Brezilya, Hindistan ve İtalya) denetim firmasının zorunlu rotasyon uygulaması geçmişte başlamıştır. Bazı ülkeler ise geçmişte başlatılan bu uygulamalar sonraki yıllarda kaldırılmıştır (örneğin, İspanya ve Kanada).
- Avustralya, rotasyon düzeyinde denetim firması ile ilgili pilot bir uygulama başlatmış olup yeterli ampirik veriye ulaştığı vakit nihai düzenlemeyi yapacaktır. Şuan ki düzenlemelerde sorumlu ortak baş denetçi rotasyonu zorunludur.
- Hindistan’da denetim ekibinin yarısının ve sorumlu ortak baş denetçinin rotasyonu bulunmaktadır.
- Portekiz’de halka açık firmaların denetimini yapan firmalar için 8 ya da 9 yılda bir rotasyon yapılması için tavsiye kararı bulunmaktadır.
- Slovenya’da 5 yılda bir denetim firma rotasyonu veya sorumlu ortak baş denetçi rotasyonu zorunludur.
- Bosna Hersek’te her 5 yılda rotasyon yapılması zorunlu hale gelmiştir. Fakat, vakti geldiğinde sorumlu ortak baş denetçi rotasyonu yapıldı ise denetim firmasının rotasyonu 2 yıl ertelenebilir.
- Almanya, Hollanda ve İngiltere gibi ülkelerde ise sorumlu ortak baş denetçi rotasyonu zorunlu hale getirilmiştir.

- Belçika’da denetçi 3 yıl görevlendirilip bu süre içinde değiştirilme imkânı tanınmamaktadır. Fakat 3 yıldan sonra yenileme imkânı vardır.

2.4.4. Denetim Komitesi

Bağımsız denetçilerin ilişkili olduğu gruplarla (özellikle denetim komitesi) etkin ve verimli bir şekilde iletişim kurabilmesi, ilişkili taraflar ve denetlenen işletme açısından değerlendirildiğinde bağımsız denetim kalitesini olumlu yönde etkilemektedir. Bağımsız denetçi ile denetim komitesi; denetim firmasının seçimi, çalışmaların ve denetim raporunun kontrolü, denetçi ve yönetim arasındaki problemler gibi bir takım kritik konuların tartışılması adına sürekli iletişim halinde olmalıdır. Bu iletişim sürecinde sağlanan başarı, bağımsız denetimin kalitesini de artıracaktır. Acar vd. (2011)’e göre de aktif ve bağımsız faaliyet gösteren denetim komitelerine sahip işletmelerin, hileli finansal raporlama ve kazanç yönetimine başvurma olasılıkları oldukça düşüktür.

Denetim komitesi, bağımsız denetim kalitesi için birtakım bilgileri elde etmekle sorumludur. Söz konusu bu bilgileri Şekil 2.1’de ifade edildiği gibi birtakım kanallardan elde etmektedir.

Şekil 2.2. Denetim komitesi gözüyle bağımsız denetim kalitesinin ölçümü

Kaynak: (KPMG, 2019)

Şekil 2.1’e bakıldığında denetim komitesi, bağımsız denetim kalitesinin ölçümüne ilişkin gerekli bilgileri; düzenleyici kuruluşlardan, STK ve hissedarlar gibi dış kaynaklardan, işletme yönetiminden, denetçilerden ve denetim komitesinin kendi

çalışmalarının sonuçlarından elde etmektedir. Denetim komitesi, bağımsız denetim kalitesini değerlendirirken dört temel unsuru göz önünde bulundurmalıdır. Bu unsurlar;

- Denetçinin denetim faaliyetlerinin sonucunda uygun yargıya varıp varamadığının,
- Denetçinin profesyonel, etik değerlere bağlı, dürüst, bağımsız bir yapıya sahip olup olmadığının,
- Denetçilerin etkin iletişim ve denetim becerilerine sahip olup olmadıklarının ve
- Bağımsız denetim kalitesini etkileyecek risklerin neler olup olmadığının ve söz konusu risklere ilişkin gerekli önlemlerin alınıp alınmadığının kontrolüdür.

Denetim komitesi, değerlendirme sonuçlarına ilişkin bilgilerin denetim kalitesi açısından yeterli olup olmadığını değerlendirmek adına bir takım görüşme ve incelemelerde bulunmalıdır.

Denetim komitesinin büyüklüğünün, komite tarafından yapılan toplantıların, komitenin finansal açıdan uzmanlığının ve etkinliğinin denetim kalitesi üzerinde etkisini inceleyen pek çok çalışmaya rastlamak mümkündür. Jensen (1993)'e göre denetim komitesinin küçük çaplı olmasının hızlı karar alma noktasında yarar sağlayacağından hareketle bağımsız denetim kalitesini artıracığı düşünülmektedir. Ancak bu düşüncenin aksini iddia eden çalışmalar da mevcuttur. Bedard vd. (2004)'lerine göre ise büyük çaplı denetim komiteleri; daha fazla hâkimiyete, iyi bir kontrol ve gözetim işlevine sahip olmaktadır. Hoitash ve Hoitash (2009) ve Lifschutz vd. (2010)'nin yapmış oldukları analiz sonuçlarına göre denetim komitesinin sık periyotlarla yapmış oldukları toplantılar denetim kalitesini pozitif yönde etkilemektedir. Denetim komitesi üyelerinin finans ve muhasebe alanındaki uzmanlığı, gözlem yeteneklerine katkı sağlamak ve bu durum beraberinde bağımsız denetim kalitesini olumlu yönde etkilemektedir. Xie vd. (2003)'ne göre de denetim komitesinin finans ve muhasebede uzmanlaşması, finansal tablolardaki hataları minimuma indirerek, işletme yönetiminin yaratıcı muhasebe uygulamalarına yönelimini azaltmaktadır.

2.4.5. Kurumsal Yönetim

Küreselleşmeyle birlikte uluslararası yatırımların oranları her geçen gün artmakta ve bu artış beraberinde birtakım sorunları da getirmektedir. Söz konusu sorunların en temelinde ise piyasalara duyulan güven yer almaktadır. Bu nedenle hem güven probleminin ortadan kaldırılabilmesi hem de ülkelere ait hukuksal ve

ekonomik koşulların belirli bir standarda bağlanabilmesi, işletmelerin kurumsal bir yapıya sahip olabilmesiyle mümkündür (Üründü, 2018). İyi bir kurumsal yönetimle birlikte işletmeler; kaliteli finansal tablolara sahip olmakta ve dış kullanıcılara güven telkin etmektedir.

Bir önceki bölümde ayrıntılarıyla ifade edildiği üzere, Kurumsal yönetim dört temel ilke üzerine kurulmuş olup bu ilkeler (Pamukçu, 2011);

- Bütün hissedarların haklarını koruyarak çalışanlara eşit davranılması olarak tanımlanan adillik,
- İşletme faaliyetlerinin ilgili mevzuata, yönetmeliğe ve esas sözleşmeye uygun bir şekilde gerçekleştirilmesini ifade eden sorumluluk,
- İşletmeye ait olan bilgilerin zamanında, doğru ve anlaşılabilir bir şekilde kamuya duyurulmasını belirten şeffaflık ve
- Yönetim kurulu üyelerinin pay sahiplerine karşı zorunluluğunu ifade eden hesap verebilirliktir.

İşletmelerin faaliyet sonuçlarına ilişkin finansal tablolarını genel kabul görmüş ilkeler bağlamında iç ve dış kullanıcılara güvenilir ve doğru bir şekilde sunabilmesi, sahip olduğu kurumsal yapıyla açıklanmaktadır. Kane ve Velury (2004)'ya göre; adillik, şeffaflık, sosyal sorumluluk ve hesap verilebilirliğin oluşturduğu kurumsal yönetim ilkelerini tam anlamıyla uygulayan işletmelerin yüksek kalitede denetim hizmeti aldıklarını ifade etmişlerdir. Benzer şekilde Chan vd. (2007), Adeyemi ve Fagbemi (2010), Solliman ve Elsalam (2012) çalışmalarında kurumsal sahiplik ile bağımsız denetim kalitesi arasında pozitif ve anlamlı bir ilişkinin olduğunu tespit etmişlerdir.

Bağımsız denetim kalitesinin temel amaçlarından birisi piyasa ortamında güveni sağlamaktır. Bu güvenin sağlanabilmesi için de işletmelere ait finansal tabloların iyi denetlenmesinin yanı sıra söz konusu tabloların hazırlanma sürecinin iyi planlanması gerekmektedir. Finansal tabloların hazırlanma süreci tamamen işletme yönetimini ilgilendirmekte ve bu sürecin iyi işleyebilmesi etkin bir kurumsal yönetimin varlığıyla mümkün olabilmektedir (Goodwin ve Seow, 2002).

2.4.6. Denetim Dışı Hizmetler

Yaşanan birtakım skandallardan sonra denetim kalitesinin sağlanabilmesi amacıyla denetim dışı hizmetler önemli bir konu haline almıştır. Denetçiler tarafından

sağlanan denetim dışı hizmetlerin bağımsız denetim kalitesinin belirleyicilerinden birisi olup olmadığı tartışılan bir konu olmaktadır. İlgili literatüre bakıldığında denetçilerin özel müşterilerine denetim dışı hizmetler de sundukları söylenebilmektedir. Frankel vd. (2002)'ne göre kazanç yönetiminin bir göstergesi olarak denetim dışı hizmet ücretlerinde meydana gelen artış denetim kalitesini olumsuz yönde etkilemektedir. Benzer şekilde Francis ve Ke (2006) ve Lim and Tan (2008)'ın Sarbanes Oxley Yasası'ndan önce elde ettikleri verilere dayanarak yapmış oldukları çalışma sonuçlarına göre denetim dışı hizmet ücretlerindeki artış denetim kalitesini olumsuz yönde etkilemektedir. Ferguson vd. (2004) de denetim dışı hizmetlerin bağımsız denetim kalitesini olumsuz yönde etkileyebileceğini savunmaktadır. Ancak Ashbaugh vd. (2004), Chung ve Kallapur (2003), Larcker ve Richardson (2004) ve Ruddock vd. (2006) çalışmalarında denetim dışı hizmetlerin denetim kalitesini etkilemediğini ve dolayısıyla denetim kalitesinin belirleyicilerinden biri olmadığını tespit etmişlerdir.

Arrunada (1999) ve Jenkins ve Krawczyk (2002)'ye göre ise işletmelere sunulan denetim dışı hizmetler beraberinde denetçilerin müşteri işletmeleri daha yakından tanımalarına imkân vererek denetim kalitesinin de olumlu yönde etkilenmesini sağlamaktadır.

Denetim dışı hizmetler ve denetim kalitesi ilişkisi bağımsızlık açısından ele alındığında, denetçilerin sunmuş oldukları denetim dışı hizmetler, ekonomik durum ve itibar arasında bir denge olarak tanımlanmaktadır. Denetçilerin denetim dışı hizmetlerden elde ettikleri geliri kaybetme korkusundan dolayı gerçek fikirlerini adil ve objektif bir şekilde ifade etmediklerini ve bu durumun sonucu olarak denetçiler bağımsızlıklarını kaybettiklerini iddia etmektedirler.

2.4.7. Denetim Firmasının veya Denetçinin Yeterli Teknik Bilgiye, Deneyime ve Bağımsızlığa Sahip Olması

De Angelo (1981) denetim kalitesini; denetçilerin mali tablolardaki hata ve hileli durumları raporlama noktasında istekli, yeterli teknik bilgiye sahip ve en önemlisi bağımsız olabilme olasılıkları olarak tanımlamaktadır. Denetçinin denetim faaliyetlerini gerçekleştirirken bağımsız olması, bağımsız denetim kalitesinin sağlanabilmesi için önemli bir faktördür. Yıldırım (2015), denetçinin denetim faaliyetlerinde bağımsız, tarafsız ve dürüst bir şekilde hareket edebilmesi ile denetim raporlarının doğruluğunu ve güvenilirliği arasında doğru bir orantının varlığından

bahsetmektedir. Bu özelliklere sahip olmayan bir denetçinin oluşturmuş olduğu denetim raporlarına karşı oluşacak bir şüphe, birtakım tartışmaları da beraberinde getirebilmektedir. Ayrıca bağımsız denetim faaliyeti, denetçinin görüş oluşturma yeteneğini de korumaktadır. Francis (2011), Soekrisno Agoes (2014) ve Jamal ve Sunder (2011)'in çalışma sonuçlarına göre de bağımsızlık denetim kalitesini önemli ölçüde pozitif yönde etkilemektedir.

Bağımsız denetim kalitesini etkileyebilecek önemli faktörlerden birisi de denetçinin yeterli teknik bilgi ve deneyime sahip olmasıdır. Pek çok ülke, denetim faaliyetleri için denetim alanındaki sınavlara girmiş ve bir dereceye sahip denetçilere ihtiyaç duymaktadır. Libby ve Fredick'e (1990), muhasebe meslek mensuplarının da denetim sürecine dâhil edilmesinin, bağımsız denetim kalitesini artıracığı düşüncesini savunmaktadır. DeFond ve Zhang (2013)'e göre belirli bir sektörde faaliyet gösteren bir işletme, o sektörde uzmanlaşmış bir denetçiden daha kaliteli bir denetim hizmeti alacağını düşünmektedir. Bu nedenle İbiş (2011)'e göre bağımsız bir denetim firmasında görev alan denetçiler, yüksek kalitede denetim hizmeti verme noktasında bilinçlendirilmelidir. Denetçiler yüklenmiş oldukları bu sorumluluğun farkında olarak kendilerini sürekli geliştirme adına eğitim faaliyetlerinden yararlanmalıdır. Söz konusu bu eğitim imkânlarının düzenlenmesi ve gözetimi de denetim firmalarına aittir. Denetim firmalarının eğitime önem vermesi, denetçiler tarafından kaliteli bir bağımsız denetim faaliyeti olarak geri dönüşü sağlayacaktır.

2.4.8. Denetim Planlaması

Bireylerin herhangi bir faaliyet gerçekleştirirken belirli bir plan dâhilinde hareket etmesi gibi, denetim çalışmalarının da sorunsuz bir şekilde ilerleyebilmesi için planlama yapılması temel koşul olarak düşünülmektedir. Denetimde planlama; ön denetim, denetim ve denetim sonrası süreçlerinden oluşmaktadır. Etkin bir denetim planlamasının yapılıp yapılmadığının tespiti denetim sonuçlarının kalitesiyle belirlenmektedir. Ayrıca denetim planlaması, denetim esnasında olası hata ve hileli durumların anında tespitine de yarar sağlamaktadır. Uluslararası denetim standartları bağlamında bağımsız denetimin kalitesini artırmaya yönelik olarak denetçiler denetim planlamalarını yaparken;

- Denetim faaliyetine ilişkin görevlerin kapsam ve özellikleri tespit etmeli,
- Denetim faaliyetinde müşteri işletmede iletişime geçilecek kişileri tespit etmeli,

- Denetçinin mesleki anlamda bir kanıya varabilmesine imkân verecek unsurları tespit etmeli,
- Denetim çalışmasını sonuçlarını değerlendirmeli ve
- Denetimin mevcut yapısını, zamanını ve kapsamı belirlemelidir.

İlgili literatür incelendiğinde denetim planlamasının bağımsız denetim kalitesi üzerindeki etkisini inceleyen çalışmaların az olduğu görülmektedir. Christ (1993)'e göre; başarılı bir denetim planlaması, denetim kalitesini olumlu yönde etkilemektedir.

2.4.9. Denetim Kanıtları

Denetçinin denetim faaliyetlerinde kullandığı bilgi ve belgelerin her biri kanıt niteliği teşkil etmektedir. Denetim esnasında yeterli sayıda kanıtın toplanması, kaliteli bir denetim faaliyetinin gerçekleşmesi için ön koşul olarak kabul edilmektedir (Çetinkaya, 2007). Denetim görüşünün temelini oluşturan sözlü ve yazılı bilgi ve belgeler denetlenen işletmenin muhasebe sistemi gibi pek çok farklı kaynaktan temin edilebilmektedir. Burada önemli olan nokta, elde edilen kanıtların bağımsız denetim kalitesini hangi oranda etkilediğidir. Agoglia vd. (2010), denetçiler, görüşlerini desteklemek adına kanıt olarak her çeşit bilgi ve belgenin dosyalandığını ifade etmişlerdir. Bağımsız denetim faaliyetinin temel amacı ilgili kullanıcıların ihtiyaçlarına yönelik oluşturulan finansal tablolara ait bilgilerin güvenilirliğini artırmaktır. Bu amaç doğrultusunda bağımsız denetim firmaları, işletmelerin finansal tablolarının gerçeğe uygun olarak hazırlanıp hazırlanmadığını tespit edebilmek için işletmelere ait bir takım denetim kanıtlarını toplamaktadır (IAASB, 2013).

İlgili literatür doğrultusunda; fiziksel, sözlü, belgesel, onaylar ve analitik prosedürler şeklinde farklı denetim kanıtlarının varlığından bahsetmek mümkündür. Fiziksel kanıt; envanter veya bir maddi varlığın nicel ve niteliksel durumunun incelenmesi olarak tanımlanmaktadır. Oprean ve Span (2009), Jarboh (2006) ve Joshi ve Deshmukh (2009)'a göre bağımsız bir denetim kalitesi söz konusu ise denetçiler daha çok fiziksel kanıtlardan faydalanmalıdır. Kurum içindeki veya dışındaki farklı kişilerle görüş olarak tanımlanan sözlü kanıtlar, denetçiler tarafından sıklıkla kullanılan bir kanıt türüdür. Ancak bu kanıt türü tek başına kullanıldığında denetçiler açısından yeterli bir kanıt türü olmamaktadır (IFAC, 2003). Belgesel kanıtlar,

bilgisayar, video veya ses gibi kaydedilen her türlü bilgiyi içermektedir. Ancak bağımsız denetim kalitesi açısından değerlendirildiğinde; Ross ve McHugh (2006) ve Oprean ve Span, (2009), bu türün güvenilirliğini belgenin kaynağına, bağımsızlığına, nesnellğine ve iç kontrolün etkinliğine bağlamaktadır. Onaya ilişkin kanıtlar; müşteri ve bankalardan elde edilen bilgiler ile üçüncü şahıslara yapılan talepler ve uzmanlık raporlarından oluşmaktadır. Ancak Joshi ve Deshmukh (2009), üçüncü şahıslardan elde edilen bilgilerin güvenilirliği ile ilgili sorunları tespit etmiş ve bu kanıt türünün bağımsız denetim kalitesini tehlikeye düşüreceğini ifade etmişlerdir. Finansal ve finansal olmayan veriler arasındaki ilişkilerin incelenmesi olarak tanımlanan analitik prosedürler ilişkili bilgilerde tutarlı olmayan veya beklenen değerlerde meydana gelen dalgalanmaları ortaya çıkarmaktadır.

Yukarıda da ifade edildiği gibi kaliteli bir bağımsız denetim için kullanılacak denetim kanıtlarının neler olduğu çok önemlidir. Bu noktada denetçilerin denetim faaliyetlerinde kullanacakları denetim kanıtlarını seçerken güvenilir, etkin ve orijinal olması gibi birtakım kriterleri göz önünde bulundurmaları gerekmektedir.

2.4.10. Denetim Firması Aleyhine Açılan Dava Sayısı

Muhasebe alanına ilişkin gerek uluslararası gerekse ulusal literatür incelendiğinde genellikle denetçiler aleyhine açılan davalara ilişkin çalışmalara rastlamak mümkündür (Heninger, 2001; Lys ve Watts, 1994; Palmrose, 1988; Palmrose ve Scholz, 2004). Ancak önemli olan hususlardan birisi de açılan davaların sayısı arttıkça bu durumdan denetçi ve beraberinde bağımsız denetimin nasıl etkilendiğidir. Bir denetçiye veya denetim firmasına açılan bir dava, personelinin yeterliliği, bütünlüğü veya kalite kontrol prosedürlerinin güvenilirliği konusunda şüpheleri de beraberinde getirebilmektedir. Ayrıca bir denetim firmasında çalışan denetçi adına açılan bir dava sadece denetçiye değil aynı zamanda denetim firmasının kalitesini de etkileyebilmektedir. Palmrose (1988), denetçilere açılan davaların denetim kalitesini de olumsuz yönde etkilediğini ifade iddia etmektedir.

2.5. Kurumsal Yönetim ve Bağımsız Denetim Kalitesi Arasındaki İlişki

Finansal piyasaların küresel anlamda büyüdüğü ve dünyanın herhangi bir yerindeki finansal krizin tüm dünyadaki finansal piyasaları az ya da çok etkilediği bir

dönemde, kurumsal yönetim uygulamalarının önemini artırmasından dolayı bağımsız denetim kalitesinin düzeyi de sermayedarlar açısından merak konusu olmaktadır. Kurumsal yönetim uygulamalarının doğruluğunu görmek için bağımsız denetçilere ihtiyaç duyulmakta ve bu bağımsız denetçilerin yaptığı denetimin kalitesinin yüksek olması beklenmektedir.

Çalışmada kurumsal yönetim uygulamaları ve bağımsız denetim kalitesi arasındaki ilişki ele alınmaktadır. Bağımsız denetim kalitesi, bağımlı değişken olarak, kurumsal yönetim uygulamalarını etkileyen kısıtlar da bağımsız değişkenler olarak ele alınmıştır. Literatür incelemesinde, yönetim kurullarının uyguladığı etkin kurumsal yönetim uygulamalarının yatırımcı güvenini olumlu yönde etkilediği görülmektedir (Üründü, B., 2018). Ayrıca kurumsal yönetim uygulamalarında kaliteli bağımsız denetim uygulaması hile, aldatma gibi yatırımcıyı olumsuz etkileyecek durumları da engellediği söylenebilmektedir (Cadbury, 1992).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KURUMSAL YÖNETİM UYGULAMALARININ BAĞIMSIZ DENETİM KALİTESİ ÜZERİNDEKİ ETKİSİ: BİST'TE BİR ARAŞTIRMA

Bu bölümde araştırmanın amacı, kapsamı, yöntemi, hipotezleri, analizi ve bulguları ele alınmaktadır. Bu çalışmada kurumsal yönetim uygulamalarının denetim kalitesine etkisi araştırılmış ve bu bağlamda oluşturulan hipotezlere cevaplar aranmıştır. Araştırmada denetim kalitesi bağımlı değişken olarak alınmıştır. Denetim kalitesini ölçmek için; genel kabul görmüş bir yöntem olarak, bölüm 2.4.1'de ifade edilen ve tablo 2.3'de gösterilen, denetim şirketlerinin cirolarının ortalamaları baz alınarak, bu ortalamanın altında veya üstünde olması durumuna göre 0 ve 1 kategorik değişkenleri atanmıştır. (Zaten, 4 büyükler olarak anılan firmalar dışında ortalamanın üzerinde başka firma olmayışı, adı geçen firmaları 4 büyükler haline getirmektedir.) Bu değişkenler şirketlere atanmış ve literatür ile belirlenen bağımsız değişkenlerle bir model kurulmuştur. Bu model üzerinde lojistik regresyon analizi yapılmıştır. Bu bölümde öncelikle çalışmada yer alan hipotezler, çalışmada kullanılan değişkenler ve yöntem bölümlerine, sonrasında ise çalışmanın kısıtları, veri ve bulgular kısmına yer verilecektir

3.1. Literatürde Yer Alan Çalışmalar

Yönetim kurulları yaptığı profesyonel yönetim süreçleri ile kurumsal yönetim ve finansal çıktılar yatırımcıya güven aşılacaktır. İyi bir yönetim süreci, kar yönetiminin negatif izlerini ve olumsuz üretici olma olasılığını törpülemektedir. Sahtecilik veya herhangi bir hatadan kaynaklanacak finansal denetim ve raporlamaya daha çok önem verilmiştir. Niu (2006), 2001-2004 yılları arasında Kanada'da, kurumsal yönetim kalitesinin kazançlar bağımlı olarak, normal olmayan tahakkuk seviyesini ise olumsuz olarak etkilediğini saptamıştır. Araştırmacı, başarılı bir biçimde çalışan kurumsal yönetim sistemlerinin, raporlanan kârın maksimum

seviyede veri içeriği elde etmeyi sağladığı, bu sebeple de kâr kalitesini yükselttiğini tespit etmiştir.

Liu ve Lu (2007), 1999-2005 yılları arasında Çin'de, kurumsal yönetim ve finansal raporlama kalitesi arasındaki bağı araştırmışlardır. Araştırma neticesinde, yüksek kurumsal yönetim düzeyine sahip şirketlerde kâr yönetiminin (earnings management) düşük düzeylerde kaydedildiğini raporlamışlardır. Türkiye'de kurumsal derecelendirme puanı ilk kez 2007 yılında verilmeye başlandığı için, kurumsal yönetimin finansal raporlama niteliğindeki etkisini inceleyen çalışmalar, son yıllarda yaygınlaşmaya başlamıştır. Bu çalışmalar çerçevesinde oluşturulan ortak inanç, kurumsal yönetim derecelendirme notu alan şirketlerin finansal raporlarının çok daha nitelikli olduğudur. Bahsi geçen çalışmalar şöyle özetlenmiştir: Dinç ve Abdioğlu (2009), muhasebe veri mekanizması ile kurumsal yönetim arasında bulunan bağı, şirket yöneticileriyle yaptıkları anket faaliyeti neticesinde meydana çıkarmayı amaçlamışlardır. Söz konusu çalışma neticesinde bu iki etken arasında kuvvetli ve olumlu bir bağ bulmuşlardır. Araştırmacılar tarafından, şirketlerde dinamik bir muhasebe veri oluşturulmasının, kurumsal yönetim faaliyetlerinin başarısına büyük ölçüde katkı sunacağı tespit edilmiştir.

Dalğar ve Pekin (2011), 2006-2010 yılları arasında Türkiye'de kurumsal yönetimin finansal tablo hileleri üzerindeki etkisini incelemişlerdir. Yapılan çalışma neticesinde şirketlerin kuvvetli kurumsal yönetim oluşumlarına sahip olmalarının hile tehlikesini en aza indirerek finansal tabloların kredibilitelerini arttırdığı saptanmıştır. Memiş ve Çetenak (2012), 2005-2009 yılları arasında şirketlerde kâr yönetiminin kurumsal yönetim faaliyetlerinden etkilenip etkilenmemeye durumunu araştırmışlardır. Bahsi geçen çalışma neticesinde kurumsal yönetim göstergesinde işlem görme, hissedarlık yapısı ve CEO'ların yönetim komitesi başkanlarına bağlı olmamaları gibi etkenlerin kâr yönetimine etki etmediği, fakat büyük ölçekli bir yönetim kuruluna sahip olma ve dört büyük denetim şirketinden biri tarafından denetlenme gibi etkenlerin kâr yönetiminde azalmaya neden olduğu tespit edilmiştir.

Terzi ve Solak (2014), kurumsal yönetim uygulamalarının denetim kalitesine etkisini incelemişlerdir. Yazarların çalışması neticesinde yönetim kurulundaki bağımsız üyeleri, kurumsal yatırımcılar ve icrada görevli olmayan yönetim kurulu üyeleri ve icrada görevli olmayan yönetim kurulu üyelerinin denetim kalitesi ile firma sermayesindeki pay arasında istatistiksel olarak tespit etmişlerdir. Bu duruma

karşın CEO ikililiği, denetim kalitesi ve yönetici sahipliği arasında anlamlı ilişkiler tespit edememişlerdir. Yapılan analiz neticesinde kurumsal yönetim uygulamaları içerisinde yönetim kurulu ve kurumsal yatırımcıların, denetim kalitesi üzerinde etkisi olan en önemli değişkenler olduğunu görmüşlerdir. Elde edilen sonuçlar açısından denetim kalitesini olumlu yönde etkileyen diğer iki değişken olarak da şirketin büyüklüğü ve sahip olduğu geçmişi tespit etmişlerdir. Akademik çalışmalarda toplam aktiflerin, şirket büyüklüğünün denetim kalitesine etkisinin olduğunu tespit etmekle birlikte, şirketin geçmişi ve bu durumun getirdiği tecrübenin denetim kalitesi ile ilgisine yönelik net bir ilişki tespit edememişlerdir.

Beisland vd. (2012) denetim kalitesi ve kurumsal yönetim uygulamaları arasındaki ilişkiye dönük iki görüşün varlığından bahsetmektedir. Bunlardan birincisi, etkisi olan kaliteli denetime olan ihtiyacı iç kontrol mekanizmasını azaltacak olmasıdır. Bu duruma zıt olan diğer görüş kurumsal yönetimin sürecinin tamamlayıcı bir nitelik taşımasıdır. Yukarıdaki iki görüşte kontrol mekanizmasının geliştirilerek, denetim kalitesinin daha fazla artırılabilceği söyleyebilir. Bu çalışmanın amacı kurumsal yönetim uygulamalarının denetim kalitesine etkisinin araştırılmasıdır. Araştırmada aşağıdaki hipotezlere cevap aranmıştır: Yönetim kurulunun yapısı denetim kalitesinde önemli bir etkendir (English, 1994; Vintenand Lee, 1993). Şirketin muhasebe standartlarının ve uygulamalarının kaliteli olması, yıllık ve dönemsel raporlamaların düzenli bir şekilde yapılması gibi raporlama fonksiyonlarının yerine getirilmesi denetim komitesinin genel fonksiyonlarındandır. Denetim komitesi, şirketin denetim faaliyetlerinin yerine getirilmesinde bağımsız denetim elemanlarının denetim tecrübelerinin belirlenmesi, denetimlerin anlam ve önemini gösterecek denetim notlarının ve iç kontrol sisteminin yönetim kuruluna önerilmesi görevini üstlenir. Denetime zarar verebilecek faktörlerin belirlenmesi ve denetçinin bağımsızlığının sağlanması gibi faaliyetleri de üstlenmektedir. İç denetim faaliyetlerinde iç kontrollerin etkinliğinin tartışılması, iç denetim planlarının gözden geçirilmesi, iç denetim kaynaklarının uygunluğunun sağlanması gibi denetim kalitesine birinci derecede etki eden faktörler de denetim komitesinin görevleri arasında yer almaktadır (Collier, 1993).

Yönetim kurulu, denetim faaliyetlerinde düzenleyici ve denetleyici bir yaptırım gücüne sahiptir. Kurumsal yönetim uygulamaları hissedarların menfaatlerini korumak amacı ile gerçekleştirilmiştir. Yapılan çalışmalarda yönetim kurulu üyeleri

ile denetim kalitesi arasında istatistiksel olarak pozitif bir ilişki bulunmuştur. Yönetim kurulundaki bağımsız üyelerin sayısı, yönetim kurulu ile ilişkilidir. Şirket sahibi ile yöneticiler arasındaki çatışmada önemli kararlar alabilecek kişiler bağımsız üyelerdir (Terzi, vd. 2014). SPK kurumsal yönetim ilkelerine göre yönetim kurulunda önemli rol oynayacak üyeler icrada görevli olmayan üyelerdir. Yönetim kurulunun hissedarların menfaatlerini korumak için yapabileceği en önemli faaliyetlerden bir tanesi de denetim faaliyetlerini düzenlemektir (Terzi, vd., 2014).

3.2. Araştırmanın Amacı

Dünyada yaşanan ve tüm dünyayı ekonomik ve sosyal açıdan etkileyen finansal krizlerin önüne geçebilmek, yatırımcıyı korumak adına kurumsal yönetim uygulamalarının arttığı görülmektedir. Kurumsal yönetim uygulamalarının etkin olarak kullanılması ve denetim uygulamaları için ülkelerin de birtakım tedbirler aldığı; ayrıca kurumsal yönetim uygulamaları ve bağımsız denetim kalitesinin, yatırımcıların şirketlere olan güvenini etkilediği görülmektedir. Şirketler yatırımcıların güvenini sağlamak ve yeni yatırımcıların ilgisini çekebilmek için kurumsal yönetim uygulamalarını etkinleştirmeye ve başarılı bağımsız denetime özen göstermeye başlamışlardır. Türkiye'nin gelişmekte olan ülkeler kategorisinde olması, finansal krizlerden etkilenme olasılığını arttırmaktadır. Bu sebeple, araştırmamızda kurumsal yönetim uygulamaları ile bağımsız denetim kalitesi arasındaki ilişki incelenmektedir.

3.3. Araştırmanın Kapsamı ve Sınırlılıkları

Araştırmada kurumsal yönetim ile bağımsız denetim kalitesi arasındaki ilişkiyi ortaya koyan hipotezler test edilerek durum tespiti yapılmaktadır. Kullanılan veriler ile Borsa İstanbul'da bulunan BIST 30 endeksinde yer alan şirketlerin finansal tabloları, Kamu Aydınlatma Platformu (KAP) internet sitesinden ve şirketlere ait kurumsal internet sayfalarından elde edilmiştir. Çalışmada kullanılan veriler 2018-2021 yıllarına ait olup, şirketlere ait finansal veriler dönem sonu kapanış bilanço verilerinden oluşmaktadır. Çalışmada BIST 30'da yer alan şirketlerin sektörel dağılımları, bağımsız denetim firmalarının büyüklükleri ve 4 büyükler (Big 4) olarak bilinen (PWC, KPMG, DELOÏTTE, EY) bağımsız denetim şirketlerine göre denetlenme oranları da verilmektedir. BİST 30 endeksinde yer alan şirketler on iki sektör altında gruplanmaktadır. Araştırmada bağımlı değişken olarak denetim kalitesi

(DENK) ele alınmaktadır. Araştırmada yer alan bağımsız değişkenler ise kurumsal yönetimin değişkenlerinde bulunan YKBU, IKUY, DUAL, IOYK, HAYU, DEKO, LIST, GEKM, BUYK, KALD, YOSA, KUYU, DEKI, DEKM, KARM olarak ifade edilen (Adeyemi, S.B. , Fagbemi, T.O. (2010); Terzi, S. , Şen K.İ., Solak, B. (2013), Tablo 3.1’deki değişkenlerden oluşmaktadır.

Tablo 3.1. Değişkenlerin kısaltmaları ve (varsa) tanımları

DENK	Denetim Kalitesi
YKBU	Yönetim Kurulundaki Bağımsız Üye Yüzdesi
IKUY	İcra Kurulunda Yer Almayan Yönetim Kurulu Üye Yüzdesi
DUAL	CEO İkililiği
IOYK	İcrada Görevli Olmayan Yönetim Kurulu Üyelerinin Şirketin Sermayesindeki Pay Yüzdesi
HAYU	Halka Açıklık Yüzdesi
DEKO	Denetim Komitesinin Olup Olmaması
LIST	BIST’te Kayıtlı Olma Süresi (Yıl)
GEKM	Şirketin Kaç Yıllık Geçmişe Sahip Olduğu
BUYK	Şirketin Büyüklüğü (Toplam Aktifin Doğal Logaritması)
KALD	Finansal Kaldıraç (Toplam Borçlar / Toplam Aktif)
YOSA	Yönetici Sahipliği
KUYU	Kurumsal Yatırımcı Yüzdesi
DEKI	Denetim Komitesinde İcrada Görevli Olmayan Üye Yüzdesi
DEKM	Denetim Komitesinde Meslek Mensubu Olanların Yüzdesi
KARM	İş Karmaşıklığı (Alacaklar + Stoklar / Toplam Aktif)

3.4. Araştırmada Kullanılan Değişkenlerin Özellikleri

Araştırmada daha önce literatürde kullanılan bağımlı ve bağımsız değişkenler kullanılmıştır. Bağımlı değişken olarak bağımsız denetimin kalitesinin ölçülebilmesi için denetim kuruluşlarının ciroları baz alınmıştır. Denetim ücreti, denetim kalitesini etkileyen önemli faktörlerden bir tanesidir (Oktay, 2013). Yukarıda da ifade edildiği üzere, bölüm 2.4.1’de ve tablo 2.3’de gösterilen, denetim şirketlerinin ciroları toplanarak ortalamaları alınmış, ortalamanın üzerinde sadece dört büyükler olarak anılan denetim şirketlerinin olduğu görölmüştür. Ortalamanın üzerine çıkan bağımsız denetim kuruluşlarına (4 büyükler) yaptıkları denetimlerin kaliteli olduğu varsayımı ile 1, diğer firmalara 0 değişkeni verilmiştir. Bu şekilde oluşturulan bağımlı değişken, araştırma çerçevesinde Denetim Kalitesini (DENK) temsil etmektedir.

Araştırmada kullanılan bağımsız değişkenleri ve kısaltmalarını ifade etmek gerekirse; Yönetim Kurulundaki Bağımsız Üye Yüzdesi (YKBU), İcra Kurulunda Yer Almayan Yönetim Kurulu Üye Yüzdesi (IKUY), CEO İkililiği (DUAL), İcrada Görevli Olmayan Yönetim Kurulu Üyelerinin şirketin Sermayesindeki Pay Yüzdesi (IOYK), Halka Açıklık Yüzdesi (HAYU), Denetim Komitesinin Olup Olmaması(DEKO), BIST’te Kayıtlı Olma Süresi (Yıl) (LIST), şirketin Kaç Yıllık Geçmişe Sahip Olduğu (GECM), şirketin Büyüklüğü (Toplam Aktifin Doğal Logaritması) (BUYK), Finansal Kaldıraç (Toplam Borçlar / Toplam Aktif) (KALD), Yönetici Sahipliği (YOSA), Kurumsal Yatırımcı Yüzdesi (KUYY), Denetim Komitesinde İcrada Görevli Olmayan Üye Yüzdesi (DEKI), Denetim komitesinde meslek mensubu olanların yüzdesi (DEKM), İş karmaşıklığı (alacaklar + stoklar / toplam aktif) (KARM)’dır.

Tablo 3.2. Değişkenlerin türleri

Değişkenler	Değişkenlerin Türü
DENK	Kategorik-Bağımlı Değişken
YKBU	Sürekli-Bağımsız Değişken
IKUY	Sürekli-Bağımsız Değişken
DUAL	Kategorik-Bağımlı Değişken
IOYK	Sürekli-Bağımsız Değişken
HAYU	Sürekli-Bağımsız Değişken
DEKO	Kategorik-Bağımsız Değişken
LIST	Sürekli-Bağımsız Değişken
GEKM	Sürekli-Bağımsız Değişken
BUYK	Sürekli-Bağımlı Değişken
KALD	Sürekli-Bağımsız Değişken
YOSA	Sürekli-Bağımsız Değişken
KUYY	Sürekli-Bağımsız Değişken
DEKI	Sürekli-Bağımsız Değişken
DEKM	Sürekli-Bağımsız Değişken
KARM	Sürekli-Bağımsız Değişken

3.5. Araştırma Yöntemi ve Analizi

Yukarıda ifade edilen bağımlı ve bağımsız değişkenlere ait verilerin SPSS programı yardımıyla lojistik regresyon modeli ve tanımlayıcı istatistik analizler uygulanmıştır.

Bu çalışmada ortaya konulan hipotezler lojistik regresyon modeli kullanılarak test edilmiştir. Bu yöntem bağımlı ve bağımsız değişkenler arasındaki ilişkiyi incelemek için kullanılmaktadır. Bağımlı değişken kategorik (kesikli) nitelikte olduğu için lojistik regresyon modeli uygulanmıştır. Verilerin normal dağılım gösterdiği anlaşılmıştır. Bu çalışma için oluşturulan lojistik regresyon modeli (eşitliği) şu şekildedir:

$$\text{DENK} = \beta_0 + \beta_1 \text{YKBU} + \beta_2 \text{IKUY} + \beta_3 \text{DUAL} + \beta_4 \text{IOYK} + \beta_5 \text{HAYU} + \beta_6 \text{DEKO} + \beta_7 \text{LIST} + \beta_8 \text{GECM} + \beta_9 \text{BUYK} + \beta_{10} \text{KALD} + \beta_{11} \text{YOSA} + \beta_{12} \text{KUYU} + \beta_{13} \text{DEKI} + \beta_{14} \text{DEKM} + \beta_{15} \text{KARM}$$

3.5.1. Araştırmanın Hipotezleri

Araştırmaya ait hipotezler aşağıda ifade edilmiştir;

H1: “Bağımsız denetim kalitesi” ile “yönetim kurulundaki bağımsız üye yüzdesi” arasında anlamlı ve pozitif bir ilişki vardır.

H2: “Bağımsız denetim kalitesi” ile “icra kurulunda yer almayan yönetim kurulu üye yüzdesi” arasında anlamlı ve pozitif bir ilişki vardır.

H3: “Bağımsız denetim kalitesi” ile “CEO ikililiği” arasında anlamlı ve negatif bir ilişki vardır.

H4: “Bağımsız denetim kalitesi” ile “İcrada Görevli Olmayan Yönetim Kurulu Üyelerinin Şirketin Sermayesindeki Pay Yüzdesi” arasında anlamlı ve pozitif bir ilişki vardır.

H5: “Bağımsız denetim kalitesi” ile “Halka açıklık yüzdesi” arasında anlamlı ve pozitif bir ilişki vardır.

H6: “Bağımsız denetim kalitesi” ile “Denetim Komitesinin Olup Olmaması” arasında anlamlı ve pozitif bir ilişki vardır.

H7: : “Bağımsız denetim kalitesi” ile “BİST’te Kayıtlı Olma Süresi (Yıl)” arasında anlamlı ve pozitif bir ilişki vardır.

H8: “Bağımsız denetim kalitesi” ile “Şirketin Kaç Yıllık Geçmişe Sahip Olduğu” arasında anlamlı ve pozitif bir ilişki vardır.

H9: “Bağımsız denetim kalitesi” ile “Şirketin Büyüklüğü (Toplam Aktifin Doğal Logaritması)” arasında anlamlı ve pozitif bir ilişki vardır.

H10: “Bağımsız denetim kalitesi” ile “Finansal Kaldıraç (Toplam Borçlar / Toplam Aktif)” arasında anlamlı ve negatif bir ilişki vardır.

H11: “Bağımsız denetim kalitesi” ile “Yönetici Sahipliği” arasında anlamlı ve negatif bir ilişki vardır.

H12: “Bağımsız denetim kalitesi” ile “Kurumsal Yatırımcı Yüzdesi” arasında anlamlı ve pozitif bir ilişki vardır.

H13: “Bağımsız denetim kalitesi” ile “Denetim Komitesinde İcrada Görevli Olmayan Üye Yüzdesi” arasında anlamlı ve pozitif bir ilişki vardır.

H14: “Bağımsız denetim kalitesi” ile “Denetim Komitesinde Meslek Mensubu Olanların Yüzdesi” arasında anlamlı ve pozitif bir ilişki vardır.

H15: “Bağımsız denetim kalitesi” ile “İş Karmaşıklığı (Alacaklar + Stoklar / Toplam Aktif)” arasında anlamlı ve negatif bir ilişki vardır.

3.6. Araştırmanın Bulguları

Analiz kapsamında ilk olarak BİST 30 endeksinde bulunan şirketlerin, sektörel ve dört büyük bağımsız denetim şirketiyle çalışmalarına göre dağılımları ele alınmaktadır. Tablo 3.3’de görüldüğü üzere, 2022 itibariyle BİST 30 endeks şirketlerinin 28 tanesi (%93,4) dört büyükler olarak bilinen bağımsız denetim şirketleri tarafından denetlenmektedir. Geriye kalan iki firma, Aselsan Elektronik Sanayi ve Ticaret A.Ş. (ASELS) ve Gübre Fabrikaları T.A.Ş. (GUBRF)’dir.

Aselsan, 2018-2022 arasında dört büyük olarak bilinen denetim şirketleri dışındaki bağımsız denetim şirketlerinden olan Yeditepe Bağımsız Denetim ve YMM A.Ş. tarafından denetlenmektedir. Gübre Fabrikaları T.A.Ş. (GUBRF) ise, 2018’de 4 büyüklerden E&Y-Güney bağımsız denetim ve SMMM A.Ş. şirketi tarafından

denetlenmekte iken, 2019'dan itibaren 4 büyüklerden olmayan, Grant Thornton Türkiye'den Engin Bağımsız Denetim ve SMMM AŞ. (2019) ve Eren Bağımsız Denetim A.Ş. (2020-2021-2022) aracılığıyla denetlenmektedir.

KOZAA ve KOZAL ise, 2018-2019'da 4 büyüklerden olmayan MEGA GLOBAL uluslararası bağımsız denetim şirketi aracılığıyla denetlenmekte iken, sonrasında 4 büyüklerden E&Y-Güney bağımsız denetim ve SMMM şirketi tarafından denetlenmektedir. TKFEN şirketi ise, yine 2018-2019'da 4 büyüklerden olmayan BDO DENET Bağımsız Denetim ve Danışmanlık şirketi tarafından denetlenmekte iken, sonrasında 4 büyüklerden KPMG Bağımsız Denetim ve SMMM şirketince denetlenmeye başlanmıştır.

Sektörel alanda incelendiğinde ise, 2022 yılında, BİST 30 endeksindeki şirketler içinde finans sektörü 8 şirketle en fazla şirkete sahiptir ve bu şirketlerin tamamı dört büyük bağımsız denetim şirketleri tarafından denetlenmektedir. İşlenebilir endüstriler olarak nitelendirilen sektörde bulunan BİST 30 şirketlerinden beş tanesi bulunmaktadır ve bunlardan dört tanesi dört büyük bağımsız denetim şirketleri tarafından denetlenmektedir. Ayrıca elektronik teknoloji sektörü içinde yer alan şirketlerden sadece biri BİST 30 endeksinde yer almakta olup bu şirket de dört büyükler haricindeki bir bağımsız denetim şirketi tarafından denetlenmektedir. Bist 30 Şirketlerinin, güncel ve geçmiş 4 yılda çalıştığı bağımsız denetim şirketleri tablo 3.3'de gösterilmektedir.

Tablo 3.3. BİST 30 Şirketlerinin çalıştığı bağımsız denetim şirketleri

BİST 30 ŞİRKET- LERİ	BAĞIMSIZ DENETİM ŞİRKETLERİ				
	2022	2021	2020	2019	2018
AKBNK	PwC Bağımsız Denetim ve SMMM A.Ş.	PwC Bağımsız Denetim ve SMMM A.Ş.	PwC Bağımsız Denetim ve SMMM A.Ş.	PwC Bağımsız Denetim ve SMMM A.Ş.	PwC Bağımsız Denetim ve SMMM A.Ş.
ARCLK	PwC Bağımsız Denetim ve SMMM A.Ş.	PwC Bağımsız Denetim ve SMMM A.Ş.	PwC Bağımsız Denetim ve SMMM A.Ş.	PwC Bağımsız Denetim ve SMMM A.Ş.	PwC Bağımsız Denetim ve SMMM A.Ş.
ASELS	Yeditepe Bağımsız Denetim ve YMM A.Ş.	Yeditepe Bağımsız Denetim ve YMM A.Ş.	Yeditepe Bağımsız Denetim ve YMM A.Ş.	Yeditepe Bağımsız Denetim ve YMM A.Ş.	Yeditepe Bağımsız Denetim ve YMM A.Ş.
BIMAS	EY-Güney Bağımsız Denetim ve SMMM A.Ş.	EY-Güney Bağımsız Denetim ve SMMM A.Ş.	EY-Güney Bağımsız Denetim ve SMMM A.Ş.	PwC Bağımsız Denetim ve SMMM A.Ş.	PwC Bağımsız Denetim ve SMMM A.Ş.
EKGYO	DRT Bağımsız Denetim ve SMMM A.Ş.	DRT Bağımsız Denetim ve SMMM A.Ş.	DRT Bağımsız Denetim ve SMMM A.Ş.	DRT Bağımsız Denetim ve SMMM A.Ş.	DRT Bağımsız Denetim ve SMMM A.Ş.
EREGL	DRT Bağımsız Denetim ve SMMM A.Ş.	DRT Bağımsız Denetim ve SMMM A.Ş.	DRT Bağımsız Denetim ve SMMM A.Ş.	DRT Bağımsız Denetim ve SMMM A.Ş.	DRT Bağımsız Denetim ve SMMM A.Ş.
FROTO	PwC Bağımsız Denetim ve SMMM A.Ş.	PwC Bağımsız Denetim ve SMMM A.Ş.	PwC Bağımsız Denetim ve SMMM A.Ş.	PwC Bağımsız Denetim ve SMMM A.Ş.	PwC Bağımsız Denetim ve SMMM A.Ş.
GARAN	EY-Güney Bağımsız Denetim ve SMMM A.Ş.	KPMG Bağımsız Denetim ve SMMM A.Ş.	KPMG Bağımsız Denetim ve SMMM A.Ş.	KPMG Bağımsız Denetim ve SMMM A.Ş.	KPMG Bağımsız Denetim ve SMMM A.Ş.
GUBRF	Eren Bağımsız Denetim A.Ş.	Eren Bağımsız Denetim A.Ş.	Eren Bağımsız Denetim A.Ş.	Grant Thornton / Engin Bağ. Denetim ve SMMM AŞ	EY-Güney Bağımsız Denetim ve SMMM A.Ş.
HALKB	DRT Bağımsız Denetim ve SMMM A.Ş.	DRT Bağımsız Denetim ve SMMM A.Ş.	PwC Bağımsız Denetim ve SMMM A.Ş.	KPMG Bağımsız Denetim ve SMMM A.Ş.	DRT Bağımsız Denetim ve SMMM A.Ş.
HEKTS	DRT Bağımsız Denetim ve SMMM A.Ş.	DRT Bağımsız Denetim ve SMMM A.Ş.	KPMG Bağımsız Denetim ve SMMM A.Ş.	KPMG Bağımsız Denetim ve SMMM A.Ş.	KPMG Bağımsız Denetim ve SMMM A.Ş.
ISCTR	EY-Güney Bağımsız Denetim ve SMMM A.Ş.	EY-Güney Bağımsız Denetim ve SMMM A.Ş.	KPMG Bağımsız Denetim ve SMMM A.Ş.	EY-Güney Bağımsız Denetim ve SMMM A.Ş.	EY-Güney Bağımsız Denetim ve SMMM A.Ş.
KCHOL	PwC Bağımsız Denetim ve SMMM A.Ş.	PwC Bağımsız Denetim ve SMMM A.Ş.	PwC Bağımsız Denetim ve SMMM A.Ş.	PwC Bağımsız Denetim ve SMMM A.Ş.	PwC Bağımsız Denetim ve SMMM A.Ş.
KOZAA	EY-Güney Bağımsız Denetim ve SMMM A.Ş.	EY-Güney Bağımsız Denetim ve SMMM A.Ş.	EY-Güney Bağımsız Denetim ve SMMM A.Ş.	MEGA Global Uluslararası Bağımsız Denetim A.Ş.	Yeditepe Bağımsız Denetim ve YMM A.Ş.

Tablo 3.3. BİST 30 Şirketlerinin çalıştığı bağımsız denetim şirketleri (devamı)

KOZAL	EY-Güney Bağımsız Denetim ve SMMM A.Ş.	EY-Güney Bağımsız Denetim ve SMMM A.Ş.	EY-Güney Bağımsız Denetim ve SMMM A.Ş.	MEGA Global Uluslararası Bağımsız Denetim A.Ş.	Yeditepe Bağımsız Denetim ve YMM A.Ş.
KRDMD	DRT Bağımsız Denetim ve SMMM A.Ş.	DRT Bağımsız Denetim ve SMMM A.Ş.	DRT Bağımsız Denetim ve SMMM A.Ş.	DRT Bağımsız Denetim ve SMMM A.Ş.	EY-Güney Bağımsız Denetim ve SMMM A.Ş.
PETKM	PwC Bağımsız Denetim ve SMMM A.Ş.	PwC Bağımsız Denetim ve SMMM A.Ş.	PwC Bağımsız Denetim ve SMMM A.Ş.	PwC Bağımsız Denetim ve SMMM A.Ş.	PwC Bağımsız Denetim ve SMMM A.Ş.
PGSUS	EY-Güney Bağımsız Denetim ve SMMM A.Ş.	EY-Güney Bağımsız Denetim ve SMMM A.Ş.	EY-Güney Bağımsız Denetim ve SMMM A.Ş.	EY-Güney Bağımsız Denetim ve SMMM A.Ş.	EY-Güney Bağımsız Denetim ve SMMM A.Ş.
SAHOL	PwC Bağımsız Denetim ve SMMM A.Ş.	PwC Bağımsız Denetim ve SMMM A.Ş.	PwC Bağımsız Denetim ve SMMM A.Ş.	PwC Bağımsız Denetim ve SMMM A.Ş.	PwC Bağımsız Denetim ve SMMM A.Ş.
SASA	DRT Bağımsız Denetim ve SMMM A.Ş.	DRT Bağımsız Denetim ve SMMM A.Ş.	DRT Bağımsız Denetim ve SMMM A.Ş.	DRT Bağımsız Denetim ve SMMM A.Ş.	DRT Bağımsız Denetim ve SMMM A.Ş.
SISE	EY-Güney Bağımsız Denetim ve SMMM A.Ş.	EY-Güney Bağımsız Denetim ve SMMM A.Ş.	EY-Güney Bağımsız Denetim ve SMMM A.Ş.	EY-Güney Bağımsız Denetim ve SMMM A.Ş.	EY-Güney Bağımsız Denetim ve SMMM A.Ş.
TAVHL	DRT Bağımsız Denetim ve SMMM A.Ş.	DRT Bağımsız Denetim ve SMMM A.Ş.	EY-Güney Bağımsız Denetim ve SMMM A.Ş.	EY-Güney Bağımsız Denetim ve SMMM A.Ş.	EY-Güney Bağımsız Denetim ve SMMM A.Ş.
TCELL	PwC Bağımsız Denetim ve SMMM A.Ş.	PwC Bağımsız Denetim ve SMMM A.Ş.	PwC Bağımsız Denetim ve SMMM A.Ş.	PwC Bağımsız Denetim ve SMMM A.Ş.	PwC Bağımsız Denetim ve SMMM A.Ş.
THYAO	PwC Bağımsız Denetim ve SMMM A.Ş.	PwC Bağımsız Denetim ve SMMM A.Ş.	PwC Bağımsız Denetim ve SMMM A.Ş.	KPMG Bağımsız Denetim ve SMMM A.Ş.	KPMG Bağımsız Denetim ve SMMM A.Ş.
TKFEN	KPMG Bağımsız Denetim ve SMMM A.Ş.	KPMG Bağımsız Denetim ve SMMM A.Ş.	KPMG Bağımsız Denetim ve SMMM A.Ş.	BDO DENET Bağımsız Denetim ve Danışm. A.Ş.	BDO DENET Bağımsız Denetim ve Danışm. A.Ş.
TOASO	EY-Güney Bağımsız Denetim ve SMMM A.Ş.	EY-Güney Bağımsız Denetim ve SMMM A.Ş.	EY-Güney Bağımsız Denetim ve SMMM A.Ş.	EY-Güney Bağımsız Denetim ve SMMM A.Ş.	EY-Güney Bağımsız Denetim ve SMMM A.Ş.
TTKOM	EY-Güney Bağımsız Denetim ve SMMM A.Ş.	EY-Güney Bağımsız Denetim ve SMMM A.Ş.	KPMG Bağımsız Denetim ve SMMM A.Ş.	KPMG Bağımsız Denetim ve SMMM A.Ş.	KPMG Bağımsız Denetim ve SMMM A.Ş.
TUPRS	PwC Bağımsız Denetim ve SMMM A.Ş.	PwC Bağımsız Denetim ve SMMM A.Ş.	PwC Bağımsız Denetim ve SMMM A.Ş.	PwC Bağımsız Denetim ve SMMM A.Ş.	PwC Bağımsız Denetim ve SMMM A.Ş.
VESTL	KPMG Bağımsız Denetim ve SMMM A.Ş.	KPMG Bağımsız Denetim ve SMMM A.Ş.	KPMG Bağımsız Denetim ve SMMM A.Ş.	PwC Bağımsız Denetim ve SMMM A.Ş.	PwC Bağımsız Denetim ve SMMM A.Ş.
YKBNK	PwC Bağımsız Denetim ve SMMM A.Ş.	PwC Bağımsız Denetim ve SMMM A.Ş.	PwC Bağımsız Denetim ve SMMM A.Ş.	PwC Bağımsız Denetim ve SMMM A.Ş.	PwC Bağımsız Denetim ve SMMM A.Ş.

BİST 30'daki şirketlerin sektörel dağılımları ile bu şirketlerin dört büyükler olarak anılan denetim şirketleriyle çalışıp çalışmamalarına göre yüzdeleri tablo 3.4'de gösterilmektedir.

Tablo 3.4. Şirketlerin sektöre göre dağılımı ve denetim şirketleri

Sektörler	4 Büyükler		Diğerleri		Toplam
	%	N	%	N	N
Finans	100	8	0	0	8
Dayanıklı Tüketim Malları	100	5	0	0	5
Elektronik- Teknoloji	0	0	100	1	1
Perakende Satış	100	1	0	0	1
İşlenebilen Endüstriler	80	4	20	1	5
Enerji-Dışı Mineraller	100	2	0	0	2
Ticari Hizmetler	100	1	0	0	1
Enerji Mineralleri	100	1	0	0	1
Üretici İmalatı	100	1	0	0	1
Taşımacılık	100	3	0	0	3
İletişim	100	1	0	0	1
Endüstriyel Hizmetler	100	1	0	0	1
Toplam	93,4	28	6,6	2	30

Çalışmada kullanılan değişkenlerden denetim kalitesi (DENK) bağımlı değişkendir. DENK'in ölçülmesinde dört büyükler olarak bilinen (PWC, KPMG, DELOİTTE, EY) bağımsız denetim şirketleri esas alınmaktadır (Kane, G. D., Velury, U., 2002). Çalışmada, BİST 30 endeksinde yer alan şirketler dört büyük bağımsız denetim şirketinden biri tarafından denetleniyorsa kaliteli denetim yaptırdığı veya yapıldığı düşünülerek bir (1) , denetlenmiyor ise sıfır (0) değeri

verilmektedir (Adeyemi; Fagbemi, 2010). Çalışmaya dâhil edilen bağımlı ve bağımsız değişkenler ve kısaltmaları yukarıda tablo 3.1’de sunulmuştur.

Tablo 3.3’de yer alan Güney Bağımsız Denetim ve Serbest Muhasebeci Mali Müşavirlik A.Ş., dört büyükler olarak anılan bağımsız denetim şirketlerinden Ernst & Young (EY) Türkiye’nin denetim hizmetleri bölümü olarak faaliyet göstermektedir.

Tablo 3.5’te görüldüğü üzere, BİST 30 şirketlerini denetleyen dokuz bağımsız denetim şirketinden dört bağımsız denetim şirketinin yıllık cirosu, tüm bağımsız denetim şirketlerinin ortalama cirosundan fazladır. Diğer beş bağımsız denetim şirketinin toplam cirosu ise tüm bağımsız denetim şirketlerinin ortalama cirosunun altında olduğu görülmektedir. Çalışmadaki BİST 30 şirketlerini denetleyen bağımsız denetim şirketlerinin %44,44’ü (sadece 4 büyükler) ortalama denetim cirosunun üzerinde olmakla birlikte, diğer 5 denetim şirketi, yani %55,56’sı ortalama denetim cirosunun altında yer almaktadır.

Tablo 3.5. Denetim şirketlerinin cirosunun toplam denetim ciro ortalamalarına göre durumu

Denetim Şirketlerinin Ciro Durumu	Şirket Sayısı (n)	Yüzde (%)
Ortalamanın Üstünde	4	44,44
Ortalamanın Altında	5	55,56

Çalışmadaki DUAL ile DEKO değişkenleri ikili değişkendir. Eğer CEO ile yönetim kurulu başkanı aynıysa 1, değilse 0 değeri kullanılmıştır. Aynı şekilde şirketlerde denetim komitesi varsa 1, yoksa 0 değerleri kullanılmıştır.

Çalışmadaki değişkenlere ait tanımlayıcı istatistikler tablo 3.6’da verilmiştir.

Tablo 3.6. Değişkenlere ait tanımlayıcı istatistikler

Değişkenler	En düşük	En yüksek	Ortalama	Standart Sapma
DENK	0	1	0,908	0,289
YKBU	0	0,50	0,316	0,101
IKUY	0,545	1	0,903	0,127
DUAL	0	1	0,10	0,301
IOYK	0	0,283	0,028	0,071
HAYU	0,12	0,92	0,382	0,17
DEKO	0	1	0,933	0,25
LIST	6	36	25,23	9,18
GEKM	11	98	49,30	21,11
BUYK	20,35	27,74	24,53	1,63
KALD	0,08	0,95	0,679	0,192
YOSA	0	0,28	0,021	0,056
KUYU	0,05	0,87	0,583	0,209
DEKI	0	1	0,93	0,25
DEKM	0	1	0,93	0,25
KARM	0.01	0.80	0,288	0,178

Tablo 3.6’da görüldüğü üzere BİST 30’da yer alan şirketlerden, 2022 yılı itibariyle, en uzun ömürlüsü 98 yıllık (GEKM, en yüksek değeri) bir geçmişe sahiptir. Ayrıca BİST 30’da yer alan şirketler içinde BİST’te en uzun halka açıklık

süresi 36 yıldır (LIST). BİST 30’da yer alan şirketlerden en yenisi 14 yıllık bir geçmişe sahiptir. BİST 30 şirketleri içinde, BİST’te kayıtlı olma bakımından en yenisi ise 9 yıldır (LIST) kayıtlı durumdadır. BİST 30’da yer alan şirketlerden, CEO ve yönetim kurulu başkanının aynı kişi olma durumuna bakıldığında ise, sadece üç şirketin CEO’sunun aynı zamanda yönetim kurulu üyesi olduğu görülmektedir.

İş Karmaşıklığı (KARM) analizlerinde hesap planları farklı olması nedeniyle Bankacılık Sektörü analiz dışı tutulmuş olup, diğer sektörler için hesaplama ve analiz yapılmıştır.

Çalışmanın, Denetim Kalitesi Referans Kategorisi tablo 3.7’de sunulmuştur.

Tablo 3.7. Denetim kalitesi referans kategorisi

Denetim Kalitesi	İçsel Değer
Düşük	0
Yüksek	1

Çalışmada bağımlı değişkenin referans kategorisinin “Düşük Denetim Kalitesi” elde etme durumu olduğu görülmüştür. Değişkenler “0” ve “1” olarak kodlanmıştır. Bu kodlamada hangi grubun “0”, hangi grubun “1” olarak kodlandığı önemli değildir. Sıfır olarak kodlanan kategorinin referans kategorisi olarak adlandırılmasının sebebi, elde edilen modeldeki katsayıların yorumlanabilmesi için kullanılmasıdır. Modelin anlamlılığı için “Model Katsayılarının Omnibus Testleri” tablosu incelenmiştir. Burada “P” değeri 0,0001 olarak hesaplanmıştır. Bu değer 0,05’den küçük olması modelin anlamlı olduğunu göstermektedir.

Lojistik regresyon modelinde analiz gerçekleştirilmeden önce çoklu bağlantı testi yapılmıştır. Bunun için bağımsız değişkenler arası Pearson Korelasyon katsayıları hesaplanmıştır. Pearson korelasyon katsayılarının mutlak değer 0,80’i aşmaması gerekmektedir. Aksi halde bağımsız değişkenler arasında çoklu doğrusal bağlantı şüphesi söz konusu olabilir (Soliman ve Elsalam, 2012: 1295). Yapılan analizde bağımsız değişkenler arasında hesaplanan korelasyon katsayılarının tamamı mutlak değer 0,80’den küçük olduğundan, bağımsız değişkenlerin hepsi lojistik regresyon modeline dâhil edilmiştir. Lojistik regresyon analizine ilişkin sonuçlar tablo 3.8’de yer almaktadır.

Tablo 3.8'e bakıldığında Cox&Snell R^2 değerinin 0,099 ve Nagelkerke R^2 değerinin ise 0,217 olduğu tespit edilmiştir. Bu sonuçlar bağımsız değişkenlerin bağımlı değişkeni açıklama oranı olarak ifade edilmektedir. Bağımsız değişkenlerin bağımlı değişkeni orta düzeyde açıkladığı söylenebilir. Adeyemi ve Fagbemi (2010)'nin ve Terzi (2010)'nin yaptığı çalışmada bu oranların daha düşük çıktığı tespit edilmiştir.

Tablo 3.8. Lojistik regresyon analizi

Değişkenler	β	SE	wald	exp	P
YKBU	2,293	0,316	52,555	9,909	0,184
IKUY	2,100	0,433	23,575	8,167	0,488
DUAL	-0,813	0,586	0,330	1,40	0,001*
IOYK	21,203	20096,452	0	0,999	0,999
HAYU	21,203	20096,452	0	0,999	0,999
DEKO	2,438	0,348	49,176	11,444	0,108
LIST	1,94	1,06	3,31	7000	0,069
GEKM	21,203	40192,933	0,192	0,999	1
BUYK	0,629	0,253	6,185	1,87	0,013*
KALD	21,203	40193,193	0,252	1	0,999
YOSA	21,203	20096,459	0	1	0,999
KUYY	21,203	20096,506	0	1	0,999
DEKI	2,438	0,348	49,176	11,444	0,131
DEKM	2,438	0,348	49,176	11,444	0
KARM	21,203	40193,149	1,839	1	1
Cox&Snell R ² 0,099					
Nagelkerke R ² 0,217					

Analiz sonuçları;

“H1: Bağımsız Denetim Kalitesi ile Yönetim Kurulundaki Bağımsız Üye Yüzdesi arasında anlamlı ve pozitif bir ilişki vardır” hipotezinin desteklenemediği sonucuna varılmıştır.

“H2: Bağımsız Denetim Kalitesi ile İcra Kurulunda Yer Almayan Yönetim Kurulu Üye Yüzdesi arasında anlamlı ve pozitif bir ilişki vardır” hipotezi desteklenememiştir.

“**H3**: Bağımsız Denetim Kalitesi ile CEO İkililiği arasında anlamlı ve negatif bir ilişki vardır” hipotezi *desteklenebilmiştir*. (Elde edilen sonuçlar literatür taraması sonuçlarına da uygun olduğu görülmektedir.)

“H4: Bağımsız Denetim Kalitesi ile İcrada Görevli Olmayan Yönetim Kurulu Üyelerinin Şirketin Sermayesindeki Pay Yüzdesi arasında anlamlı ve pozitif bir ilişki vardır” hipotezi desteklenememiştir.

“H5 Bağımsız Denetim Kalitesi ile Halka Açıklık Yüzdesi arasında anlamlı ve pozitif bir ilişki vardır” hipotezi de desteklenememiştir. Elde edilen sonuçlar literatür taraması sonuçlarına da uygun olduğu görülmektedir.

“H6: Bağımsız Denetim Kalitesi ile Denetim Komitesinin Olup Olmaması arasında anlamlı ve pozitif bir ilişki vardır” hipotezi de desteklenememiştir.

“H7: Bağımsız Denetim Kalitesi ile BIST’te Kayıtlı Olma Süresi (Yıl) arasında anlamlı ve pozitif bir ilişki vardır” hipotezi de desteklenememiştir.

“H8: Bağımsız Denetim Kalitesi ile Şirketin Kaç Yıllık Geçmişe Sahip Olduğu arasında anlamlı ve pozitif bir ilişki vardır” hipotezi desteklenememiştir.

“**H9**: Bağımsız Denetim Kalitesi ile Şirketin Büyüklüğü (Toplam Aktifin Doğal Logaritması) arasında anlamlı ve pozitif bir ilişki vardır” hipotezi *desteklenebilmiştir*. Elde edilen sonuçlar literatür taraması sonuçlarına da uygun olduğu görülmektedir.

“H10: Bağımsız Denetim Kalitesi ile Finansal Kaldıraç (Toplam Borçlar / Toplam Aktif) arasında anlamlı ve negatif bir ilişki vardır” hipotezi desteklenememiştir.

“H11: Bağımsız Denetim Kalitesi ile Yönetici Sahipliği arasında anlamlı ve negatif bir ilişki vardır” hipotezi de desteklenememiştir.

“H12: Bağımsız Denetim Kalitesi ile Kurumsal Yatırımcı Yüzdesi arasında anlamlı ve pozitif bir ilişki vardır” hipotezi de desteklenememiştir.

“H13: Bağımsız Denetim Kalitesi ile Denetim Komitesinde İcrada Görevli Olmayan Üye Yüzdesi arasında anlamlı ve pozitif bir ilişki vardır” hipotezi de desteklenememiştir.

“H14: Bağımsız Denetim Kalitesi ile Denetim Komitesinde Meslek Mensubu Olanların Yüzdesi arasında anlamlı ve pozitif bir ilişki vardır” hipotezi de desteklenememiştir.

“H15: Bağımsız Denetim Kalitesi ile İş Karmaşıklığı (Alacaklar + Stoklar / Toplam Aktif) arasında anlamlı ve negatif bir ilişki vardır” hipotezi de desteklenememiştir.

Modelin tahmini başarısı aşağıdaki gibi ifade edilmiştir;

$$\text{Denetim Kalitesi (DENK)} = 2,293\text{YKBU} + 2,11\text{KUY} - 0,813\text{DUAL} + 21,203\text{IOYK} + 21,203\text{HAYU} + 2,438\text{DEKO} + 1,94\text{LIST} + 21,203\text{GECM} + 0,629\text{BUYK} + 21,203\text{KALD} + 21,203\text{YOSA} + 21,203\text{KUYU} + 2,438\text{DEKI} + 2,438\text{DEKM} + 21,203\text{KARM}$$

Tablo 3.9. Denetim kalitesi modelinin tahmin başarısı

	Düşük Denetim Kalitesi	Yüksek Denetim Kalitesi	%
Düşük Denetim Kalitesi	0	11	0
Yüksek Denetim Kalitesi	109	0	100
Tahmin	90,8		

Kurulan modelin tahmin başarısı %90,8 olarak hesaplanmıştır. Modelin step 0'daki performansının ise %0 olduğu görülmektedir.

SONUÇ

Bağımsız denetim kalitesi ile kurumsal yönetim kavramları, teknolojinin gelişmesiyle desteklenen küreselleşmenin güçlü etkisinden dolayı, yatırımcıların sermaye piyasalarına olan güven problemi dünyada ve Türkiye’de önemli bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır. 2000’li yıllardan itibaren, özellikle ABD’de Enron skandalı gibi denetim skandalları nedeniyle yatırımcıların sermaye piyasası ve şirket ortaklıklarına duyduğu güvenin derinden sarsılması neticesinde, hile ve manipülasyonları önlemek üzere başlayan süreçte, ABD ve tüm dünyada kurumsal yönetim ve bağımsız denetim konusunda çok sayıda düzenlemeler yapılmaktadır. Öncesindeki süreçte, denetim konusunda sarsılmaz bir otorite olarak kabul gören ABD denetimi, zamanla denetim hizmeti verdiği şirketlere aynı zamanda danışmanlık hizmeti de vermesiyle yozlaşma, denetim ve şeffaflıktan uzaklaşma, hile ve manipülasyonlar neticesinde şirket değerlerini ve hisse yatırım yapılabilirliği konusunda yatırımcıları yanlış yönlendirerek şirketlere ait hisse değerlerinin bir anda koruma değeri olan 1 ABD doları seviyelerine inmesine ve yatırımcıların birikimlerini bir anda kaybetmelerine neden olmuştur. Ardından gerçekleşen intihar vakaları vb. sosyal gelişmeler de kamuoyuna mal olan bilgiler arasındadır. Çalışmada sıkça bahsedilen dört büyükler, daha öncesinde sayıları altı hatta sekiz iken, bahsedilen süreçlerde Arthur Andersen gibi bazı firmaların iflas etmişlerdir. Bu firmaların yaptıkları manipülasyonlar neticesinde, hem hizmet verdikleri yatırımcıların birikimlerini ve servetlerini kaybetmesine, hem de kendilerinin itibar, gelir ve servetlerini kaybetmelerine neden olmuştur. Sarsılmaz bir güvene sahip bulunan Amerikan denetimi kökten sarsılmış, denetim konusu herkes ve ilgili her kuruluş tarafından tüm yönleriyle yeniden irdelenmeye başlanmıştır. Böylelikle yeni bir süreç başlamış, denetim konusu bağımsızlık, şeffaflık, hesap verilebilirlik çerçevesinde yeniden düzenlenme ve tüm dünyada denetime yeniden güven sağlamak üzere bir takım düzenleme yapma ihtiyacı ile harekete geçilmiştir.

Yaşanan kurumsal skandallar neticesinde 2002 yılında ABD’de Sarbanes Oxley (SOX) Yasası çıkartılmış, ardından birçok karar, yönetmelik gibi düzenlemeler ile de Kurumsallaşma adım adım desteklenmiştir. Olaylar özellikle ABD’de yoğunlaşmış olsa da küreselleşmiş dünyada diğer ülkelerin de kayıtsız kalmamaları gerektiğini ortaya çıkmış, diğer birçok ülkelerde de yasal mevzuat

gelişme göstermiştir. Kaldı ki, muhasebe ve denetim manipülasyonları ABD ile sınırlı kalan bir konu zaten değildir ve birçok ülkede daha küçük ölçekli de olsa benzer olaylar gerçekleşmektedir.

Skandallar tarihi 1700'li yıllara kadar dayanmaktadır. Doğu Hindistan Şirketi olayı hissedar ve yönetici kavramlarının ayrı ayrı değerlendirilip konuşulmaya başlamasına neden olmuştur. Sanayileşme ve sermaye birikimi neticesinde ilerleyen yüzyılda bu konular daha sık gündeme gelmeye başlamıştır.

İlk kurumsal kayıp ise, South Sea Bubble (South Sea balonu) olayı ile İngiliz yasal boşluklarını kullanmak suretiyle benzer manipülatif olaylara karışan South Sea şirketi tarafından gerçekleştirilmiştir. Dünya savaşları neticesinde ard arda gelen büyük krizler, 1929 ABD büyük buhranı, 1970'ler dünyada ve ABD bankalarında yaşanan krizler, 1980'lerde şirket satın almaları ve 1997 Asya piyasalarının tetiklediği krizler gibi gelişmeler 2002 öncesi ABD ve tüm dünyayı etkileyen önemli gelişmelerdir. Dolayısıyla yapılması gereken yasal düzenlemeler ve değişmesi gereken kurumsal anlayış yalnızca ABD'nin gündeminde olması gereken konular olmayıp, tüm ülkelerin bu değişim sürecine gereken hassasiyeti göstermelerini gerektirmektedir.

İşte bu tarihi süreç neticesinde, yapılan SOX yasası ve benzer mevzuat düzenlemeleri daha çok güven sorununu ortadan kaldırmak ve yatırımcıların korunmasına yönelik olmakla beraber, birtakım standartları da yapılandırdığı görülmektedir. Bu gelişmeler ve tabi ki sermaye piyasalarının daha da gelişmesiyle, kurumsal yönetim anlayışının ve standartlarının toplumların ve devletlerin daha çok ilgisini çeken konular haline gelmesine neden olmuştur.

Kurumsal yönetim, hissedarlar, tedarikçiler ve diğer ilişkisel olduğu paydaşlarla sürdürülmekte olan ilişkilerde ve çalışma alanlarının her bir adımında, adalet, hesap verebilirlik, sorumluluk ve şeffaflık ilkelerini benimsemektedir. Bu temel ilkeler doğrultusunda, şirket çalışmalarının verimlilik ve etkinliklerine göre, düzenlemelere uyum, raporlamalarda güvenilirlik gibi unsurlar paydaşların haklarının korunabilmesini sağlamaktadır. Etkin bir kurumsal yönetim sürecinin işleyişi için bağımsız denetim kalitesinin sağladığı önem de göz ardı edilmemelidir.

Özet olarak, yaşanan hile ve manipülasyon olaylarının tamamı, düşük ahlaki değerlere sahip şirket sahip ve yöneticilerinden; bunlarla benzer çıkarlar uğruna ortak

bir amaçta birleşen, mesleğini dürüstlikle yerine getirmeyen bağımsız ve tarafsız olması gerektiği bilincini kaybetmiş meslek mensubu denetçilerden kaynaklanmaktadır. Denetçi, bağımsız denetimin doğası gereği bağımsız olmalı ve denetime objektif yaklaşmalıdır. Aksi halde en temelde sosyal sorumluluk ilkesi ile bağımsızlık ve tarafsızlık ilkerini göz ardı etmiş olacaktır. Özünde bağımsız ve tarafsız olması gereken denetçinin mesleğine ve etik değerlere bağlılığının aslında en önemli unsur olduğunu aşikârdır. Bu özelliklere sahip denetçiler tarafından yazılan denetim raporları sayesinde, aslında yatırımcı ve hissedarlar korunurken, sosyal sorumluluğu yerine getirdiği için, şirketleri de daha doğru hareket etmeye sevkedecek, bu sayede şirketler de daha iyi yönetileceğinden kendilerini de korumuş olacaklardır. Tam da bu noktada Bağımsız Denetimin vergi ve kurumsallaşma gibi konularda katma değer yaratacak doğrultuda daha da gelişimi için çabalar harcanmalıdır.

Vurgulanması gereken önemli bir husus, şirketlerin sosyal sorumluluk kavramı gereği sadece patronlara bırakılmayacak kadar kıymetli, ülke ekonomilerinin en temel unsurları olduğudur. Şirketler, en az ortakları kadar, çalışanlarına, devlete, yönetim kurullarına, yatırımcılarına, tedarikçilerine, müşterilerine de aittir. Bir şirketi kötü yöneten patron bu grupların tamamının aleyhine davranmış olacaktır. Gelişmiş ülkelerde bu bilinç daha fazla oluştuğu için, *Bağımsız Denetim* zorunluluktur ve sonuçları analiz edilerek kararlar alınmalıdır. Yani vergi hesaplamaktan ve devletle olan ilişkiyi düzenlemekten ibaret bir kavram değildir. Ülkemizdeki bağımsız denetim uygulamaları da, şirketlerin gelişimi, ayakta kalmaları ve nesillere aktarımı için titizlikle yapılmalı, sadece KGK (Kamu Gözetimi Kurumu)'nın düzenleyici kurallarını yerine getirmek için hazırlanan keyfi bir rapor olmamalıdır.

Özetle, vergi çalışmaları sadece şirket ve devlet ilişkileriyle ilgili iken, Bağımsız Denetim doğru ve detaylı uygulandığı takdirde, her şirketin gerçek durumunu tüm yönleriyle ortaya koymaktadır. Bağımsız denetim raporları, uzun yılların bilgi birikimi ile ticaretin doğasına uygun olarak gelişim gösteren UFRS (Uluslararası Finansal Raporlama Standartları)'ye uygun olarak yazıldığı takdirde, şirketlerin uluslararası görünümünü ifade etmeye yarayacaktır.

Araştırmada BİST 30'da yer alan şirketlere ait 2018-2021 verilerine dayanarak denetim kalitesini belirleyen onbeş kavramın bağımsız değişken olarak

alınmasıyla lojistik regresyon analizi yapılmıştır. Sonuçlar neticesinde, hipotezlerden 2'si kabul edilmekte ve desteklenmekte iken 13'ü için anlamlı bir ilişki tespit edilememiş ve desteklenmemiştir.

Hipotezlerden; H3: “Bağımsız Denetim Kalitesi ile CEO İkililiği arasında anlamlı ve negatif bir ilişki vardır” hipotezi *desteklenebilmiş* ve yine H9: Bağımsız Denetim Kalitesi ile Şirketin Büyüklüğü (Toplam Aktifin Doğal Logaritması) arasında anlamlı ve pozitif bir ilişki vardır” hipotezi *desteklenebilmiştir*. Elde edilen sonuçlar yapılan benzer çalışmaların sonuçlarıyla da uygunluk göstermektedir.

Hipotezlerden 13'ü nün anlamsız ve desteklenemez çıkması, araştırmaya konu evren sayısının 30 olması ve şirketlere ait verilerin bir birine yakın olmasından kaynaklandığı savunulabilir. BİST 30 şirketleri doğası gereği büyük ve daha kurumsal şirketler olması münasebetiyle veri benzerliği sonucunu doğurduğu da savunulabilir. Gelecekte yapılacak olan araştırmalarda daha fazla şirket verisi kullanılmak suretiyle evren genişletildiği takdirde hipotezlere ait sonuçlar değişkenlik gösterebilecektir. Daha geniş bir örneklem ile çalışıldığı takdirde, şirket verilerindeki benzerlikleri de azalması ihtimalinden dolayı daha da anlamlı sonuçlara ulaşılabileceği savunulabilir. Hatta BİST100'deki şirketlerin bile kurumsal alt yapıları yüksek olduğu ve veri benzerliklerin olabileceği düşünüldüğünden, literatürdeki benzer sonuçların gözlemlenmesinden dolayı, endekslerin dışına çıkılarak örneklem artırılması ve/veya değişkenlerin artırılması literatür ile benzeşen ve ayrışan noktaları ortaya koyabileceği ve literatüre katkı sağlayabileceği değerlendirilmektedir.

Ayrıca BİST 30'da sadece iki şirket 4 büyükler olarak adlandırılan bağımsız denetim şirketleri haricindeki denetim şirketleri aracılığıyla denetlenmektedir. Geçmiş yıllara gidildikçe de sonuç değişmemekte, tamamına yakın bir sayıda şirket 4 büyükler olarak ifade edilen daha profesyonel ve kaliteli olduğu literatürde iddia edilen şirketler tarafından denetlenmektedir. Şirketlerin çoğunluğu, hem ihtiyaca daha iyi cevap vermelerinden hem de kurumsallaşmalarının bir göstergesi olarak kaliteli bağımsız denetim firmalarını tercih ettikleri düşünülebilmektedir. Bu durum yine iki hipotezimizin kabul edilmemesinin nedeni olarak ifade edilebilir.

Ayrıca, Aselsan gibi önemli Milli projelere imza atan bazı firmaların da kurumsal yönetim verileri uygunluk göstermesine rağmen, 4 büyükler olarak anılan

bağımsız denetim şirketlerinin yabancı şirketler olması münasebetiyle verilerin stratejik olması ve bilgi gizliliği açısından sakıncalı olabileceği düşünüldüğünden yerli bağımsız denetim şirketi tarafından denetlenmesinin tercih edildiği göz ardı edilmemelidir. Daha önce de ifade edildiği üzere, en önemli konunun aslında denetçinin bağımsızlığı konusu olduğu savunulmaktadır.

KAYNAKLAR

- Abbott, L. J., Park, Y., ve Parker, S. (2000). *The effects of audit committee activity and independence on corporate fraud*. *Managerial Finance*, 26, 55–67.
- Acar, D., Senal, S., ve Usul, H. (2011). Bağımsız denetim kalitesi: denetim firmaları üzerine bir araştırma. *SÜ İİBF Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 273-307.
- Adeyemi, S.B. ve Fagbemi, T.O. (2010). Audit quality, corporate governance and firm characteristics in Nigeria. *International Journal of Business and Management*, 5(5), 169-179.
- Aggarwal, R., Erel, I., Stulz, R., ve Williamson, R. (2009). Differences in governance practices between U.S. and foreign firms: Measurement, Causes, and consequences. *Review of Financial Studies*, 23(3), 3131–3169. doi.org/10.1093/rfs/hhn107.ra
- Agoglia, C. P., Brazel, J., Hatfield, R. ve Jackson, S. (2010). How do audit workpaper reviewers cope with the conflicting pressures of detecting misstatements and balancing client workloads?. *Auditing: Journal of Practice & Theory*, 29(2), 27-43.
- Aguilera, R., ve Jackson, G. (2003). The Cross-National Diversity of Corporate Governance: Dimensions and Determinants. *Academy of Management Review*, 28, 447-465.
- Aguilera, R.V. ve Yip, G.S. (2004). How National Corporate Governance Systems Affect Global Integration. *AIM Research Working Paper Series*, 001-June 2004, ISSN:1744-0009.
- Aguilera, R. V., Williams, C. A., John, M., ve Rupp, D. E. (2006). Corporate Governance and Social Responsibility: A comparative analysis of the UK and the US. *Corporate Governance: An International Review*,. *SSRN Electronic Journal*, 14(3), 147-158. doi:doi:10.1111/j.1467-8683.2006.00495.x
- Akgün, Ş. (2019). Do Corporate Governance Practices Affect Ceo Compensation? The Moderating Effect of Economic Freedom on Corporate Governance - Ceo Compensation Relationship: An International Study. Master's Thesis, Middle East Technical University, The Graduate School of Social Sciences, Ankara.
- Akyüz, M. B. (2018). Corporate Governance And Transparency: An Examination Of The Relationship Between Corporate Governance Index And Firm Performance. *Master's Thesis, Graduate School Of Social Sciences Msc., Financial Economics*, June 2018.
- Ammann, M., Oesch, D., ve Schmid, M. M. (2011). Corporate governance and firm value: International evidence. *Journal of Empirical Finance*, 18(1), 36–55. doi.org/10.1016/j.jempfin.2010.10.003
- Anderson, R. and associates. *Risk Management and Corporate Governance*. OECD, p.2.

- Angulo-Guerrero, M. J., Pérez-Moreno, S., ve Abad-Guerrero, I. M. (2017). How economic freedom affects opportunity and necessity entrepreneurship in the OECD countries. *Journal of Business Research*, 73, 30–37. doi.org/10.1016/j.jbusres.2016.11.017
- Ararat, M. ve Uğur, M. (2003). *Corporate Governance in Turkey: An Overview and some Policy Recommendations*. Corporate Governance, Vol.3, No.1.
- Arrunada, B., (1999). *The economics Of audit quality: Private incentives and the regulation of audit and non-audit services*. Dordrecht, The Netherland: Kluwer Academics Publishers.
- Ashbaugh, H. (2004). Ethical issues related to the provision of audit and nonaudit services: Evidence from academic research. *Journal of Business Ethics*, 52, 143-148.
- Aslan, B. (2010). Bir Yönetim Fonksiyonu Olarak İç Denetim. *Sayıştay Dergisi*, 77, s.77.
- Aysan, M. A. (2005). İşletme Yönetimi Eğitimindeki Son Gelişmeler. *Muhasebe ve Finansman Dergisi* , (26), 51-60 . Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/mufad/issue/35595/395283>
- Aysan, M. A. (2007). *Kurumsal Yönetim ve Risk*. First Edition.
- Baker, H. Kent, ve Ronald Anderson (2010). *An overview of corporate governance. In Corporate Governance: A Synthesis of Theory, Research, and Practice*.
- Bauwhede, H. V. ve Willekens, M. (2003). Earnings management in Belgium: A review of the empirical evidence. *Tijdschrift voor Economie en Management*, XLVIII(2), 199-217.
- Beasley, M.S.ve Petroni, K.R. (2001). Board independence and audit-firm type. *Auditing*, 20, 97-114.
- Bebchuk, L., Cohen, A., ve Ferrell, A. (2009). What matters in corporate governance. *Review of Financial Studies*, 22(2), 783–827. doi.org/10.1093/rfs/hhn099
- Bedard, J., Chtourou, S. M., ve Courteau, L. (2004). The effect of audit committee expertise, independence and activity on aggressive earnings management. *Auditing: A Journal of Practice & Theory*, 23(2), 13-35.
- Beisland L.A., Merrisland, R., ve Storm R. (2012). *Audit quality and corporate governance: evidence from the microfinans industry*, <http://ssrn.com/abstract=2182485>
- Boon, K., McKinnon, J. ve Ross, P. (2008). Audit service quality in compulsory audit tendering: Preparer perceptions and satisfaction. *Accounting Research Journal*, 21(2), 93-122.
- Bozkurt, E. ve Karabıyık, İ. (1999). Türk Milli Eğitiminde Denetim Sisteminin Sorunları ve Çözüm Önerileri. *21.Yüzyıl Eşiğinde Türk Eğitim Sistemi Ulusal Sempozyumunda sunulmuştur*, Ankara, s.7.
- Brown, V. L., Gissel, J. L., ve Neely, D. G. (2016). Audit quality indicators: perceptions of junior-level auditors. *Managerial Auditing Journal*, 1-35.

- Cadbury, A., ve Cadbury Report Committee. (1992). *Cadbury Report: The Financial Aspects of Corporate Governance*. London: Committee on the Financial Aspects of Corporate Governance. UK: Burgess Science Press, Gee and Co Ltd. Retrieved May 16, 2018, from <http://www.ecgi.org/codes/documents/cadbury.pdf>
- Cadbury Committee. (1992). *Report of the Committee on the Financial Aspects of Corporate Governance*. London: Gee and Company Ltd.
- Cahan, S. F. ve Sun, J. (2015). The effect of audit experience on audit fees and audit quality. *Journal of Accounting, Auditing & Finance*, 30(1), 78-100.
- Carlin, T. M., Finch, N. ve Laili, N. H. (2009). Investigating audit quality among big 4 Malaysian firms. *Asian Review of Accounting*, 17(2), 96-114.
- Cengiz, S. (2015). Yaratıcı Muhasebe Kapsamında Manipülasyona Uğramış Verilerin Finansal Tablolardaki Gerçek Durumu Engelleme ve Bağımsız Denetimin Kalitesine Etkisinin İncelenmesi. Yayımlanmış Doktora Tezi, *Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Kırıkkale, s.90.
- Cengiz, S. ve Gör, Y. (2016). Kurumsal Yönetim Uygulamaları Ve Denetim Kalitesi Arasındaki İlişki: Borsa İstanbul Kurumsal Yönetim Endeksinde Bir Araştırma. *Mali Çözüm Dergisi*, Temmuz-Ağustos 2016, 59-82.
- Ceyhan, İ. F. (2014). Bağımsız Denetim Kalitesini Artırıcı Bir Yöntem Olarak Veri Madenciliği: Borsa İstanbul Uygulaması. (Yayımlanmamış Doktora Tezi) *Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Sakarya.
- Chan, K. H., Lin, K. Z. ve Zhang, F. (2007). On the association between changes in corporate ownership and changes in auditor quality in a transitional economy. *Journal of International Accounting Research*, 6(1), 19-36.
- Cheffins, B. R. (2012). *The history of corporate governance*. The european corporate governance institute. Corporate Governance and Financial Performance: The Case of Australia and Sri Lanka.
- Cheffins, B. R. (2015). The Rise of Corporate Governance in the U.K.: When and Why. *SSRN Electronic Journal*. doi:doi:10.2139/ssrn.2598179
- Chen, H. ve Jiang, Y., (2010). The Role of International Financial Reporting Standards in Accounting Quality: Evidence from the European Union. *Journal of International Financial Management and Accounting*, 21(3), 220-278.
- Cheng, Y. S., Liu, Y. P. ve Chien, C. Y. (2009). The association between auditor quality and human capital. *Managerial Auditing Journal*, 24(6), 523-541.
- Christ, M. (1993). Evidence on the nature of audit planning problem representations: An examination of auditor free recalls. *The Accounting Review*, 68(2), 304-322.
- Chung, H. ve Kallapur, S. (2003). Client importance, non-audit services and abnormal accruals. *Accounting Review*, 78, 931-955.
- Clarke, T. (2004). Theories of corporate governance: The philosophical foundations of corporate governance. *Nun. Rev.Sociol*, 31, 263–283. Retrieved from books.google.com/books?id=ubu9GUxhejYC&pgis=1

- Coase, R. H. (1937). The Nature of the Firm. *Economica*, 4(16), 386-405. doi.org/10.1111/j.1468-0335.1937.tb00002.x
- Collier, P. A. (1993). Audit committee in major UK companies. *Managerial Auditing Journal*, 18(3), 25-30 Corporate Governance Code of Nigeria. (2005).
- Crowther, D., ve Jatana R. (2005). Agency theory: a cause of failure in corporate governance. In: D. Crowther and R. Jatana (eds.) *International dimensions of corporate social responsibility*, 1, 135-152.
- Çetinkaya, N. (2007). Risk odaklı denetimde kanıtın kalitesinin önemi ve bir araştırma. *Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi*, 19(1), 109-133.
- Dalğar, H., Pekin, S. (2011). Kurumsal Yönetim ile Finansal Tablo Manipülasyonu Arasındaki İlişki: İMKB Kurumsal Yönetim Endeksi'nde Yer Alan Şirketlerde Bir Araştırma. *Mali Çözüm*, 107, 19-44.
- Datar, S., Feltham, G. ve Hughes, J. (1991). The role of audits and audit quality in valuing news issues. *Journal Accounting and Economics*. 14(1), 3-49.
- Davies, P. L. (2000). *The Board of Directors: Composition, Structure, Duties and Powers*. OECD Working Paper. Retrieved May 16, 2018, from <https://www.oecd.org/daf/ca/corporategovernanceprinciples/1857291.pdf>
- Davis, J.H., Schoorman, D.L. ve Donaldson, L. (1997). The Distinctiveness of Agency Theory and Stewardship Theory. *Academy of Management Review*, 22, 611-613.
- DeAngelo, L.E. (1981). Auditor Size and Audit Quality. *Journal of Accounting and Economics*, 3(3), 183-199. [http://dx.doi.org/10.1016/0165-4101\(81\)90002-1](http://dx.doi.org/10.1016/0165-4101(81)90002-1)
- De Fond, M.L. ve Jiambalvo, J. (1991). Incidence and Circumstance of Accounting Errors. *The Accounting Review*, 66(7), 643-655.
- De Fond, M. ve Zhang, J. (2013). A review of archival auditing research. *Journal of Accounting and Economics*, 58(2-3), 275-326.
- Dechow, P. M., Sloan, R.G., ve Sweeney, A.P. (1996). Causes and consequences of earnings manipulation: An analysis of firms subject to enforcement actions by the SEC. *Contemporary Accounting Research*, 13(1), 1-36.
- Dinç, E., Abdioğlu, H. (2009). İşletmelerde Kurumsal Yönetim Anlayışı ve Muhasebe Bilgi Sistemi: İMKB-100 şirketleri Üzerine Ampirik Bir Araştırma. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 12(21), 157-184.
- Dönmez, A. (2008). Bağımsız Denetim Sürecinde Kullanılan Analitik İnceleme Prosedürlerinin Denetim Standartları Açısından Değerlendirilmesi ve Türkiye'de Spk'dan Yetki Almış Denetim Firmaları Üzerine Bir Araştırma. *Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Antalya.
- Durak, G. (2013). Uluslararası Alanda Bağımsız Denetim ve Türkiye. *Vergi Dünyası Dergisi*. (378): 84-100.
- Ejeagbası, G.E., Nweze, A.U., Ezech, E.C., ve Nze, D.O. (2015). Corporate Governance and Audit Quality in Nigeria: Evidence from the Banking Industry. *European Journal of Accounting, Auditing and Finance Research*, Vol.5, No.1, pp. 18-39, January 2015.

- Ekşi, G.G. (2014). Türk Bankacılık Sisteminde Kurumsal Yönetim Süreci: Borsa İstanbul'da Bir Uygulama Örneği. Yüksek Lisans Tezi, Çankırı Karatekin Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı, Çankırı.
- El Khoury, R. (2015). Liquidity in Lebanese Commercial Banks and its Determinants. *Academy of Accounting and Financial Studies Journal*, 19 (3), 57-74.
- English, L. (1994). Making Audit Committees Work. *Australian Accountant*, 64(3).
- Esendemir, E. (2011). Bağımsız Denetim Kalitesi İle İlgili Yeni Yaklaşımlar ve İzmir İlinde Yeminli Mali Müşavirlere Yönelik Bir Araştırma. Doktora Tezi, Celal Bayar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Manisa. <https://tez.yok.gov.tr/> (Tez No.296613), s. 3.
- Ewelt-Knauer, Corinna , Anna Gold ve Christiane Pott. (2013). Mandatory Audit Firm Rotation. *A Review of Stakeholder Perspectives and Prior Research*, Pages 27-41 | Published online: 28 Mar 2013.
- Fama, E. F. (1980). Agency Problems and the Theory of the Firm Agency Problems and the Theory of the Firm. *The Journal of Political Economy*, 88(2), 288–307. doi.org/10.1086/260866
- Fama, E. K., ve Jensen, M. C. (1983). Separation of ownership and control. *Journal of Law & Economics*, 26(6), 301-325.
- Farmer, T., Rittenberg, L. ve Trompeter, G. (1987). An investigation of the organizational factors in auditor independence. *Auditing: A Journal of Practice & Theory*, 7, s.1-14, ss.3.
- Ferguson, M. J., Seow, G. S. ve Young, D. (2004). Nonaudit services and earnings management: UK evidence. *Contemporary Accounting Research*, 21(4), 813-841.
- Fleming, D., ve Thörnqvist, C. (2003). *Nordic Management-Labour Relations and Internationalization Converging and Diverging Tendencies*. Nordic Council of Ministers. Retrieved May 16, 2018, from <http://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:753952/FULLTEXT01>.
- Francis, J. ve Ke, B. (2006). Disclosure of fees paid to auditors and the market valuation of earnings surprises. *Review of Accounting Studies*, 11, 495-523.
- Francis, J. R. ve Yu, M. D. (2009). Big 4 office size and audit quality. *The Accounting Review*, 84(5), 1521-1552.
- Frankel, R. M., Johnson, M. F. ve Nelson, K. K. (2002). The relation between auditors' fees for non-audit services and earnings management. *Accounting Review*, 77, 71-105.
- Fulin, S., Editorial Committee, Drafting Team & OECD Experts Team, & Consulting Committee. (2011). *Corporate governance of listed companies in China: Self-assessment by the China Securities Regulatory Commission*. OECD, 9. Retrieved May 17, 2018, from <http://www.oecd.org/china/corporategovernanceoflistedcompaniesinchina.htm>

- Gates, S. K., Lowe, D. J. ve Reckers, P. M. J. (2007). Restoring public confidence in capital markets through auditor rotation. *Managerial Auditing Journal*, 22(1), 5-17.
- Gergin, B. (2019). Kurumsal Yönetim Endeksinde Yer Almanın Bankaların Performansına Etkisi: Borsa İstanbul'da Bir Araştırma. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Ticaret Üniversitesi, Finans Enstitüsü, Sermaye Piyasası Anabilim Dalı, İstanbul.
- Gomez-Mejia, L. R. (1992). Structure and process of diversification, compensation strategy, and firm performance. *Strategic Management Journal*, 13(5), 381-397. doi.org/10.1002/smj.4250130506
- Gompers, P.A., Ishii, J.L. ve Metrick, A. (2003). Corporate Governance and Equity Prices. *The Quarterly Journal of Economics*, 118, 107-156.
- Goodwin, J. ve Seow, J. L. (2002). The influence of financial reporting and auditing: Perception of auditors and directors in Singapore. *Accounting and Finance*, 42, s.196.
- Gör, Y. (2016). Kurumsal Yönetim Uygulamalarının Denetim Kalitesine Etkisi: Bağımsız Denetim Şirketleri Üzerine Bir Araştırma. Doktora Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı, Isparta.
- Güredin E. (1994). *Denetim*. Beta Basım Yayım Dağıtım, 6. Baskı, İstanbul, s. 5-49.
- Güredin, E. ve Uyar, S. (2020). *Denetim ve Güvence Hizmetleri*. Türkmen Kitabevi, 15.Baskı, İstanbul.
- Gürsoy H. (2021). Denetim Konuları: Bist Tekstil Sektöründeki İşletmelerin Bağımsız Denetim Raporlarının Analizi. *Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi*, Manisa.
- Hardiman, M., ve Midgley, J. (1982). *The Social Dimensions of Development: Social Policy and Planning in the Third World*. New York: Wiley.
- He, S. (2010). Auditor choice, audit fees and internal governance in family firms. (Master's Thesis), *Lingnan University*, Hong Kong.
- Heninger, W. G. (2001). The association between auditor litigation and abnormal accruals. *The Accounting Review*, 76(1), 111-126.
- Ho, J. L. Y. ve Kang, F. (2010). Auditor choice and audit fees in family firms: Evidence from the S&P 1500. *Auditing: A Journal of Practice & Theory*, 32(4), 71-93.
- Hoitash, R. ve Hoitash, U. (2009). The role of audit committees in managing relationships with external auditors after sox. *Managerial Auditing Journal*. 24(4), 368-397.
- Hussainey, K. (2009). The impact of audit quality on earnings predictability. *Managerial Auditing Journal*, 24(4), 340-351.
- IAASB (2013). *A framework for audit quality*. <https://www.ifac.org/system/files/publications/files/A%20Framework%20for%20Audit%20Quality.pdf>.

- IFAC (2003). *Rebuilding public confidence in financial reporting*. New York: International Federation of Accountants.
- Indah, S. N. M. (2010). *Effect of auditors competence and independence on audit quality* (Empirical Study On Kap Auditor in Semarang) <http://eprints.undip.ac.id/22994/1/SKRIPSI...pdf>.
- Jackson, G. (2010). *Understanding corporate governance in the United States*. Düsseldorf: HansBöckler-Stiftung, 22.
- Jenkins, J. G. ve Krawczyk, K. (2002). The relationship between non-audit services and perceived auditor independence. *Journal of Business and Economic Perspectives*, 16, 25-36.
- Jensen, Michael C. ve Meckling, William H., (1976). "Theory of the firm: Managerial behavior, agency costs and ownership structure". *Journal of Financial Economics*, Elsevier, vol. 3(4), pages 305-360, October.
- Jensen, M. C. (1993). The modern industrial revolution, exit, and the failure of internal control systems. *Journal of Finance*, 48, 831-880.
- Johl, S. ve Khan, A. (2011). Audit pricing in private firms: The effects of family and foreign control. *School of Accounting Economics and Finance*, Deakin University, Victoria, Australia.
- Joshi, P. ve Deshmukh, A. (2009). An empirical analysis of auditors' evidence gathering techniques in Bahrain. *Afro-Asian Journal of Finance and Accounting*, 1(4), 333-352.
- Kammenga, M. (2016). Audit firm-client relationship: Influence of audit firm tenure and audit firm switching on the audit quality of client firms in Italy. Master's Thesis, *Radboud University Nijmegen*, ss.4, Italy.
- Kane, G. D., ve Velury, U. (2002). The role of institutional ownership in the market for auditing services: an empirical investigation. *Journal of Business Research*, 1-8.
- Kane, G. D. ve Velury, U. (2004). The role of institutional ownership in the market for auditing service: An empirical investigation. *Journal of Business Research*, 976-983.
- Kapıcıgil, A. (2007). Kalite Nedir, Hizmet Kalitesi Nedir? Kalite Güvence Kavramı. 2. *Türkiye Muhasebe Forumu*, TÜRMOB Yayınları, s.206.
- Karsemeijer, M. (2012). The relation between audit fees and audit quality. Master Thesis, *University of Amsterdam*, Netherlands.
- Kaymaz, Ö., Alp, A. ve Aktaş, R. (2008). İyi Kurumsal Yönetim Yapıları ve Üç Temel Ayağı: İç Kontrol, Risk Yönetimi ve Muhasebe Uygulamaları, *İMKB Dergisi*, Vol:10. Num: 40. pp.43
- Keküllüoğlu, T.D., (2008). Hisse Senetleri İMKB'de İşlem Gören Ticari Bankalarda Kurumsal Yönetim ve Bir Uygulama. Yüksek Lisans Tezi, *Marmara Üniversitesi, Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü, Sermaye Piyasası ve Borsa Anabilim Dalı*, İstanbul.
- Kesen B. (2019). Bağımsız Denetime Tabi Şirketlerde Denetim Kalitesinin Şirketlerin Finansal Performansı Üzerine Etkisi: Borsa İstanbul'da Bir

Uygulama. Yüksek Lisans Tezi, *Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı İşletme Bilim Dalı*, s.3- 47.

- Kılınç P. B., (2012). Development of Corporate Governance, Corporate Governance Approach of Banking Sector and Effects of Corporate Governance on the Financial Structure of Banking Sector's Companies: A Research on ISE 100 Index and ISE Corporate Governance Index (XKURY). *Akdeniz University, Turkey University of Hamburg, Germany Akdeniz-Hamburg Universities, EuroMaster International European Studies Joint Master's Programme Master Thesis* Antalya-Hamburg.
- Kinney, W.R. ve Libby, R. (2002). Discussion of the relation between auditors' fees for non-audit services and earnings management. *The Accounting Review*, 77, 107-114.
- Knechel, W. R., Krishnan, G. V., Pevzner, M., Shefchik, L. B. ve Velury, U. K. (2013). Audit quality: Insights from the academic literature. *Auditing: A Journal of Practice & Theory*, 32(1), 385-421.
- Kostyuk, A. N., Braendle, U. C., ve Apreada, R. (Eds.), (2007). *Corporate Governance*. Sumy, Ukraine: Virtus Interpress.
- Kurt, A. (2020). Kurumsal Yönetim ve Finansal Performans İlişkisi: Borsa İstanbul Kurumsal Yönetim Endeksinde Yer Alan Şirketlerde Bir Uygulama. Doktora Tezi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Çanakkale.
- Kusharyanti. (2003). The findings of research on audit quality and the possibility of future research topics. *Journal of Accounting and Management*, 14(3), 25-34.
- La Porta, R., Lopez de Silanes, F. and Shleifer, A. (1999). Corporate Ownership around the World. *Journal of Finance*, 54, 471-517.
- La Porta, R., Lopez de Silanes, F., Schleifer, A., ve Vishny, R. (2002). Investor Protection and Corporate Valuation. *Journal of Finance*, 57, 1147-1170.
- Lai, K. W. (2009). Does audit quality matter more for firms with high investment opportunities?. *Journal of Accounting and Public Policy*, 28, 33- 50.
- Larcker, D. F. ve Richardson, S. A. (2004). Fees paid to audit firms, accrual choices, and corporate governance. *Journal of Accounting Research*, 42(3), 625-658.
- Lifschutz, S. ve Jacobi, A. (2010). Corporate governance characteristics and external audit fees: A study of large public companies in Israel. *International Journal of Business and Management*, 5(3), 109-116
- Lim, C. Y. ve Tan, H. T. (2008). Non-audit service fees and audit quality: The impact of auditor specialization. *Journal of Accounting Research*, 46(1), 199-225.
- Lin, Z.J. ve Liu, M. (2009). The Impact Of Corporate Governance On Auditor Choice: Evidence From China. *Journal of International Accounting, Auditing and Taxation*, 18(1), 44-59.
- Linck, J. S., Netter, J. M., ve Yang, T. (2008). The Determinants of Board Structure. *Journal of Financial Economics*, 87, 308-328.

- Liu, Qiao ve Lu, Zhou (Joe) (2007). Corporate governance and earnings management in the Chinese listed companies: A tunneling perspective. *Journal of Corporate Finance*, vol. 13, issue 5, 881-906.
- Lys. T. ve Watts. R. L. (1994). Lawsuits against auditors. *Journal of Accounting Research*, 32, 65-93.
- Mallin, C., Mullineux, A., ve Wihlborg, C. (2005). The Financial Sector and Corporate Governance: The UK case. *Corporate Governance: An International Review*. 13(4), 532-541. doi:doi:10.1111/j.1467-8683.2005.00447.x.
- McMullen D.A. (1996). Audit Committee Performance: An Investigation Of The Consequences Associated With Audit Committees. *Auditing: A Journal of Practice & Theory*, 15(1), 87-103
- Memiş, M. Ü., Çetenak, E. H. (2012). Kurumsal Yönetimin Kazanç Yönetimi Uygulamaları Üzerine Etkisi: İMKB'de işlem Gören şirketler Üzerine Uygulama. *Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 21(3), 205-224.
- Mitton, T. (2002). A Cross-Firm Analysis of the Impact of Corporate Governance on the East Asian Financial Crisis. *Journal of Financial Economics*, 64, 215-241.
- OECD (2005). <https://www.oecd.org/about/34711139.pdf>
- OECD Statistics Canada, F. (2000). *Literacy in the information age: Final report of the international adult literacy survey*. Retrieved May 3, 2018, from <http://www.oecd.org/education/skills-beyond-school/41529765.pdf>
- O'Keefe, T., Simunic, D. A. ve Stein, T. M. (1994). The production of audit services: Evidence from a major public accounting firm. *Journal of Accounting Research*, 32(2), 241-261.
- Okabe, M. (2010). *Corporate Governance in Japan: Evolution, Policy Measures, and Future Issues*. Faculty of International Studies, Meiji Gakuin University. Retrieved May 2, 2018, from http://gakkai.sfc.keio.ac.jp/dp_pdf/10-03.pdf
- Oktay S., (2013) Bağımsız Denetim Etkinliğinin Arttırılmasında, Denetim Hizmetinde Kalite ve Kalite Kontrol: ABD Düzenlemeleri, *Maliye Finans Yazıları*, Sayı:100, s.64-65.
- Özyurt, A. (2010). Bağımsız Denetim Kalitesini Etkileyen Etmenlerden Bağımsız Denetçi Özelliklerinin İncelenmesine Yönelik Bir Araştırma. Yüksek Lisans Tezi, *Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Ankara. <https://tez.yok.gov.tr/> (Tez No. 265173), ss. 10-11.
- Palmrose, Z. (1988). Analysis of auditor litigation and audit service quality. *Accounting Review*, 63, 55-73.
- Palmrose, Z. V., Richardson, V. J. ve Scholz, S. W. (2004). Determinants of market reaction to restatement announcements. *Journal of Accounting and Economics*, 73(1), 59-89.
- Pamukçu, F., (2011). Finansal Raporlama ile Kamuyu Aydınlatma ve Şeffaflıkta Kurumsal Yönetimin Önemi. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, Sayı: 50, (s.133-148), Nisan 2011, s.136.

- Peasnell, K. V., Pope, P. F., ve Young, S. (2000). *Board monitoring and earnings management: do outside directors influence abnormal accruals?*. Lancaster University Working Paper. [Online] Available [www.http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=249557](http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=249557)
- Pinello, A. S., Volkan, A. G., Franklin, J., Levatino, M., ve Tiernan, K. (2019). The PCAOB audit quality indicator framework project: Feedback from stakeholders. *Journal of Business & Economics Research (JBER)*, 16(1), 1-8.
- Pratt, J., ve Stice, J. (1994). The effects of client characteristics on auditor litigation risk judgments, required audit evidence, and recommended audit fees. *The Accounting Review*, 69 (4): 639-656.
- Ross, S. ve McHugh, A. (2006). The role of evidence in establishing trust in repositories. *Magazine of Digital Library Research*, 12(7).
- Ruddock, C., Taylor, S. ve Taylor, S. L. (2006). Non audit services and earnings conservatism: Is auditor independence impaired?. *Contemporary Accounting Research*, 23(3), 701-746.
- Ryan, S. G., Herz, R. H, Iannaconi, T. E., Maines, L. A., Palepu, K., Schrand, C. M., Skinner, D. J. ve Vincent, L. (2001). SEC auditor independence requirements: AAA financial accounting standards committee. *Accounting Horizons*, 15, 373-386, s.373.
- Sağlam, N. ve Yolcu M. (2014). *Türkiye Denetim Standartlarına Göre Finansal Tabloların Bağımsız Denetimi ve Raporlanması*. Yaklaşım Yayıncılık, Ankara, s.30.
- Selimoğlu S. K. vd. (2014). *Muhasebe Denetimi*. Gazi Kitabevi, 4. Baskı, s.4.
- Shleifer, A. ve Vishny, R. (1997). A Survey of Corporate Governance. *Journal of Finance*, 52, 737-783.
- Simnett, R., Green, W. ve Roebuck, P. (1993). Disclosure of Audit Committees by Public Companies in Australia 1988- 1990. *Australian Accounting Review*, 3(1), 45-50.
- Simon, J., Boone, P., Breach, A. ve Friedman, E. (2000) Corporate Governance in the Asian Financial Crisis. *Journal of Financial Economics*, 58, 141-186.
- Simunic, D. A. (1984). Auditing, consulting, and auditor independence. *Journal of Accounting Research*, 22, 679-702.
- Simunic, D.A.ve Stein, M.T. (1996). The Impact of Litigation Risk on Audit Pricing: A Review of the Economics and the Evidence. *Auditing: A Journal of Practice & Theory*, 15, 119-134.
- Soekrisno, A. (2014). Influence of auditor independence, audit tenure, and audit fee on audit quality of members of capital market accountant forum in Indonesia. *Procedia Social & Behavioral Science*, 164, 324-331.
- Solak, B. (2015). Bağımsız Denetçilerin İş Yükünün İş Performanslarına ve Denetim Kalitesine Etkisi. *İnönü Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı Muhasebe Finansman Bilim Dalı*, Doktora Tezi, Malatya.

- Soliman, M.M. ve Elsalam, M.A. (2012). Corporate governance practices and audit quality: An empirical study of the listed companies in Egypt. *World Academy of Science, Engineering and Technology*, 71, 1292-1297.
- Sowa, N. K. (2005). *Corporate Governance and Ethics in Bank*. roundtable discussion report on the 14- 15th November , at the Banking College, Accra, available.
- Steger, U., ve Amann, W. (2008). *Corporate governance: How to add value*. Chichester, England: John Wiley & Sons.
- Şenyiğit, B., ve Zeytinoğlu, E., (2014). Zorunlu Denetçi Rotasyonunun Denetim Kalitesi Üzerindeki Etkileri: Literatür Araştırması. *İ.Ü. İşletme Fakültesi İşletme İktisadi Enstitüsü Yönetim Dergisi*, Yıl : 25, Sayı : 77, s.79-98, Aralık 2014.
- Terzi, S. (2010). Gerçeğe Uygun Değer Muhasebesi ve Finansal Kriz. *Dayanışma Dergisi*.
- Terzi, S., (2012). *Hileli finansal raporlama: Önleme ve tespit*. İstanbul: Beta Yayınları.
- Terzi, S., Şen, K. İ. ve Solak, B. (2013). Bologna sürecinin muhasebe eğitimine etkisi: Üniversitelerin işletme bölümlerinin ders programları üzerine bir inceleme. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, 59, Temmuz 2013, 83-99.
- Terzi S., Şen K. İ. ve Solak B. (2014). Kurumsal Yönetim Uygulamalarının Denetim Kalitesine Etkisi: Borsa İstanbul'da Ampirik Bir Araştırma. *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*, Cilt 10, Sayı 23, 191-203.
- Terzi, S., Atmaca, M., Öktem, B. (2016). İşletmenin Sürekliliği Varsayımının Değerlendirilmesi Borsa İstanbul BİST Sınaî Endeksi Örneği. *Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*.
- TKYD , <http://tkyd.org/tr/sss-kurumsal-yonetim-nedir.html>
- Toroslu, M.V. (2015). *Türk Ticaret Kanunu Kapsamında Anonim Şirketlerde Denetim*. Adalet Yayınevi, Ankara, s.539.
- Tosunoğlu, B. (2019). Bağımsız Denetim Kalitesinin Belirleyicileri: Literatür Taraması. İçinde Kurt, G. ve Karacer, S. (Edt.), *Denetimde Seçme Konular 2* (ss.109-135). Gazi Kitabevi, 1.Baskı, Ankara.
- Tuna, A. K., (2013). *Bankalarda Kurumsal Yönetim*. Nobel yayınevi, Birinci Baskı Ankara.
- Türkiye Sermaye Piyasası Kurulu (2003). *Türkiye'nin Kurumsal Yönetim İlkeleri*.
- Türkmen, S. (2016). Finansal Başarısızlık ile Kurumsal Yönetim Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, *Çankırı Karatekin Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı*, Çankırı.
- Üründü. B. (2018). Kurumsal Yönetim Uygulamalarının Denetim Kalitesine Etkisi: Borsa İstanbul'da Bir Araştırma, Yüksek Lisans Tezi, *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı*, İstanbul.
- Vinten, G., ve Lee, C. (1993). Audit Committees and Corporate Control. *Managerial Auditing Journal*, 8(3), 11-24.

- Watts, L. R. ve Zimmerman, J. (1981). The markets for independence and independent auditors. *The University of Rochester Working Paper Series*, No. GPB 80-10.
- Xie, B., Davidson, W. N. ve DaDalt, P. J. (2003). Earnings management and corporate governance: The role of the board and the audit committee. *Journal of Corporate Finance*, 9, 295-316.
- Yıldırım, M. (2015). Uluslararası son gelişmeler ışığı altında denetçinin bağımsızlığı, 3568 Sayılı Yasa ve Türkiye'deki durum. *E-Yaklaşım Dergisi*, 28.
- Yörük, N. (2006). Aile Şirketlerinde Kurumsallaşma ve Halka Açılmanın Finansal Performans Üzerine Etkisi: Halka açık bir aile şirketi üzerine vaka çalışması. *Selçuk Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, Vol:12, ss. 187.
- Yurdakul, H. (2010). Sermaye piyasalarında bağımsız denetçi rotasyonu. *Sermaye Piyasası Dergisi*, 3, 6-16.
- Yuzuo, Y. (2009). Historical Dynamics of the Development of the Corporate Governance in Japan. *Journal of Politics and Law*, 2(4), 171. doi:doi:10.5539/jpl.v2n4p167.

İnternet Kaynakları:

- <https://www.borsaistanbul.com/tr/> , BİST (Borsa İstanbul) internet sitesi.
- <https://www.kap.org.tr> , KAP (Kamu Aydınlatma Platformu) internet sitesi.
- Kurumsal Yönetim, www.anadolu.edu.tr/sites/default/files/unite17.pdf, s.53–54.
- <https://www.oecd.org/>
- <https://www2.deloitte.com/tr/tr/pages/risk/articles/corporate-governance-insights.html>
- <https://spk.gov.tr/Sayfa/Dosya/590>, md.4, 2011, ss. 1.
- www.tdk.gov.tr , Türk Dil Kurumu.

Mevzuat:

- Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu (BDDK), (2006). Bankalarda Bağımsız Denetim Gerçekleştirecek Kuruluşların Yetkilendirilmesi ve Faaliyetleri Hakkında Yönetmelik. *Resmi Gazete*, Tarih:1/11/2006, No:26333.
- Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu (BDDK), (2011). Bankalarda Bağımsız Denetim Gerçekleştirecek Kuruluşların Yetkilendirilmesi ve Faaliyetleri Hakkında Yönetmelikte Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik. *Resmi Gazete*, Tarih:26/7/2011, No:28006.
- Kamu Gözetimi, Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumu (KGK), (2012). Bağımsız Denetim Yönetmeliği. *Resmi Gazete*, Tarih:26/12/2012, No:28509.
- Sermaye Piyasası Kurulu (SPK), (2006). Sermaye Piyasasında Bağımsız Denetim Standartları Hakkında Tebliğ, Seri: X, No: 22. *Resmi Gazete*, Tarih: 26/6/2006, No:26196.

Sermaye Piyasası Kurulu (SPK), (2009). Sermaye Piyasasında Bağımsız Denetim Standartları Hakkında Tebliğde Değişiklik Yapılmasına Dair Tebliğ, Seri: X, No:25. *Resmi Gazete*, Tarih:25/10/2009, No:27387.

Sermaye Piyasası Kurulu (SPK), (2011). Sermaye Piyasasında Bağımsız Denetim Standartları Hakkında Tebliğde Değişiklik Yapılmasına Dair Tebliğ, Seri: X, No:27. *Resmi Gazete*, Tarih:26/3/2011, No:27886.

Türk Ticaret Kanunu ile Türk Ticaret Kanununun Yürürlüğü ve Uygulama Şekli Hakkında Kanunda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun. Kanun No: 6335, *Resmi Gazete*, Tarih:30/6/2012, No:28339.

ÖZGEÇMİŞ

Orta öğrenimini Kırıkkale Anadolu Lisesi'nde, Lise öğrenimini Etimesgut Anadolu Lisesi'nde tamamladı. 2002 yılında başlamış olduğu Kırıkkale Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi İşletme Bölümü'nden 2006 yılında mezun oldu. Ardından, Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı Tezli Yüksek Lisans Programından 2011 yılında mezun oldu. 2018 yılında başladığı Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Muhasebe ve Finansman Anabilim Dalı Doktora programından 2022 yılında mezun olarak Dr. ünvanı almaya hak kazandı.

Çalışma hayatına ise, aile işletmesinde İşletmeci olarak başlayan Dilsiz, devamında T.C. Ziraat Bankası A.Ş.'de 2 yıl bankacılık ile iştigal etmiştir. Ardından, kazandığı Serbest Muhasebeci Mali Müşavirlik stajını başlatmak üzere kurumdan istifaen ayrılan Dilsiz, 2010 yılında başladığı Serbest Muhasebeci Mali Müşavirlik stajını başarıyla tamamlayarak, girdiği yeterlilik sınavları sonucu 2012 yılında Serbest Muhasebeci Mali Müşavir ünvanı almaya hak kazanmıştır. Yine aynı yıl Kırıkkale Üniversitesi akademik personel alımına başvurarak, üçünü de birincilikle kazandığı, ön eleme, yazılı ve mülakat sınavları sonucu, Kırıkkale Üniversitesi Kırıkkale Meslek Yüksekokulunda Öğretim Görevlisi ünvanı ile çalışmaya başlamış olup, halen bu görevini, K.Ü. Fatma Şenses Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu, Muhasebe ve Vergi Bölümü'nde Bölüm Başkanı göreviyle sürdürmektedir.

Çeşitli Vakıf, Dernek, Sivil Toplum Kuruluşları ve Kooperatiflerde üyelik, yöneticilik ve denetçilikleri de bulunan Dilsiz, Evli ve iki çocuk babasıdır.